

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek er en del af foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data. Det er et specialbibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:
<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data:
www.slaegtogdata.dk

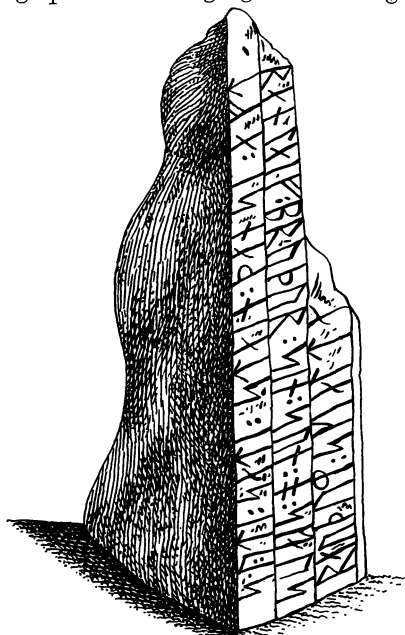
Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavs-retten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Når det drejer sig om værker, som er omfattet af ophavsret, er det vigtigt at være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig, privat brug.

Efterretninger
om
Rønninge og Rolfsted Sogne
forfattede
af

Johan Christopher Bendz

Sognepræst for Rønninge og Rolfsted Menigheder.

ODENSE 1820.

Trykt af S. Hempel.

Sien af Fjens Lysts Adressconvoi og Bogtrykkerie.

D e r e s E x c e l l e n c e

Høi- og Velbaarne Herre

H r. J o h a n v o n B ü l o w,

Herre til Sanderumgaard, Ridder af Elefanten, Storkors af Dannebrogen og

Dannebrogsmænd, samt Kommandeur af den Kongelige svenske

Nordstjerneorden, Hs. Kongelige Majestæts til Danmark ic.

Geheimerconferentsraad.

D e r e s N a a d e

Høi- og Velbaarne Frue

Fr. Lucie Charlotte de Sehestedt Juel

til Hellerup, fød Grevinde af Scheel,

Geheimerconferentsrådinde og Derasessse for det Kongelige Stift Naase.

Deres Velbaarenhed

Hr. Christen von Lemwigh,

Herre til Menningesørgaard, Ingenieur/Captain og Major af Infanteriet.

Tilegnes dette ringe Skrift

underdanigst og ydmygt

af

F o r f a t t e r e n .

F o r e r i n d r i n g .

Nærværende Efterretninger om Rønninge og Kolfsted Sogne har jeg forfattet efter Opfordring og vedholdende Opmuntring af Hans Excellence Hr. Geheimeconferentsraad von Bülow til Sanderungaard, som i en Række af halvhundrede Aar har værdiget mig sit ligesaa trofaste Venkab, som sin ophøiede Vebaagenhed. Jeg har gjort mig Umage for at opfylde dette Hans Excellences Ønske; men om jeg har været heldig nok deri, kan jeg ingen Stemme have i at afgjøre. Min Hensigt var ikke at Skriftet skulde trykkes; men kun en Afskrift deraf nedlægges paa Fyens Stifts-Bibliothek i Odense, og at Manuskriptet selv skulde forblive ved Rønninge Sogneskald, til Efterretning for mine Eftermænd i Embedet, der maatte ønske den om Udskilligt i Sognene, som de maaskee ellers aldrig efter min Død skulde kunne komme til Kundskab om; thi ikke allene har jeg kjendt Sognene mere end et halvt Seculum længere tilbage i Tiden; men jeg har ogsaa kjendt dem førend de bleve udskiftede af Fælledskabet, saaledes som de maaskee havde været i flere Hundrede Aar, og jeg kjender dem i deres nærværende Skikkelse efter Udskiftningen, der gav dem næsten i Eet og Alt en heel Forandring, og følgelig har jeg kjendt meget i dem og ved dem, som nu ikke mere kan sees, og som muligen, om ikke lang Tid, er reent glemt. At Skriftet nu er trykt, er skeet efter forbemeldte Hans Excellences

senere Forlangende, som jeg vel strax undskyldte mig for, bemyndigende at det ikke var det værdt; men som jeg dog ikke kunde undslaae mig for, da Hans Excellence yttrede, at det var Hans Ønske og lagde til, at Han selv vilde bekoste dets Trykning. Kan derfor Skriftet ansees for at være af noget Værd, da er det Hans Excellence, som ene tilkommer Takken for dets Offentliggjørelse.

Hvad Indholdet af Efterretningerne selv angaaer, da har jeg forfattet dem med den muligste Nøiagtighed, efter den Kundskab jeg dertil har kunnet erholde. Jeg har naavngivet Kilden, fra hvilken jeg har hentet enhver Efterretning, for saavidt der har været nogen, og hvor den ikke er nævnet, og altsaa sliq Efterretning ene maae vorde troet paa mit Ord, da er samme ikke anderledes, end at Enhver som vil det, især naar ikke for lang Tid gaaer hen, forinden, selv ved Undersøgelse kan komme til Visshed om deres Sandhed. At jeg eet eller andet Sted har maaet være mere vidtløftig end behøvedes, kan vel være; men efter min Formening ikke mere, end jeg troer udi Tiden for Visse dog ikke vil blive saa ukjært. At Andre med den Kundskab, jeg har om Sagnene, kunde have forfattet Efterretningerne om dem fuldkomnere og bedre end jeg, det tilstaaer jeg med Selvovertøisning; thi jeg er en uøvet Skribent og dertil en gammel Mand, hvilket jeg haaber den gunstige Læser lader være Undskyldning for hvad Ufuldkommenhed der maatte findes ved Skriftet, især hvad Formen og Stilen er angaaende.—Skulde ellers disse mine Efterretninger, saaledes som de ere, finde gode Menneskers Bisald og gunstige Omdømme, da skal samme ikke allene være mig kjær, men endog mere end Løn nok for den Umage, jeg har havt med at forfatte dem.

F o r f a t t e r e n.

R e g i s t e r

over

Efterretningernes Indhold.

I.

	Side
Rønninge Sogns Belliggenhed	1
Dette Sogns fri og ufri Hartkorn	1
Hvad det udgjør Rønninge Sogn	2
Rønninge Byes Benævnelse	2
Rønninge Byes Udkøstninger. Byen for og efter dens Udkøstninger samt de udkøbte Gaarde og nye Parceller efter samme	3
Præstegaarden i Rønninge tilhørende dens Tilhørende	6
Kirkesangerens og Skolelærers Bolig og Tilhørende i Rønninge	7
Lodløse Huse i Rønninge, som forhen vare beboede af Frøkener, Enkefruer o. s. v.	8
Rønninge Kirke samt hvad mærkeligt af Begravelser m. m. der findes i den	8
Sognepræsterne ved Røstved og Rønninge Menigheder i og efter Reformationen	21
Kapellanerne i samme Tid for begge benævnte Menigheder	33
Sognebedegnene ved Rønninge Menighed	34

II.

Rønninge Sogns trede Vandmøller: Bierne Mølle, Mellem-Mølle, Holts Mølle	37
Rønninge Åa, dens Udspring, Løb m. m.	39
Indsøer paa Rønninge Byes Grund	41
Lørdemøller	41

	Side
Eng	43
Stove	44
Bakker	45
Areal et til Rønninge Bye	45

III.

Hovedgaarden Rønningesøegaard. Dens Beliggenhed, Navn, Bygning og Hauge	46
Dens Sø og Fiskerie	49
Kærmøser	51
Stove	51
Eng	53
Hartkorn, Areal, Voldsdrift, Hollænderie m. m.	53
Dens Ciere	55

IV.

Rørup Bye og hvad til samme hører	80
Indsæt paa dens Grund	82
Eng og Moser	82
Stove	83
Bakker	84

V.

Lavindøgaard. Dens Beliggenhed, Navn, Bygning og Haver	84
Gaardens Optømt	87
Dens Stifter og første Cier.	88
Dens Eng og Kærmøse	89
Stov	90
Hartkorn, Areal, Voldsdrift, Hollænderie m. m.	91
Fiskerie	93
Areal et paa Lavindøgaarde og Rørup Byes Marker under Eetj	93

VI.

Langehovs Kro	94
Legater og Stiftelser i Rønninge Sogn	96
Allderdommens Levninger i Rønninge Sogn	99

	Side
Rønninge gamle Bylov	103
Arealet paa Rønninge Sogns hele Hartform	114
Jorrbundens Beskaffenhed i Rønninge Sogn	115
Gulstet i Sognet	115
Kirkevæsenet	120
Skolevæsenet	122
Gjerdemøderæsnct	123
Gastigvæsenet	123
Dyreriget	124
Planteriget	127
Mineralier og Steenarter	128
Oldsagn	129
Udskiltigt Sognet vedkommende	129
De Herredsfogder i Vindeby-Mierge og Masum-Herred, der have holdt Ring i Rønninge Sogn for mere end 100 Aar tilbage i Tiden indtil den nyeste Forandring	131
Salmberggaarden i Rønninge	134

II.

Rolfsted Sogn.

Dette Sogns Bellsghenhed og hvoraf det bestaar	134
Rolfsted By, dens Benævneise, samt hvormange Gaarde og Huse den indeholder, hvorunder tillige er anført Hartfornt, Udskiftningen o. s. v.	135
Kappedrup By, dens Benævneise, de Gaarde og Huse den indeholder, samt dens Hartform, Ud- skiftning o. s. v.	137
Hudersb By, dens Benævneise, samt de Gaarde og Steder den indeholder o. s. v.	138
Gerriklef By, dens Benævneise, samt de Gaarde og Steder den indeholder o. s. v.	139
Rolfsted Kirke	143
Degnebollgen i Rolfsted	148
Sognets offentlige Skole	148
Degne, Kirkefængere og Skolelærere, der have været ved Rolfsted Kirke og Skole, saavidt de ere beskjendte	149
Levninger i Rolfsted Sogn fra Hedenkabet af	150
Mær, Bækløb, Løbseer, Moser og Kilder paa Rolfsted Sognegrund	152
Rolfsted Sogns hele Hartform tilligemed Rolfsted Møles Møleskjød og hele Sognets Kiondetart	153
Jorrbundens Beskaffenhed	153
Eng og Moser	154

	Side
Folket i Sognet	154
Kirkeværseuet	155
Skoleværseuet	156
Gjorodemoderværseuet	156
Fattigværseuet	156
Dyreriget	156
Planteriget	156
Stove	156
Mineral- og Steenriget	157
Bytter	157

Kønninge og Kollsted Sogne udgjøre et Pastorat; det første er Hovedfognet, det andet Annexet.

1.

K ø n n i n g e S o g n.

Dets Beliggenhed.

Nønninge Sogn ligger i Fyens Læsum Herred under Odense Amt, midtvejs imellem Odense og Nyborg, og naar længden tages fra Nønninge Kirke af, ligger det 2 Mile fra enhver af disse Kjøbstæder, ligeledes 2 Mile fra Kjerterminde; men 5 Mile fra Svendborg. Det er mod Osten det yderste Sogn i Læsum Herred, og støder for det meste mod Norden, men ganske mod Osten til Svendborg Amt. Det grænses mod Osten til Ullerslev og Schjellerup Sogne ubi Binding Herred; mod Sønden til Kollsted Sogn; mod Vesten til Davinde Sogn i Læsum Herred, til Sanderumgaards og Weirupgaards Leffer og Birkinde Sogn i Bjerge Herred; og mod Norden dels til benævnte Birkinde og dels til Ullerslev Sogn. Mod Norden, hvor Nønninge Sogn støder paa Birkinde og Ullerslev Sogne, er omtrent lige for Nønninge Kirke trende store opreiste Stene ved hinanden, af hvilke enhver ligger i sit Herred; eftersom at der samles Binding-, Bjerge- og Læsum Herreder, og er tillige Grændsestjeldet imellem Odense og Svendborg Amter. Her ved disse Herreders Skjelstene stod tilforn benævnte trende Herreders Tinghuus; men da det der laa tæt ved den store landevei imellem Odense og Nyborg, og ofte blev gjort Vold paa af faade eller berusede Reisende, blev det flyttet hen til Røyrup Bye.

Sognets fri og ufri Hartkorn.

Kønninge Sogns hele fri og ufri Hartkorn er 278 Tdr. 4 Ekpr. = 30dr. 1 Alb., og Skovstyld er 2 Tdr. 3 Ekpr. 1 3/4 Alb.

Det fri Hartkorn er 47 Tdr. 6 Skpr. 2 Alb. og Skovtyld 6 Skpr. 1 Alb.

Det ufri Hartkorn er 230 Tdr. 5 Skpr. 3 Tdr. 2 Alb. og Skovtyld 1 Td. 5 Skpr. 1 Tdr. 17 Alb. 3 Sognet er 19 Tdr. Møllestyld.

Sognets Tiendes Tægt er 11 Tdr., som er agtet til Afgiwt i Korn 5 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg.

Hvad der udgjør Rønninge Sogn.

Rønninge Sogn bestaaer af 2 Byer, som ere Kirkebyen Rønninge og Rønstrup By, Lavindsgaard, 3 store Vand møller, den fri Hovedgaard Rønningesøegaard og den privilegerede Kro Langestors Kro. Enhver af disse Byer og Steder anføres nu stykkevis, med hvad til samme hører, og altsaa:

I.

Rønninge By, dens Benævnelse og hvad Gaarde og Steder, der ligge paa dens Grund.

J Doctor Olai Wormii Monum. uxorum Danicorum Libro quarto Fionica continete hedder det, at Rønninge By har faaet sit Navn af eller efter en Mand ved Navn Rønne, hvis Gravhøi skulde være paa een af dens Marker, og at dette Rønne, efter saa mange Hundrede Aars Forløb, er ved Udtalen bleven forvandet til Rønne *) og Rønninge, hvilket jeg vil ansee for at være rigtigt, indtil Andre overbevise mig om det mere Rigtige.) Gravhøien, hvorom Worm taler, er ikke at finde, i det mindste ikke under det Navn „Rønnes Grav“, med mindre Navnet siden Worms Tid skulde være forandret til Rønnes Høi, hvilket Navn en lille Høi bærer, som ligger i den udstøttede Lundeegaards ene Løkke; mærkeligt er det dog, at Rønninge Byes store Eng, som kun ligger 600 a 800 Skridt fra denne Høi, kaldes i den gl. Matrikuls-Protocol af Aar 1684 Rønnes mae **). Ikke desto mindre anseer jeg benævnte Rønnes Høi alt for ubetydelig, til at kunne være Rønnes Gravhøi, eftersom Worm paa anførte Sted nævner Rønne som en

*) Worms Monumenter Pag. 239 i den 4de Bog.

*) I det sødlige Norge kal det være almindeligt, at de Steder, hvor der er et Kæet Skov-Rydning, kaldes Rønninge eller Rønning, en af Rydning, hvormed Ordet Rydning benævnes af den almindelige Mand.

*) Se Rønningesøegaards Arkiv.

mægtig og anseet Mand, og hans Gravhøi at være omringet med store opreiste Stene ²⁾. Snarere vilde jeg troe, at hans Gravhøi laae i Byens Sladagermark, hvor tilforn var en stor og smuk Høi, omgivet med 60 meget store opreiste Stene, og i den ene Ende 4 store Stene med en endnu meget større oven paa. Høien, som jeg selv har maalt imedens den endnu var ubeskadiget, var 60 Alen i længden og 15 Alen i Bredden, længden Øster og Vester; men da den ved Byens Udfistning blev udlagt til Grusgrav, er den nu ikke mere til. Den havde intet andet Navn end Steenhøien; thi Tiden havde udflettet dens egentlige Navn.

En 3 a 4 Alen fra denne Høi mod Østen stod opreist en meget stor spids Sten.

Rønninge By er udfistet tvende Gange; 1ste Gang i Aaret 1785 godsvis, og anden Gang 1795 specielt, eller Mand for Mand.

Byen bestod, før den første Udfistning, af 16 hele og halve Gaarde, foruden Præstegaarden og Degneboligen, og 25 Huse, der alle, paa 3 Selveierhuse nær, laae under Proprietargodser, og alle Husene, undtagen 2, vare paa den Tid jordløse.

Til Rønningesøegaard hørte da 8 Gaarde og 19 Huse, til Ulrichsholm 3 Gaarde og 3 Huse, til Hindemæe 3 Gaarde, til Sanderumgaard 1 Gaard, til Hellerup 1 Gaard, og til Skousboe 1 Huus med Jord til.

Ved Byens første Udfistning tilstufede Rønningesøegaards Eier, Enkefrue Justitseraadinde Rask, sig Hindemæe trende Gaarde i Rønninge By for andet Gods i Schjellerup Sogn, og en Gaard i Rappedrup By, Røstfød Sogn; ligeledes tilstufede hun sig den Hellerup tilhørende Gaard i Rønninge imod en Gaard, hun eiede i Ferriglef By, ved hvilket Gaardbytte Rønningesøegaards Eier nu fik 12 Gaarde i Rønninge, og da Gaardene ved denne Leilighed bleve gjort lige i Hartkorn, fik hver af de 11 Gaarde et Hartkorn af 7 Tdr. 6 Skpr. 2 Jbfr. 2 Alb.; men den 12te Gaard, som strax og ene efter den første Udfistning blev udflyttet til Rønninge store Mæe, fik derimod 8 Tdr. 2 Skpr. og 1 Jbfr. Hartkorn.

De 3 Gaarde og 3 Huse i Rønninge, som laae under Ulrichsholm, bleve fort efter den første Udfistning solgte; først til Eieren af Bispepostaarup, Herredsfoged Jvansen, og af ham et Aar derefter til Eieren af Sanderumgaard, Hs.

²⁾ Vide herefter, hvor Worms Ord anføres.

Excellence Hr. Geheimeconferentsraad v. Bülow, som igjen fort derefter folgte de 2 Gaarde til deres Beboere.

Efter den sidste Udfirstning bleve 2 Gaarde og 5 Huse af Kønningesøegaards nuværende Eier, Major Lemwigh, udflyttede paa Marken; en Gaard udflyttet af en Bonde i Bækstrup, som havde kjøbt den af bemeldte Major, og tidligere en af Kønningesøegaards forrige Gaarde af Eieren og Beboeren selv.

Iffun paa Aar efter den sidste Udfirstning folgte Major Lemwigh alle sine fornævnte 12 Gaarde i og uden for Kønninge By til Beboerne selv, for den meget billige Priis 300 Rd. d. C. pr. Td. Hartkorn; ligeledes folgte han 5 Huse i Byen til deres Beboere; hvilke 12 Gaardes Salg, og fornævnte tvendes fra Sanderumgaard, havde til Folge, at disse nye Selvere folgte igjen adskillige Parceller af deres Jorder til Andre, som lystede at ned sætte sig; hvorved flere nye baade Boelsteder og Huse opstode saavel i Byen, som paa Markerne.

De siden Udfirstningen paa Byens Marker udflyttede Gaarde og Parcellsteder ere følgende:

1. Lundsgaard, en Selveiergaard af Hartkorn 7 Tdr. 5 Skpr. 2 Alb., opbygget 1799 af Major Lemwigh til Kønningesøegaard, som 1805 folgte den til dens isæstehavende Beboer. Gaarden var tilforn den 2den Gaard fra Præstegaarden af mod Vesten.
2. Maegaarden ved Byens store Kamae, Maene eller Kennemaie kaldet, en Selveiergaard af Hartkorn 7 Tdr. 3 Skpr. 1 Tdkr. 4 Alb., opbygget 1786 af Justitsraadinde Rasch, og Anno 1805 af Major Lemwigh solgt til dens Bæster. Gaarden laae tilforn paa den vestre Side af Kønninge Præstegaard, tæt op til Kornladen.
3. Maelund, en Parcel af næsttorrige Gaard, af Hartkorn 6 Skpr. 3 Tdkr. 2 1/2 Alb., opbygget Anno 1818 af Eieren og Beboeren.
4. Et Huus med en liden Plet Jord tæt ved, kaldet Møllertøkketshuset, opbygget Anno 1816 af Mølleren Hans Pedersen i Bierne Mølle.
5. Nybrohuset, ved Kønninge og Schjellerup Sognes Markfjæl, er opbygget 1792 af Major Lemwigh, som det tilhører; det har 1 Skpr. 3 Tdkr. Hartkorn.
6. Oldelunds gaarden, kaldet saaledes efter Marken og den tæt ved Gaarden liggende Mose, Oldemose, er en Selveiergaard af Hartkorn 5 Tdr. 2 Skpr.

3 Fdfr. 2½ Alb., tilforn Rønningesøegaard tilhørende; den er udskyttet Aar 1817 af dens nærværende Eier. Gaarden laae tilforn ved Rønninge-Aa, yderst i Byen mod Sydøst. De Agre, som Gaarden nu staaer paa, hedte tilforn Jomfruagrene.

7. Oldelundshuset, uden Hartorn, et Løffehuus til Rønningesøegaard, opbygget 1792 af Major Lemwigh.

Alle disse Steder ligge i Byens forbum saakaldte Oldelundemark.

8. Elvedhuset, saaledes kaldet efter Etedet, som hedder Elvedet, eller som det kaldes i den gl. Matric. Prot. Elleved¹⁾. Bemeldte Elvedhuus er opbygget af Major Lemwigh Anno 1792 og tilhører ham tilligemed Havepletten; men Hartornet 4 Skpr. 3 Fdfr. tilhører derimod Beboeren selv.
9. Vesterfroushuus, opbygget af Major Lemwigh 1799, og tilhører Rønningesøegaard. Det har 3 Skpr. 3 Fdfr. Hartorn.
10. Longhuset, et Selveierhuus, ved Rønninge gl. Long, hvoraf det har sit Navn. Det har 3 Skpr. 2 Fdfr. Hartorn og er opbygget 1811.
11. Et Selveierhuus tæt ved Rønninge By, og derfor uden Navn. Det har Hartorn 2 Skpr. 2 Fdfr. ½ Alb., og er bygget 1816.

Alle disse Huse ligge i Byens Faldagermark og ere opbygte siden Byens Udskiftning. Denne Mark kaldes Faldagermarken; men dens rette Navn, troer jeg, er Faldagermarken, hvilket den kaldes i den gl. Matric. Protoc. ²⁾.

12. Leergravhuset, Rønningesøegaard tilhørende, har Hartorn 5 Skpr. 3 Fdfr. 2½ Alb.; det er bygget 1793.
13. Møllergårdshuset, et Selveierhuus, ved en Wei, som gaaer til Mellem-Møllen. Det har 7 Skpr. 3 Fdfr. 1½ Alb. Hartorn, og er bygget 1809.
14. Lille Høiberggaarden, en Selveiergaard ved Holberg. Gaardens Hartorn er 3 Fdfr. 3 Skpr. 1 Fdfr. 1 Alb.; den er opbygget 1799. Denne Gaard var tilforn den næst yderste Gaard i Rønninge mod Vesten, i den Ende af Byen, som ligger nærmest Holts Mølle.

¹⁾ Rønningesøegaards Arkiv.

²⁾ Dito.

15. Store Høibergsgaarden ved fornævnte Høiberg. Den har 7 Tdr. 6 Skpr. 2 Fdfr. 2 Alb. Hartkorn, er opbygget 1799 af Major Lemvig, og af ham 1805 solgt til Søsteren og Beboeren. Gaarden laae tilforn i Rønninge ligeover for Præstegaarden, mod Norden.
16. Sophienlundshuset, et Selveierhuus med Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdfr. 7 Alb., opbygget 1802.
17. Wiernelongs huset, ved Wierne long, bygget 1802. Husets Hartkorn 1 Td. 6 Skpr. 3 Fdfr. 1½ Alb.
18. Kjeppeshaughuset, ved Kjeppeshaug, tilhører Rønningesøegaard, er bygget af Major Lemvig Anno 1787. Dets Hartkorn er 4 Skpr. 1 Fdfr. ½ Alb.
19. Børremose longhuset, ved Børremose long, tilhører Rønningesøegaard, er opbygget 1813. Dets Hartkorn er 4 Skpr.
20. Børremosehuset No. 1, tilligemed de efterfølgende Huse kaldet efter fornævnte Børremoselong, tilhører Rønningesøegaard, er opbygget 1815 og har Hartkorn 3 Skpr. 2 Fdfr. 2 Alb.
21. Børremosehuset No. 2, tilhører Rønningesøegaard, har Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdfr. og er bygget 1815.
22. Børremosehuset No. 3, tilhører Rønningesøegaard, har Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdfr. og er bygget 1815.
23. Børremosehuset No. 4, tilhører Rønningesøegaard, har Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdfr., og er bygget 1815.
24. Børremosehuset No. 5, tilhører Rønningesøegaard, har Hartkorn 3 Skpr. 3 Fdfr. og er bygget 1815.

Alle disse Gaarde og Huse ligge i Byens forud kaldte Høibergmark, af den store Bakke, som ligger i samme, der kaldes Høiberg eller Høibjerg.

Gaardene ere udskiftede fra Byen, men Husene ere opstaaede af Parceller efter Udskiftningen.

I Rønninge By boer Sognepræsten og har der sin Præstegaard, som for det meste er god og velbygget; den bestaaer af 4 sammenbyggede Huuslanger, foruden en Baggaard, hvor Gjødningen ligger.

Til Præstegaarden ligger en lyst- og Frugthave, en Humlehøve og endnu

en Have med et Andedam, Osten for Kirken. De indeholde $2\frac{1}{2}$ Td. land.

Præstegaarden staaer for 9 Tdr. 1 Tdr. fri Hartkorn; men ikkun de 7 Tdr. 2 Skpr. drives under Præstegaarden. De øvrige 14 Skpr. 1 Tdr., der ligge ved Røyrup By, har Huusmanden, som boer paa Grunden, for den lange Fraliggenheds Skyld, i Fæste.

Præstegaardens hele Areal paa dens i Brug havende 7 Tdr. 2 Skpr. Hartkorn er, foruden 3 Tdr. land Tørvemose, i Alt 838,749 □ Alen, hvoraaf de 223,540 □ Alen ere Skov paa tvende Steder.

Præstens lønning bestaaer i $\frac{1}{2}$ Part af begge Sognes Korn- og Dvægtiende; Offer de 3 store Høitidsdage; tilfældige Accidenter i og udenfor Kirken, samt Paasterente og Mælk af Sognene.

Rønninge-Kornetiende er ved approberet Tiendeforening 1811 overladt de Tiendeplichtige selv. Wilskaarene findes anførte herester, hvor der tales om Kirkevaesenet.

3 Kollsted Sogn har endnu ingen Tiendeforening fundet Sted.

Til Rønninge Sogneskald ligger:

1. En Annergaard i Kollsted By, af Hartkorn 6 Tdr. 3 Skpr. 2 Alb. Af denne har Præsten alle 3 Parter Korn- og Dvægtiende og al anden Herlighed.
2. En Mensalgaard i Færrikslev By med Hartkorn 7 Tdr. 4 Skpr., af hvilken Præsten har landgildeforret og alle 3 Parter Dvægtiende.
3. Et Boelsted i Røyrup af 14 Skpr. 1 Tdr. Hartkorn, Præstegaardens fri Tært, af hvilket Præsten har ene Tienden og al Herlighed.
4. Et jordløst Fæstehuus i Rønninge By.

3 Rønninge By boer Skolelæreren, som er Kirkesanger tillige. Han har en god firbygget Embedesholig, og en temmelig stor, vel anlagt, og med mange Frugttræer forsynet, Have. Kaldet er, saalange ingen Forandring skeer med det, godt formedelst dets ikke ubetydelige Tilliggende. Til Kaldet er 3 Skpr. fri Hartkorn liggende tæt ved Gaarden, samt 2 Tdr. 3 Skpr. ufri Hartkorn, som er Kirkejord, hvilken Major Lemvig til Rønningesøgaard har perpetueret til Kaldet imod 1 Td. Bygs aarlig Erlæggelse. Destoruden er til Kaldet anseelig Græsningsjord paa Rønninge og Røyrup Marker ubi een Estrækning tæt ved benævnte 19 Skpr. Hartkorns Jorder, altsammen temmelig nær ved Gaarden; saavelsof og saa sammesteds en Fjens Tørvemose af omtrent 3 Tdr. lands Størrelse geom. M.

Kirkesangeren og Skolelæreren faaer aarlig i Ld. Byg af hver heel Gaard i Stedet for Degnetræven in Natura, som ellers var hans Rettighed; og desforuden 1 Skp. Rug af hver heel Gaard for Ringning, og en Skp. Kingebyg af hver af de gl. Huses Beboere. Han har aarlig 10 Rbd. rede Sølvs af sal. Oberst Friis's legatum, for at lære 4 fattige Børn af Kønningeseegaards Gods at regne og skrive. Ligeledes har han aarlig 8 Mk. rede Sølvs fra Kønningeseegaard, for at reenholde Kaskernes reserverede aabne Begravelse i Kønninge Kirke, i Folge bemeldte Families legatum.

Sognets offentlige Skole er i Kønninge. Den er nu ibygget Skolelærers og Kirkesangerens Bolig; men tilforn var Skolen i det andet Huus fra Præstegaarden mod Østen. Den sidste Skoleholder hedte Christen Similde, som var det endnu Aar 1730 og nogle ²⁾. Skolen, hvor den nu er, efterat Skoleholderembedet blev forenet med Degneembedet, ligger, som sagt, nu ibygget Degneboligen. Dens Bygning er 4 Tag Huus i Længden og Bredden, opmuret af brændte Steen i Bindingsværk. I Vinduerne ere store Ruder, og Paneel omkring Væggene indvendig. Skolen fik 1817 en Hovedreparation, den blev gjort holere til loftet, Skorstenen sat om fra Grunden af, og en brandfri Kalkelovn af brændte Stene opsat ved den; den fik ny Overdeel af Tag, Bjelker, Lægter, loft, flere nye Borde og Siddebænke; den blev tillige malet lyseblaae indvendig med Bløifarve. Denne Reparation kostede Skoledistriktet 307 Rbd. Maaeværdie.

Førend Udflytningen var der i Kønninge 3 jordløse Huse (men som nu alle have Jord), hvilke tilforn i mange Aar steds bleve beboede af adelige Profener, saasom: af Navnet Urne, Raas, Friis, Hoppe, Kjørbis, Thillig, Offenborg o. s. v., samt af Enkefruer og Præstenker; men nu have Bønder tilkjøbt sig disse Huse til Selobeboelse, undtagen et, som jeg har kjøbt til Enkesæde for min Kone.

I Kønninge By er Sognets Kirke, der fra de cathol. Læder af hedder St. Søren's Kirke. Kirken ligger paa en liden Bakke, omtrent midt i Byen, den er bygget af store brændte Muursteen, samt tækket med røde Teglsten, og er

²⁾ See Kønninge Kirkebog.

baade en stærk og smuk Bygning. Waabenhuset mod Sonden og Capellet mod Norden give den Anseelse af en Korstirke. Kirken er i sig selv af Middelstørrelse. Hvad Aar den er bygget, vides ikke. Den har et stort og anseeligt Taarn, hvortil Opgangen er paa den søndre Side af Kirken. Udi Kirketaarnet ere 2 gode Klokker; den største af dem har Major Lemwigh, Kirkens nærværende Eier, i Aaret 1791 ladet omstøbe i Kjøbenhavn, efterat den Aaret tilforn var revnet. Den blev igjen ophængt i Taarnet den 5te August 1791, den veier netto 5 Etp. 1 Ipd. og 14 Pd., Malmpanderne iberegne^{de} *). Den gl. revnede Klokke veiede 4 Etpd. 8 Ipd. 10 Pd. Paa denne stod og blev igjen sat, efterat den er omstøbt:

Hr. Christen Friis til Hefringholm lod denne Klokke omstøbe og forbedro Anno 1717.

Og der neden under:

Na paa nye af S. T. Hr. Ingenieur-Capitain v. Lemwigh til Rönningesöegaard Anno 1791.

Den kostede 400 Rdr. D. E. at lade omstøbe. Saavel den gamle som denne nye, havde og har en meget stjen Iyd. Den anden og mindre Klokke er ogsaa god, og har ligeledes en behagelig Iyd. Paa denne Klokke staaer:

Anno 1725 haver Rönninge Kirkes Patron Højædle og Velbaarne Hr. Oberste Christen Friis til Hefringholm ladet denne Klokke omstøbe og forbedre; Gud til Ære, og Menigheden til Tieneste.

Oven omkring staaer paa den:

Anno Domini M. C. D. 10 (det er 1410) Christe Ærens Konning; kom herved med Fred.

Hvilket uden Tvivl har staaet paa Klokken før den blev omstøbt. Den store Klokke hænger midt i Taarnet. Den mindre i et af Iydhullerne.

Kirken er indvendig, betragtet som landsbykirke, smuk. Den er Iys, tør, og har, saa at sige, et mildt Udseende. Kirkens hele længde er 41 Al. og 6 Tom. Choret er 7 Al. og 20 Tom. langt, 7 Al. og 11 Tom. bredt, og 8 Al. og 14 Tom. høit. Den egentlige Kirke, som har 3 Hvalvinger, er

*) Rönninge Kirkebog.

25 Al. og 1 Tom. i længden, 11 Al. og 3 Tom. bred, og 10 Al. og 22 Tom. høi under Hvalvingerne. Taarnets indvendige længde er 8 Al. og 9 Tom., dets Brede 10 Al., Hviden under dets eneste Hvalving er 8 Al. og 6 Tom. Gangens Brede i Kirken er 2 Al. og 15 Tom. I hele Kirken er 8 Vinduer, 1 i Choret, 2 paa høire Side i den egentlige Kirke, 1 paa venstre, 1 i Taarnet paa høire Side og 1 i Enden af samme, foruden 2 i Capellet, som give god lysning i Kirken.

Altartavlen, som netop er 2 Al. og 15 Tom. høi og bred, er meget smuk og passende til Choret. Den er Anno 1728 betøstet og stænket til Kirken af daværende Sognepræst, Provst Eiler Christensen Kullerup og Hustru Karen Nielsdatter *). Paa Altartavlen forestilles den hellige Nadveres Indstiftelse, Christi Korsfæstelse, Begravelse og Opstandelse. Paa hver af Tavlens Udsider staae 2 af Evangelisterne, hver med sit Sindbillede.

Paa den nordre Side i Choret staaer Skriftestolen tæt ved Alteret. Lige over for Skriftestolen staaer Kirkesangerens Stol mod Sonden, hvor den først er sat i Aaret 1819, da den tilforn stod neden for Alterfoden i Choret.

Paa Muren tæt ved denne Stol hænger en Tavlepung af Solobrofade med Sølvfrøndser oven om, og paa Stangen tæt ved Pungen en liden Sølvkloffe, paa hvilken staaer Bogstaverne H. I S. og H. S. A. D. 1727. Bogstaverne betyde Hans Jørgensen og hans Kone Hedvig Sophie Andersdatter; han havde været Skytte og hun Huusholderske hos Oberste Friis paa N. Søegaard. De boede og døde i Ellepindeshuset.

Klædet foran Alteret er af lysegrønt Floiel med brede og ægte Sølvgaloner, samme Overrak har ogsaa den lille Skammel for Alteret. Paa Alteret, som er beklædt med en fin hvid Dug, hvorom er brede Kniplinger, staae 2 smukke Malmlysestager. Her er en god fin Messesærk, og 2 Messeshagler, en ældre og en nyere.

Den ældre er af karmosinrødt Floiel med Guldgaloner paa; især meget brede Galoner bag paa, af hvilke Korset er dannet, hvorpaa med Sølvnagler er fæstet en velgjort Figur af Sølv, et Kvarteer lang, som skal forestille

*) See Altartavlen i Kirken.

Christus korsfæstet, over hvis Hoved er fastgjort en Solobøiel af en god Tommes Brede, paa hvilken staaer I. N. R. I. og under Fødderne et Dødningshoved, hvilende paa 2 krydslagte Been, begge Dele ogsaa af Solv.

Denne Messeshagel er 1672 bekostet for Kirkens egne Penge, medens den tilhørte Kongen; og havde kostet 22 Rdlr. D. E.²⁾

Den anden og nyere Messeshagel er ligesom Alterklædet af lysgrønt Fløiel, med brede ægte Solvgaloner paa, og grønt Taft undermeden. Denne Messeshagel, som har været overmaade smuk, blev 1735 foræret til Kirken af Frue Geheimeraadinde Charlotte Amalia Sehested til Bersdorp til Raunholt og R. Søegaard.

3 Choret ere Bænke til de Drengene, som synge i Kirken om Søndags og Helligdage, at sidde paa, og en liden Kasse til Psalme-Nummerne.

Døbefonden staaer ret inden for Chorsbøren paa den nordre Side. Den er en stor, for oven firkantet med afslaaene Hjørner, graamalet og med sort marmoreret Kampesteen, 1 Al. og 12 Tom. høj, og 1 Al. og 2 Tom. i Diameter, neden under Midten af den er den indknebet, og den nederste Deel danner en Fod.

Fondbækkenet er af Messing og saa stort, at det holder Kant med Stenen, det ligger ubi. Inden for en Cirkel af 6½ Tommes Diameter staaer paa Bunden af Bækkenet Marie Bedudelse afbildet, nemlig: Marie knælende for et Alter eller Bedestol, og Engelen Gabriel ligeledes knælende med et Scepter i den venstre Haand, imellem disse er i Baggrunden en temmelig stor Urtepotte med høie Blomster ubi. Øventil sees den Helligaand svævende i en Dues Skikkelse. Uden om denne Cirkel læses paa latin med Runtekrift de samme Karakterer eller Bogstaver, som findes paa de tre øverste Linier af sidste og sidste Tabel i Antiquariske Annaler, udgivne ved den Kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring, det tredje Bindes første Hefte. Benævnte Skrift eller Karakterer indeholde en femdobbelst gientagen Sætning, som atter har tre Forandringer, lydende saaledes:

²⁾ Rønningesøegaards Archiv.

in nomine castæ Virginis sanctæ Matris Jesu Christi.

in nomine castæ Virginis sanctæ, in nomine Matris Jesu Christi, o. f. v. ¹⁾).

Uden om denne Skrift er en Kreds af Lilier, og atter uden om denne syv Hiorte, som forfølges af Hunde, der synes at bide dem i den venstre Forbov. Paa den øverste Rand er igjen en Kreds af Lilier, og uden om samme tolv Hiorte med Hunde ligesom de forrige. Paa Fadet findes ingen Waaben. Dets Størrelse i Diameter er 1 Alen 1½ Tomme.

Prædikestolen, der hviler paa en Figur, som ligner et brunt eller sort Menneske-Hoved, med en flettet Krands oven om Hovedet ²⁾, er ottekantet, den staaer strax neden for Choret, tæt op til Muren ved den søndre Side af den egen lige Kirke, den er simpel, men dog ret smuk, den er hvidmalet med forgyldte Lister, og 4 aflange sorte Tavler ere malede midt paa Hyldningen imellem Listerne paa den. Paa disse sorte Tavler staaer med forgyldte Bogstaver bibelske Sprog: saasom Ps. 63. Haaber paa Herren 1c., Præd. 5. Forvar Din Fod 1c., Ps. 26., En Ting beider jeg af Herren 1c., Ps. 122. Jeg glæder mig ved det, som er sagt 1c., og øverst, eller paa Krøningen af den, staaer: Salige ere de som boe i dit Huus. Den er oven paa beklædt med karmosinrødt Floiel med Silke-Fryndser omkring. Midt paa den staaer med forgyldte Bogstaver: G. M. B. det er: Gud min Borg og lige neden derunder: Caspar Marchdanner Soffe Oldeland, tilligemed deres Waaben-r. Paa en af Opständerne ved Opgangen til Prædikestolen staaer det Aarstal 1587 indhugget, tilligemed de Bogstaver N. H. O. Aarstallet siger os upaatvivleligt Prædikestolens Ælde, og det saavel som Navne og Waabenerne paa den, at den gl. Marchdanner har bekostet den. De 3 Bogstaver paa Opstanderen betyde nok Mandens Navn, som har forfærdiget den. Over Prædikestolen er en saakaldet Himmel. I den øverste Hvalving imod Choret hænger en stor Messing-Lysekrone. Naar undtages Kirkepatronens tvende øverste Stole i Kirken, som ventelig ere af lige Alder med Prædikestolen om ikke ældre, vel bevarede og i god Stand, saa ere alle Stolene i Kirken tilligemed Kirkesangerens af Nyt 1783 bekostede af Kirkens daværende Eier Justitsraad-

¹⁾ Antiquariske Annaler 3die Bind 1ste Hefte Pag. 166.

²⁾ mulig St. Søren, efter som at Kirken hedder efter denne Helgen St. Sørens Kirke.

inde Kæsch til Rønningesøegaard. Stolene, undtagen nogle faa i Enden af Kirken til Huusmænd og unge Karle, have baade For- og Bagklædning, samt Dørre med laase for. De i Enden af Kirken have en heel Bjæl for oven til Rygstød. Opstanderne ved Stolene ere simple; men smukke og varige. Udi Kirken er 24 nummererede Stole paa den høire og 23 paa den venstre Side, foruden de i Capellet, hvilke samtlige Frue Kæsch i Aaret 1784 bekostede maalede med lys Rødsfarve, og listerne paa dem med mørkebrun Maling. Paa den øverste Gruentimmerstol staaer Abildgaards og Oldelands Vaabener. Hvorefter disse ere komne der, veed jeg ikke; men det giver mig at formode, at en Abildgaard gift med en Oldeland har engang, om ikke eiet, saa dog beboet N. Søegaard, førend vaa Raben fik Gaarden af Kong Frederich den 2den, og at disse da har bekostet de tvende øverste Kirkestole. Capellet, som er en stor og anseelig Ubygning paa Kirken, og af lige Høide med den, blev i de catholske Tider brugt til at holde Messe udi, hvilket mange Ting tilstrækkelig nok bære Vidne om, saasom: dets Stærvelse og Indretning, og at det ikke ved Muur er adskilt fra Kirken; men er aaben indtil den ved to store buedannede Porte eller Abninger, i hvis Midte staaer en stor smuk Pille, til hvilken Capellets tvende Gevælvter støtte sig; dernæst viser det sig deraf, at der er en stor Kende ind i Muren, hvor Alterbordet har staaet, at Altertavlen endnu er til, og hænger lige oven over hvor Alterbordet har staaet; (dog kunde det være muligt, at den har været Høialterets Tavle, i hvis Sted Provst Kullerup kostede den, som nu er der), at en gl. Iyskrone af Jernblis fra de catholske Tider af endnu hænger i Gevælvten lige for Altertavlen, at Capellets Chor er et godt Trin højere end Gulvet uden for samme, og endelig, at en 3 Qvarteer fra det Sted, hvor Alterbordet har staaet, er en aflang firkanter, men for oven afrundet Jordbning i Kirkemuren af 1 Al. Høide, 14 Tommers Brede, og $\frac{1}{2}$ Al. Dybde, til at sætte Kogelskarret udi. Fornævnte Altertavle i Capellets Chor er firkantet, 2 Al. 15 Tom. i længden og Bredden. Paa samme forestilles hele Christi lidelse i smukt Billedhuggerarbejde, og Ansigterne paa de mange Menneſker, som der forestilles samlede, nogle som handende og andre som Tilskuere eller Deeltagende i hvad der foregaar, ere saa vel gjorte, og deres Stillinger, Gebærder og Følelser saa naturlige og udtryk-

fulde, at man maa undre sig derover. Den benævnte catholske Iyskrone, som er over 2 Al. lang, er ikke ulig en Kjerne, der er lige bred oven og neden; den er aaben til alle Sider, og har smaae Iysplader allevegne udenomkring sig, samt en Mængde løshængende, 1 Dvarteer lange, $\frac{1}{2}$ brede, men i begge Enden spidse, krusede Blisplader, enten til Jær, eller til at gjøre Allarm; her er desuden ogsaa endel Iysringe til store Iys. I dette Capellets Chorsidder fastgjort i Muren mod Norden en 15 Tommer lang og bred hvid Marmorseen, hvorpaa findes den gl. Caspar Marchdankers Brystbillede og Waaben, meget jærntigt udhugget. Hele Capellet er 8 Alen og 3 Tom. langt og 5 Al. og 6 Tom. bredt, i enhver af dets Afdelinger, som er Choret den ene, og det øvrige Rum i Capellet den anden Afdeling. Choret er nu med et 3 Alen høit Træværk af Træ adskilt fra Kirken og den anden Deel af Capellet, og bruges som aaben Begravelse, tilforn for Uner og Friiser, men nu for Kæsternes Familie. Fra dette Capellets forrige Chor, er, som sagt, et godt Godtrin ned til dets anden Afdeling, i hvilken nu ere satte 6 Kirkestole til Huusfæder, ind imod Muren paa Gavlen, og 2 Stole paa tværs. I denne Deel af Capellet er fastgjort i Muren en stor sort Trætavle med blaamalet Ramme om, paa hvilken findes med forgyldte Bogstaver optegnet alle Præsterne til Rønninge og Kølsted fra Aaret 1522 til 23de August 1748; den er bekostet af Provst Eiler Christensen Kullerup. I Gavlen mod Norden af dette Capel er øverst et Iydhul i Muren, som man troer i de catholske Tider har været brugt til en Kirkeflokke for Capellet. I Kirken ere adskillige murede Begravelser under Gulvet, 2 aaben og 3 som ere tilbakkede med store jærntigen udhugne Stene for oven. I Choret strax neden for Knæfaldet ved Alteret, er en aaben Begravelse, med Iys- og Iusthul igjennem Muren mod Osten, og forsynet med Jærnstænger. Denne Begravelse var tilforn allene for Præsterne og deres Familie, hvis Iig den ogsaa er fuld af. I Chorsdøren ubi Kirkegangen, imellem de tvende øverste Stole, er en tilluft muret Begravelse under Gulvet, med en jærntig Dækselsteen, paa hvilken er udhugget en Mandes og Qvindes Person i legems Størrelse, og sammes Waabener i Hjørnerne. Manden er afbildet med Harnisk paa, samt Stridsøxe i den høire Haand, og Sværd ved Siden.

Inscriptionen paa denne Sten er:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige Henrich van Raden til Rönningesøegaard som døde 1577 d. 18de Dag i Jan., med sin kære Huustrue Frue Cathrine Brochenhuus, som døde d. 27de Dag i Mai 1575. Gud give dem med alle troe Christne een gladelig Opstandelse.

Strax neden for denne Begravelse ere 2 andre tillukte, murede Begravelser under Gulvet i Kirkegangen, med store, smukke, ubrugte Stene over. I den øverste ligger Sognepræsten Provst Søren Jwarfen Winum; samt begge mine Formænd i Embedet; hvem i den anden, vides ikke. Herforuden ere tiig begravede under Kirkegulvet hele Kirken igjennem; og Degnene have især havt deres Begravelsesteder neden for den rette Kirkebor mod Vesten, hvor der findes 4 Stene med afdøde Degnes Navne og Dødsaar paa, hvorom mere herefter. I Capellet, ubi den Deel af det, hvor Stolestaderne findes, er en muret, stor, rummelig og lustig Begravelse under Gulvet; den gaar hen under den over Jorden værende aabne Begravelse, som udgjør Capellet's halve Deel, og igjennem et firkanter Hul paa Kirkemuren, med Jernstænger for, har den lys og luft Østen fra. Denne Begravelse er egentlig den Marchdannerske Familie-Begravelse; underst i den staar Familiens Stammefader Caspar Marchdanner; men uden tiigplade paa hans Riste. Ved Siden af ham hans Frue med denne Inscription paa tiigpladen:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige Frue, Frue Sophia Oldeland S. Caspar Marchdanners. Hun var fød paa Veilegaard Anno 1576, Hun døde paa Rönningesøegaard Anno 1639 d. 13de September; 64 Aar Gammel, Gud give etc.

Paa en anden Riste findes:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige Mand Frederich Marchdanner til Rönningesøegaard, som var fød paa Coldinghuus Anno 1593 d. 16de Juli og døde Anno 1639 d. 7de Juli. Gud give &c.

Paa en anden Riste findes:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige S. Frue Anne Gyldenstierne S. Frederich Marchdanners til Sægtort, som hensov udi Herren udi Kødbye udi Seilandt d. 15de Juli 1641. Gud give &c.

Paa en anden Riste findes:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige Mand Hans Marchdanner til Sæ-

gaard, som var fød paa Coldinghuus Anno 1597 d. 19de Mai, og døde den 5 Mai Anno 1642. Gud give &c.

Paa en anden Riste findes:

Her ligger begravet ærlige og Velbyrdige Frue Anne Wensynen Hans Marchdanners til Rönningesøegaard; som døde her paa Gaarden d. 19de Sept. 1635; udi Hendes Alders 30 Aar. Gud give &c.

Paa en anden Riste staaer:

C. M. D. 16. I. H. S. 25.

Paa en anden Riste findes:

Her under hviler ærlige og Velbyrdige Mand Caspar Marchdanner til Rönningesøegaard Kongl. Maj. Hof-Juchter som var fød paa sin Fædrene Gaard i Fyen Aar 1625 d. 28de Dec. af efterskrevne Salige Velbyrdige Forældre; Hans Fader var ærlige og Velbyrdige Mand Frederich Marchdanner til Rönningesøegaard. Hans Moder ærlige og Velbyrdige Frue Anne Gyldenstjerne af J. Persnes *); og kaldede Gud Ham i Kiöbenhavn ved et hastigt og uformodentlig Tiltald d. 10de Oct. 1651 udi sit Alders 35de Aar 9 Maaneder 13 Dage. Siælen er i Guds Haand, Legemet i dette Træ — hvor det hviler og forventer paa Dommens Dag en ærefuld Opstandelse.

Paa en anden Riste findes:

Her under hviler ærlige og Velbyrdige Jomfr. nu salig hos Gud — Jomfr. Anne Sophia Marchdanner, som var ærlig og Velbyrdige Mand Henrich Marchdanner til Rönningesøegaard Kongl. Maj. bestalter Major til Hest over det Fynske Nat. Regim. Hendes Moder ærlige og Velbyrdige Frue Helleborrig Kaas; Deres Datter; som var fød paa Rönningesøegaard 1667 d. 16de Oct. og kaldede Gud Hende paa Kappedrup 1689 d. 2 Febr. udi Hendes Alders 21 Aar, 3 Maaneder, 2 Uger og 3 Dage. Gud give o. f. v.

Paa en anden Riste findes:

Her under ligger begravet ærlige og Velbyrdige Mand nu salig Henrich Marchdanner til Rönningesøegaard Kongl. Maj.-ts. velbestalter Major over det Fyenske national Regiment til Hest; som var fød paa Rönningesøegaard 1629 — og døde udi WiF uden for Leiren ved Colding d. 10de Mai 1674 — efter at have levet 45 Aar. Gud give Hannem o. f. v.

Paa en anden Riste findes:

Her under hviler ærlige og Velbyrdige Frue Helleborrig Kaas som var givt først med nu salig ærlige og Velbyrdige Mand Henrich Marchdanner til Rön-

*) er nu Wedelsborg.

ningetögegaard; bestalter Major over det Fyenske nationale Regiment til Hest, og der efter med ærlige og Velbyrdige Mand Oberste Hans Due; Hun var født paa Hiortholm paa Langeland 1629 d. 14de Nov. af ærlige og Velbyrdige Forældre. Hendes Fader var den ærlige og Velbyrdige Mand Erick Kaas til Weistrupgaard og Lindkov — og Hendes Moder var den ærlige og Velbyrdige Frue Kirsten Gaas; og kaldede Gud Hende her fra Verden 1707 — 68 Aar og 7 Maaned og 1 Dag gammel. Gud Give &c.

Paa en anden Kiste findes:

Her under hviler ærlige og Velbyrdige Jomfr. Birgitte Kirstine Marchdanner, som var fød paa Holmegaard paa Langeland Anno 1665 — Hendes Fader var ærlige og Velbyrdige Mand Major Henrich Marchdanner til Rønningesøegaard og Hendes Moder var ærlige og Velbyrdige Frue Helleborrig Kaas; og kaldede Gud Hende paa Møllegaard paa Langeland Aar 1694 udi sit Alders 29de Aar Gud give &c.

Men foruden disse af den Marchdanners Familie (af hvilke vist endnu ere en 2 a 3 Stykker til; men som ikke kan nævngives, fordi at ligpladerne paa Kisterne ere borte) ere der andre Kister, som gjemme levningerne af andre agtværdige adelige og uadelige Familier, der ere nedsatte i den, efterat de Marchdanner ere uddøde, og Kirken bleven Andres Eiendom, saasom:

Fröken Dorthea Sophia Urne, som var fød paa Axelvold i Schaane 1669 af Forældre Knud Urne Axelsen og Moder Frue Ulstand; Hun døde i Rønninge d. 11te Nov. 1756, 86 Aar gammel.

Fröken Johanne Sidonia Urne, Knuds Datter, som ogsaa døde i Rønninge Anno 1715 i sit 14de Aar.

Justitsraad Rasches Moder Frederiche Amalia Casparsdatter fød Wichman, som døde paa Rønningesøegaard 1739 — 71 Aar gammel. Prem. Lieutenant Andreas Munch, som døde i Rønninge 1764, 65 Aar gammel, og Hans Søster Frue Regimentsquartiermesterinde Rebekke Salome Jensen, som døde i Rønninge 1772 — 77 Aar gammel;

foruden andre flere.

Udi det nu indrettede ligecapel over Jorden, som er den anden Deel af Kirkens fornævnte Udbygning; der tilforn kaldtes de Friisers Begravelse, men som den Raschiske Familie har reserveret sig for Eftertiden til egen og ene Anvendelse; findes paa en Kiste denne Inscription:

Her under hviler den Høiædle og Velbaarne Sal. Frue — Fru Helvig Sophia Urne til Rønningeføegaard, afgangne Amtmand Jörgen Friis til Lindholm. Den Sal. Frue var fød paa Malmøe Slot i Schaane d. 5te April 1630. Hendes Fader var den Høiædle og Velbr. Hre. Hr. Sivart Urne til Raarup, Ridder, Kongl. Maj. Geheimeraad, Rigets Stalmester og Amtmand over Draxholms Amt; Hendes Moder den Høiædle og Velbr. Frue Fru Helvig Lindenow til Juulschou, og kaldede Gud Hende paa Hendes Gaard fornævnte Rønningeføegaard den 50te April 1715 — efter at Hun havde levet her i denne mæisommelige Verden 85 Aar 3 Uger 4 Dage; evig lever Hun paa Siædens Vegne hos Gud; Legemet forventer p. den yderste Dag en ærefuld Opstandelse.

Ranterne paa denne Kiste ere allevegne beslagne med Kobberblik og opfyldte fra Ende til anden med adelige Baabener.

Paa en anden Kiste findes:

Her hviler den Høiædle og Velbaarne nu salige Jomfr. Barbra Helvig Friis, som var fød paa Friisholm i Sielland 1650 d. 9 Mai; Hendes Fader var den Høiædle og Velbr. Hr. Jörgen Friis til Lindholm Kongl. Maj. Befalingsmand over Dueholm- Ørum- og Westervig Ampter i Nørre Jylland; Hendes Moder var den Høiædle og Velbr. Frue Helvig Sophia Urne til Rønningeføegaard; og døde velbem. denne Sal. Jomfr. paa Hendes Moderne Gaard fornævnte Rønningeføegaard d. 28de August 1714 — efterat Hun havde levet i denne Verden i 63 Aar, 9 Maaned, 5 Dage. Siælen &c.

End staar her en Søster til næstforrige:

Elisabeth Sophia Friis, som var fød paa Vardehuus i Norge Anno 1653 d. 6te August, og døde paa Søbyeføegaard¹⁾ d. 16de August 1702; 49 Aar og 10 Dage gammel. Hun døde ugift.

Paa en anden Kiste findes:

Her under hviler den Høiædle og Velbaarne nu salig hos Gud Hans Urne til Sanderumg. — som var fød paa Roeskilde Bispegaard Aar 1635 den 14de Juni af efterskrevne Velbyrdige Forældre; Hans Fader var den Høiædle og Velbaarne Hr. Sivart Urne til Raarup (&c. ut antea) Hans Moder den Høiædle og Velbr. Frue Helvig Lindenow til Juulschow; og kaldede Gud Ham paa Hans Fædrenegaard Sanderumgaard d. 21de Juli 1688; efter at Han havde levet her i Verden i 53 Aar og 1 Maaned, ævig lever Siælen &c.

Øgsaa denne Kistes Ranter ere beslagne med Kobberblik, hvorpaa sidder luster adelige Baabener fra Ende til anden.

¹⁾ Stal vist være Rønningeføegaard.

Paa en anden Riste findes:

Seer Stedet hvor de lagde Ham — denne i Livet Sær lykkelige og i Döden ret salige Herre Joh. Caspar Rasch til Rönningesöegaard, fordom K. Maj. Landstingshörer udi Fyen; Cancellie-Asfesor og Justitsraad; födt 1694 — död 1770; Han var i begge sine Ægteskaber 1ste med Jomfr. Anne Cathrine Holmer og siden med Jomfr. Mette Sophia Munch en velsaren Mand, og en med 18 Börn velsignet Fader; Han blev i sin Velstand og Lykke den samme altid; velsindet i sin Vandel og Omgang; af Höie og Lave altid velyndet og i sin Död af Gud vel modtaget.

Paa en anden Riste findes:

Her under gjemmes det jordiske af den Höiædle og Velbaarne Frue Mette Sophia Rasch til Rönningesöegaard i Fyen — födt d. 18de Sept. 1709 af Forældre Hr. Regimentsskriver Andreas Munch og Frue Hedevig Langhaar; givt med S. T. Hr. Justitsraad Joh. Casp. Rasch; ved Ham velsignet med 8 Börne-Börn som Sörgel. efterlever; og med ömmeste Kiærligheds Taarer begræder saa dyrebar en Moders Död som indtraf den 21 Mai 1787. — Dyd Gudsfragt Moderkiærlighed o. s. v.

Paa en anden Riste findes:

Haabets Overrumpling af Döden udi Ungdommens Foraar — Naturens Stærkeste Forskandsning udmærker de her hvilende Levninger af den i Livet For-
dom Velædle og Velbyrdige Hr. Volrath August Rasch Kongl. Majestæts til Danmark og Norge Primier-Lieutenant ved Norske Livregiment til Fods; hvis Levetid begyndt og fuldendt paa Fædreneegaarden i Fyen; Födt d. 27de October 1750 — död d. 16de Januari 1781; Hans Forældre Sal. Justitsraad Joh. Casp. Rasch og efterladte dybsörgende Frue Fru Mette Sophie Munch, som med öm Hiertesorg begræder Hendes haabefulde Söns saa tidlig Död — foruden at Söskende og Venner beklager saa kiær Vens og Broders saa hastige Bortgang.

Vi os ey kan paa Evighedens Bölger o. s. v.

Paa en anden Riste findes:

Her gjemmes Stövet
af

Höiædle og Velbaarne Frue Anne Cathrine Lemvigh söd Rasch til Rönningesöegaard födt den 4 Februari 1744, givt den 20de Dec. 1784 med Hr. Major Christen von Lemwig; död den 13 Mai 1817.

Herforuden findes i denne Begravelse 2 Sønner af sal. landsdommer

Johan Jacob Mylius og Frue Ulriche Cathrine fød Rasch, som begge vare fødte og døde i Odense, nemlig Peter Bentson Mylius, født den 11 Decbr. 1775, død den 15de Juli 1790, og Teodosius Ernst Frederick Mylius, født den 14de Februar 1779, død den 30te Marts 1790.

Kirken har 2 Dørre foruden Waabenhuusbøren; den nederste, som er lige for Alteret, bruges kun til at føre sig igjennem ind i Kirken; den er 3 Al. høi, og 1 Al. og 11 Tom. bred, af Eeg. Den rette Kirkedør er en meget stærk jernbeslaget Egedør, 3 Al. og 1 Kvarteer høi, og 1 Al. og 13 Tom. bred; den er malet ligesom Kirkestolene. Waabenhuusbøren er en gl. rødmalet Egedør, 3 Al. 9 Tom. høi og 1 Al. og 12 Tom. bred. Paa denne Dør sees adskillige Kuglehuller, og Hug som gjorde med Dre reent igjennem den, hvilke begge Dele, efter almindelig Sagn i Sognet, skal være gjort af de Svenske, da de i Kong Frederich den 3des Tid havde indtaget Byen, for at see om Byens Folk, der ved deres Ankomst skulde sig, havde søgt ind i Kirken. Waabenhuuset er 7 Al. 15 Tom. langt, 6 Al. bredt og 4 Al. 2 Tom. høit eller til loftet.

Paa den søndre Side af Kirken er der udvendig 2 Støttestøtter op til den, rækkende til Taget; i den mod Østen findes en Jordhugning, som Rundningen foroven iberegnet er $2\frac{1}{2}$ Al. høi, 1 Al. 3 Kvarteer bred, og $\frac{1}{2}$ Al. dyb, eller i Jordhugningen, hvor man mener, der har i de catholske Tider været et Alter under aaben Himmel. Denne er 3 Al. og 10 Tom. bred, den anden Pille derimod kun 2 Al. og 11 Tom. Kirkegaarden blev planeret 1819 og forsynet med Forsøg og Gange.

Omkring Kirkegaarden er en Ringmuur af store Kampesten. Kirkeporten er en høi Staffitport, som hænger i tvende, af Major Lemwigh befestede, høie veltilhuggede Steenpiller, tæt ved samme er en Staffellaage, som hænger i tilhugne Steenpæle. Den anden Kirkelaage hænger i de gammeldags grundmurede Stuur. Begge Laagerne ere forsynede med Jernriste.

Til Slutning anføres endnu som Kirken vedkommende, at her er en stærk solbeslaget Alterbog, 2 indvendig forgyldte Sols-Communion-Bagere; et til Brug i Kirken; og et til Syges Betjening i Huset; en indvendig forgyldt Solsøse til at have Abster ubi, en Messingbette med laag, at hente Vand i til Døbsfonden, og en rødmalet Egtesti til at gjenne Alteret ubi.

Sognepræsterne, som have været ved denne Kirke og Menighed med tilliggende Anner Kolfsted, baade i og efter Reformationen, ere følgende:

1) Hr. Michel Andersen, han var vist den sidste papistiske og den første evangeliske Præst her paa Stedet; thi han forestod Embedet Anno 1522, og døde Anno 1551. Paa Præstetavlen i Kirkens Capel findes anført: at i Hr. Michel Andersens Tid, udi Aaret 1529, begyndte man at synge danske Psalmer, i det Sted Alting før holdtes paa latin, som Almuen ikke forstod meget af. I øvrigt findes intet mere om denne Mand.

2) Hr. Jens Sinchelsen, eller som han ogsaa kaldes Sinchesen, anføres som Hr. Andersens Eftermand. Han skal have været Præst her fra Aaret 1551 indtil Aaret 1557, da han døde; videre findes ikke om ham. Man finder ingensteds at disse 2 Præster have været gifte.

3) Hr. Thomas Jbsen blev næstforriges Eftermand udi Aaret 1557. Heriglefs Kirke blev i hans Tid nedbrudt og Sognet henlagt til Kolfsted. Iøvrigt meldes intet om ham i Salig Bisshop Jacob Madsens Tegnebog, uden at hans Hustru hedte Dobild, og at han havde med hende, blandt andre Børn, en Datter ved Navn Maren, som blev gift med Eftermanden i Embedet, nok en Datter, som var ugift endnu ved Faderens Død, og 2 store Karle, det er Søner. Hr. Thomas døde tredie Juledag 1590.

4) Hr. Iyffe Jensen, som skal være født omtrent 1551; men hvor, og af hvad Forældre vides ikke; var først Capellan hos sin gamle Formand og Svigersfader Hr. Thomas Jbsen, og siden Sognepræst for disse Menigheder. Salig Bisshop Jacob Madsen giver ham i sin Tegnebog det Skudsmaal, at han prædikede vel og bevægeligen, altsaa maa han have haft gode Prædikegaver; men for øvrigt taler Bisshoppen ikke opbyggeligt om ham, da det vidner om, at han ikke levede som han lærte; thi allerede i Aaret 1595 stod hans Rygte kun flet, for hans Forhold imod hans Svigermoder, og for hendes Skuld imod hans Kone; endskjøndt der ogsaa kan have været nogen Skuld paa Svigermoderens Side; thi det var usorgfaldt af hende, at hun tillod sine Søner, som tjente ude, at ligge hemmelig i Præstegaarden om Natten uden Præstens Minde, hvorved en Mand af Hr. Iyffes Tænkemaade lettelig og ikke uden Grund maatte falde paa de Tanker, at de nok derved besjente sig af leiligheden paa

hans Betsøstning. Derimod besvarede hun ham for, at han tilbageholdt den Deel hun skulde have af Kalbet. De bleve dog denne Gang forligte med hinanden paa de Vilkaar, at Enkens Sønnen ei skulde være Præsten til Byrde, og at han rigtig skulde betale hende det Afstalte; men dette var kun som et tilbøieligt Saar, der brøder op paa ny; thi 1596 den 10de Febr. maatte Hr. Iyffe Jensen love at give Bisoppen Mag. Jacob Madsen sin skriftlige Forpligtelse, om at beegne sin Hustru og hendes Moder bedre end hidtil, og skulde de samtlige i denne Henseende komme ud til Bisoppen. Men Hr. Iyffe kom ikke; thi skriver Bisoppen: „den der skjuler sig, haver Iyset“. Imidlertid da Bisoppen strax derefter, den 28 April, maatte ud for at prædike over Lauris Straale paa Torpegaard, fik man ham til at underskrive Forpligtelsen i Provstens og Hr. Morten Nielsen i Schiellerup, deres Nærværelse. Men dette havde heller ikke endnu Bestandighed; thi 1601 den 4de Marts maatte han gjentage sit løfte i Provstens Nærværelse. Og som han var mod disse, var han ogsaa mod sin Medtjener Hr. Hans Egense. Denne blev efter Bisoppens Eigende forfulgt af Hr. Iyffe Jensen uden Sag. De bleve vel ved Provstens og Herredspræsternes Mellemligheder forligte 1597, saaledes at Hr. Hans skulde have aarlig Løn 10 Daler, tilligemed fri Kost, Seng og Huus, hvorimod Hr. Hans lovede, at ville tjene til Mikkelsdag, naar Hr. Iyffe vilde unde ham Huusfred. Endelig 1598 den 27 Juni bleve Præsterne kaldede sammen i Næraa, hvor Bisoppen var; da her skulde eftersees Regnskabet imellem Hr. Iyffe og Hr. Hans, som syntes at være kaldede til Næraa; og da befandtes Hr. Iyffe at være Hr. Hans 7 Daler skyldig, hvilket en anden Hr. Hans lovede uden Forhaling at betale til Michaelis paa Hr. Iyffe Jensens Vegne. For Resten findes intet mere om denne urolige Mand, undtagen at han 1603 den 9de April var paa Graugbegaard, hvor Bisoppen da og var, og bad at han vilde tiistøde, at Hans — Hr. Iyffes Tjener — maatte ægte den Kvinde, som han var berygtet for. Hr. Iyffe havde Lehnsmændens Knud Ruds skriftlige Tilladelse dertil; men Bisoppen vilde ikke samtykke det, og vovede Hr. Iyffe at gjøre det, havde han ingen Hjemmel eller Bistand hos Bisoppen at vente. Om dette har nogen Sammenhæng med det følgende vides ikke, nemlig, at Hr. Iyffe (saaledes som findes paa den ophængte Tavle i Kirken) er

Aar 1606 for Løssagtigheds Skyld assat fra Embedet, og boede siden og døde i et, Præstegaarden tilhørende, Huus i Nøyrup By, Rønninge Sogn, Fuglsang kaldet ¹⁾).

5) Hr. Søren Ivarsen Winum. Paa nysnævnte Tavle i Rønninge Kirke sees, at denne Mand d. 9de April 1606, blev kaldet til disse Menigheder. Siden er han 1626 den 3die April, af Biskoppen og Herredspræsterne bestiftet til Provst her i Næsum Herred, i Provst Laurig Bluffsens Sted udi Allerup, som just samme Dag blev begravet. Provst Winum døde, efterat han havde været Præst i 46 Aar for disse Menigheder, Anno 1652 i Juni eller Juli Maaned, som sees af hans Eftermands Historie; og den 20de October næstefter blev Hr. Claus Pedersen Nyborg i Lyndelse i hans Sted udvalgt til Provst i Herredet. Hans Kone hedte Elisabeth Johansdatter, som sees paa deres Ligsteen i Rønninge Kirke, der mest er udslidt. Uden Tvivl overlevede hun ham; thi hvor hendes Dødsaar paa ligstenen skulde staae, staaer blot 16, og er ladet Plads til de øvrige Tal, naar hun døde, som ventelig ere forglemte af Bedkommende. Dette er Alt hvad man hidindtil har kunnet finde om ham.

I Alb. Bartholins Afhandling de Scriptis Danorum findes han ikke, Skjøndt der dog af ham er udkommet en ligprædiken af Psal. CXIII v. 5 = 7. over Caspar Marchdanner til Rønningesøegaard, trykt i Kjøbenhavn Anno 1619. — 8. — M. Lind in Biblioth. Braheana p. 96 og 193, nævner ham; men de Efterretninger, som der gives om ham, ere saare magre ²⁾).

6) Hr. Otto Rasmussen. Denne gode Mand var født i Herrested Præstegaard udi Binding Herred Anno 1625. Hans Fader Hr. Rasmus Laurigsen var Sognepræst sammesteds; hans Moders Navn var Johanne Rasmusbatter. Han blev dimitteret fra Odense Skole Anno 1647, og indskrevet af Høistolens Prorector Dr. Thomas Bang den 22de Juli. Profesfor Peder Sporman var det Aars Decanus. Til privat Præceptor valgte han Mag. Jørgen From. Han blev i Aaret 1652 den 16de Juli af Biskoppen Dr. Laurig Jacobsen indviet til Sognepræst for Rønninge og Rølsted Menigheder. Af et Document,

¹⁾ Blochs Iyenske Geistligheds Historie.

²⁾ Blochs Iyenske Geistligheds Historie.

som findes blandt Præstegaardens Papirer, sees, at Præstegaarden i hans Embedstid har været plyndret af de Svenske, da de i Kong Frederich den 3dies Tid havde indtaget Sjøn; og at da ved den leilighed adskillige af Præstearchivets vigtigste Papirer ere forkomne. I hans Embedstid mistede Rønninge Kald 2 Parter af Boghvedetienden, Sjøndt Præsten steds tilforn havde havt alle 3 Parter, det Hr. Otto Rasmusen med et Tingsvidne beviiste, som endnu findes i Præstearchivet; ventelig har Krigen saaledes forringet hans Omstændigheder, at han ikke har havt Tøne til at vove noget paa Proces. Anno 1671 den 2den Januari blev han af Dr. Niels Bang bestiftet til Provst i Aasum Herred; han døde d. 21de August 1681, efter at have været Præst for disse Menigheder i næsten 29 Aar. Anno 1679 bekostede og stænkede han et smukt indvendig forgyldt Communionbøger af Sølv til Kollsted Kirke, som sees paa Foden af det. Han har gjort sig fortjent af sine Estermænd i Kaldet derved, at han har opfredet og indhegnet Præstegaardens tvende smaa Skove, der til hans Tid vare enten forhuggede, eller af Creature bedærvede. Han var gift med en Maren Pedersdatter Humble, en Datter af Sognepræsten Hr. Peder Christensen Humble i Hesselager. Hun overlevede ham og blev gift igjen med Estermanden i Kaldet; han havde 2 Børn ved hende, nemlig:

1) Christen Ottesen, som blev Borgemeister i Faaborg ¹⁾).

2) Anne Sophia Ottesdatter, som blev gift først med Præsten Hr. Ebelstoft i Aunslev, og derefter med Hr. Knud Ierche, Sognepræst for Aunslev og Vogens Menigheder, boende i Skalkendrup Præstegaard; thi i Præstegaardens Papirer her findes et egenhændigt Brev af hende dat. Skalkendrup den 18de Martz 1717, hvor hun kalder sig Sal. Knud Ierches. Hun overlevede Hr. Ierche og boede siden i Rønninge i et Huus, som hendes Stedsfader Mag. Thrane havde eiet og maaskee bygget, hvor hun, efter Antegnelse i Kirkebogen, døde Anno 1737, 82 Aar gammel.

8) Hr. Mag. Mads Bertelsen Thrane blev Provst Otto Rasmusens Estermand i Embedet. Han var født i Korsør Anno 1660. Hans Fader var Raadmand Bertel Madsen Thrane sammesteds. Hans Moder hedte Johanne

¹⁾ Biskop Blochs Fjendte Geistligheds Historie.

Pedersd. 1). Han havde 2 Søstre, Kirstine og Karen Bertelsdatter, som sees af Rønninge Kirkebog; men om han havde flere Sødsfende, er mig ubekjendt. Han deponerede fra Elagelse Skole i Aaret 1683. Af Høi-Skolens Rector Mag. Rasmus Bartholin blev han indstrevet d. 14de Juli. Decanaten forvaltede dengang Dr. Oluf Borch, og til privat Præceptor fik han Dr. Caspar Bartholin, hvilken sidste ogsaa siden indtegnede ham blandt deres Tal, som kjendes værdige til den høieste Uresgrad i den verdslige Wiisdom, nemlig Magister-Graden, under Dr. Oluf Romers Rectorat i Aaret 1700. Han blev af Kong Christian den 5te, Aar 1685 den 29de August, kaldet til Sognepræst for Rønninge og Rolfssted Menigheder, og sølgelig maa han være bleven ordineret af Stiftets Biskop Dr. Thomas Ringo, med mindre, at han som ordineret Mand kan være kommen andensteds fra hertil, som efter hans Alder dog neppe er troligt. Han blev, som sagt, kaldet til disse Menigheder af Kong Christian den 5te; Aarsagen dertil var, at Rønninge Kirke paa den Tid tilhørte Kongen, af hvem den saa Aar derefter blev solgt til Rønningesøegaards Eier Knud Urne. Kun meget lidet er det, som findes optegnet om denne Mand. At han har været en velstuderet Mand, derfor vil vi lade hans Magistergrad være os fyldestgørende Beviis, og jeg har aldrig hørt det modsatte om ham; tvertimod bestyrkes jeg endmere i hiin Tanke af det Sagn, som næsten indtil denne Tid har været om ham i Sagnet, nemlig: at han kunde mane, hvilket den almindelige Mand i forrige Tider gjerne troede om enhver lærd Mand. See mere i Blochs Nyenske Geistligheds Historie. Mag. Mads Thranes døde Anno 1702 den 6te April, i sit 42de Aar, efterat have i 17 Aar været Præst ved disse Menigheder. Han var gift med sin Formands Enke Maren Pedersdatter Humble; med hende holdt han Bryllup den 25de August 1686. De havde ingen Børn tilsammen; hun overlevede sin Mand; men døde omsider i deres Eiendoms Huus i Rønninge 1708, 73 Aar gl. — Hans egen Moder døde ogsaa som Enke i Rønninge Præstegaard, og blev begravet 2 Dage førend denne hendes Søns Død, i sit 72 Aar, ham hun fra Corsøer

1) Rønninge Kirkebog.

var kommen over at besøge i hans Sygdom¹⁾. For sin Svagheds Skyld tog han 1701 en Capellan; men denne døde 10 Uger efter Ordinationen. Mag. Thrane førte en Trane i sit Signete.

8) Hr. Eiler Christensen Kullerup blev Mag. Thranes Eftermand ved disse Menigheder, han var født i Kullerup Præstegaard 1670. Hans Fader var Hr. Christen Laurisen, Sognepræst for Kullerup og Nefsvindinge Menigheder i Vinding Herred, som døde i Kullerup Præstegaard d. 24de Januari 1705, 66 Aar gl. Hans Moder hedte ikke, som det anføres i Blochs Nyeste Geistligheds Historie, Sara, men Kirsten Christensbatter, efter Anægtelse i Rønninge Kirkebog af ovennævnte hendes Søn Hr. Kullerup selv; thi hun døde hos ham i Rønninge Præstegaard 1708, i sit Alders 67de Aar. Deres Epitaphium findes paa en sort Marmorsteen i Kullerup Kirke. Efter Giesfings Jubel-lærere²⁾, var Eiler Kullerup nær beslægtet med sin Formands Formand, Provst Otto Rasmussen, og han havde en Broder ved Navn Lauris, som var Sognepræst for Blødstrup og Ullerslev Menigheder. Hr. Eiler Kullerup blev i sin Ungdom sat i Nyborg latinske Skole, fra hvilken Skole han gik til Academiet Anno 1692. Doctor Caspar Bartholin indskrev ham d. 20de Juli, som den, der det Aar forvaltede Rectoratet og Decanatet. Han udvalgte Profesfor Hans Bircherod til sin private Præceptor. Efter fuldendt academisk Løb blev han af Etatsraad Knud Urne, som daværende Eier af Rønningesøegaard og Rønninge Kirke, Anno 1702 den 17de April kaldet til Sognepræst for Rønninge og Nølsfød Menigheder. Anno 1723 d. 13de Marts blev han udvalgt til Provst i Herredet, i den gl. Provst Christen Fiskers Sted i Nørre Lyndelse, som for Alderdoms Skyld havde frasagt sig Embedet. Provst Eiler Kullerup døde Anno 1748 den 23 August, 78 Aar gl., efterat han havde været Præst ved disse Menigheder i 46 Aar. Biskop Christian Ramus holdt ligprædiken over ham. For Alders og Svagheds Skyld tog han en Capellan det sidste Aar han levede. Han havde været 2 Gange gift, uden at have haft Børn

¹⁾ Rønninge Kirkebog.

²⁾ vido 2den Dels 2det Bind Sog. 165.

med nogen af hans Koner. Han var først gift med Jomfr. Karen Nielsdatter Gjødeseu, en Datter af Hr. Niels Gjødeseu, Sognepræst for Aggernæs og Hundstrup Menigheder, samt Provst over Skam Herred. Hun døde Anno 1730 den 31te August. Hendes Minde for utrættelig Virksomhed og Huusslid bevarer indtil denne Tid endnu i Sognet. Anden Gang giftede han sig med Jomfrue Dorte Elisabeth Struch, en Datter af Hr. Johan Struch, Sognepræst for Næraa og Høirup Menigheder i bemeldte Skam Herred. Hun flyttede til Odense efter hendes Mands Død, hvor hun døde 1773, 70 Aar gl. Mærkeligt er det, at hendes Mand selv havde været Jædder ved hendes Daab. Provst Kullerup var i sit Embeds Førelse baade som Præst og Provst en meget ordentlig og nidkjær Mand. Han vaagede ogsaa tilbørligen over sine Kirkers Rettigheder, saasom: da Eieren af Høllerup ville flytte Klosteds bekjendte Stjerner Kirkeklokker til Høllerup, satte han sig saa kraftig derimod, at der blev intet af. Han har bygget den vestre Længde af Præstegaarden, som er 35 Fag. Han har ladet tilhugge et meget fint og stort Wandtrug og en Væst af Steen, som begge ere i Præstegaarden. Men især har Provst Kullerup gjort sig fortjent af Efterkommerne derved, at han Anno 1728 har bekostet og Stjænket til Rønninge Kirke den nuværende Altertavle, som baade er smuk og vel passende til Stedet. ligeledes har han bekostet Skriftestolen og Knæfaldet for Alteret i bemeldte Kirke; samt ogsaa i samme Kirkes Capel ladet opsætte den formentlige store smukke Tavle. Denne Tavle er Grunden til de her anførte Efterretninger om de Sognepræster, som have været ved disse Menigheder fra Reformationen indtil 23de August 1748; den ogsaa Sal. Biskop Bloch i hans Høiælske Brøstlighed Historie især har bygget paa, hvad disse Sogne angaaer. Hvad Tillæg her i dette ringe Skrift findes til Biskop Blochs givne Efterretninger, er tilføjet af mig selv, efter den Kundskab jeg har kunnet hente af Documenter her i Præstearchivet, af Kirkebøgerne, af trykte Skrifter og af Sogn i Sognet.

9) Hr. Niels Christian Bendz blev Sognepræst for disse Menigheder efter afdøde Provst Kullerup, hvis Medtjener han var i Provstens sidste Leveaar. Han var født paa Aarslefs Gaarden i Aarslef Sogn udi Binding Herred, Annekset til Næraa i Aasum Herred, hvilken Gaard hans Fædre i mange Aar,

Søn efter Fader, havde beboet. Hans Fader hedte Laurig Nielsen Wendz, som ingen Kongl. Betjening havde; dog havde han i Kong Frederich den 4des Tid, medens Krigen varede med Sverrig, været lieutenant ved det tyske Landværn. Hans Moder hedte Petronelle Christiansdatter Molmarch, en Datter af Raadmand, Tolder og Postmester Christian Jensen Molmarch i Faaborg, og Moder, Else Henriksdatter Griff, en Datter af Sognepræsten Hr. Henrik Mortensen Griff i Faaborg. Faderen Laurig Nielsen Wendz var født paa benævnte Karslefsgaard 1675 den 1ste August og døde i Aaret 1744. Moderen, som efter Mandens Død opholdt sig hos fornævnte hendes Søn, døde i Rønninge Præstegaard Anno 1761 den 24 August, 81 Aar og 7 Maanedes gammel. Niels Christian Wendz gif først i Faaborg latinske Skole, og ved dens Nedlæggelse kom han i Odense Skole, fra hvilken han St. Hansdag 1732 gif til Akademiet med Testimonium af Skolens daværende Rector Profesfor Thomas Aaby. Han opholdt sig 6 a 7 Aar i Kjøbenhavn, og tog imidlertid alle sine Examina, og prædikede for Dimis under Profesfor Steenbuch over den ham givne Text Joh. 16, W. 22. — Han conditionerede siden i 10 Aar, indtil han i Aaret 1748 blev af hans Formand Provst Kullerup forlangt og kaldet at være hans Medtjener, hvortil han, efter erholdt Kongelig allernaadigst Confirmation, blev af Biskoppen, Hr. Christian Ramus, den 10de April i bemeldte Aar ordineret i Odense; men da den gl. Provst Kullerup døde den 23de August næstsefter, blev han endnu udi samme Aar Sognepræst for disse Menigheder i Følge det Kongelige confimerede Brevbrev, han havde paa Kaldet af Overkrigssecretairinde Korbis, født Harstal til Hellerup. Han forestod Embedet som Sognepræst indtil sin Død, den 11te August 1778, efter at have været Præst for disse Menigheder i 30 Aar. Han byggede Stuehuset i Præstegaarden, og anlagde lysthaven med Hætte og Gange. Han indlod sig 1749 den 25de Sept. i Egetfab med Jomfrue Ellen Dorteaa Brink, en Datter af Cancelliassefor Niels Brink til Tidselholt her i Byen, og Fr. Wibiche Christians Hjørt, en Datter af Sognepræsten Hr. Hans Hjørt i Steensrup. Hans Enke døde hos hendes Søn i Rønninge Præstegaard den 8de Juni 1786, 59 Aar gammel. De vare i deres Egetfab af Gud velsignede med 10 Børn, som ere:

- 1) Niels Brink Wendz, født 1750, død 1753.
- 2) Lauritz Martin Wendz, født 1751 d. 31 August, er Etatsraad, Borgemeister og Auctionsdirecteur i Odense. Han var, indtil Landstinget gik ind, i endel Aar virkelig Landsdommer i Fyen og Langeland. Han har været 2 Gange gift, først med Jfr. Elisabeth Hebevig Aagaard, en Datter af forrige Sognepræst Hr. Jens Aagaard til Saaby og Ribserup Menigheder i Sjælland, med hvem han havde 4 Børn; dernæst med Jfr. Regine Christence Bang, en Datter af Justitsraad og Amtsforvalter Bang i Odense, med hvem han har havt 8te Børn.
- 3) Johan Christoffer Wendz, som er mig selv.
- 4) Niels Brink Wendz, født den 14de Novbr. 1754, er af Karakter Overauditeur, men i Embede Overbirkebommer i Grevfabet Laurvig i Norge. Han indlob sig udi Aaret 1783, den 17 October, i Ægteskab med Jfr. Inger Bugge af bemeldte Laurvig, med hvem han har 6 levende Børn.
- 5) Wibeche Christiane Wendz, født 1756 den 23de Juni, blev 1778 den 7de August gift med Thomas Wagger Lütken Amtsforvalter over Lundenas og Veflinge Amter i Jylland. I deres Ægteskab bleve de velsignede med 12 Børn. Han døde i Embedet udi Ringkjøbing 1805, den 30 Septbr. Hun døde sammesteds d. 23de August 1806.
- 6) Elias Brink Wendz, født d. 13de Novbr. 1757. Han er Inspektør og Regnskabsfører ved Fodfels- og Pleiestiftelsen i Kjøbenhavn og ugift.
- 7) Petronelle Helene Wendz, født og død 1759.
- 8) Petronelle Helene Wendz, født den 8de Januari 1761, er Forstanderinde ved det Wærnste Institut paa Frederichsberg, og ugift.
- 9) Johan Caspar Frederich Wendz, født d. 26de Mai 1763. Han døde som anden Styremand den 28de Mai 1785 paa et af det Vestindiske Compagnies Skibe, og ligger begravet paa Cap de Francois.
- 10) Mette Sophia Wendz, født den 6te Juli 1767. Hun blev 1787 gift med Johan Jørgsang, Herredsfoged i Ulfborg og Hind Herreder i

Ribe Stift, som døde fra hende 1806, med hvem hun havde 6 Børn, af hvilke kun 3 til denne Tid leve.

Hr. Niels Christian Bendz havde en eneste Broder, ved Navn Morten Bendz, født 1709 den 5te Juni. Han var Borgemeister, Byefoged, Postmester m. m. i Kjørteminde. Han døde den 21de November 1772. Han var gift med en Hfr. Sophia Caroline Møller fra Lundsgaard, ved hvem han havde 5 Børn, af hvilke den ældste Søn Lauritz Christian Bendz, født den 5te Mai 1749, blev hans Eftermand i Embedet, og gift 1781 med Sognepræstens Hr. Schønnings Datter i Nyborg, Hfr. Ingeborg Nicoline Schønning, med hvem han havde 2 Døttre. Han døde 1796. Hun døde 1808. De andre Morten Bendz's Børn bleve alle velforsørge.

10) Den nærværende Sognepræst for Rønninge og Kolsted Menigheder, er jeg, Johan Christopher Bendz, en Søn af næstforrige, født i Rønninge Præstegaard d. 16de Marts 1753. Efterat have nydt privat Information hjemme, reiste jeg tilligemed min yngre Broder, Niels Brink Bendz, St. Hansdag 1771 til Universitetet i Kjøbenhavn, havende med os Rector Mag. Hans Svanes Testimonium i Nyborg. Vi forbleve begge i Kjøbenhavn efter erholdt Examen Artium, indtil vi den 25de Mai 1772 havde erholdt Examen Philosophicum. De Herrer Profesforers Forelæsninger, som vi til sidst nævnte Examen hørte, vare især J. E. Kalls (hvem jeg havde udvalgt til min private Præceptor) Horrebows, Obelitzes, Risbrighs, Kragensteins og Wadstjærns. Et halvt Aar efter erholdt Examen Philosophicum drog jeg i den mig tilbudne Condition paa Weirup som Informator ved dalevende Major Hans Brochenhuus v. Löwenhjelm's Børn, i hvilken jeg især informerede hans Sønner: 1) Erich, 2) Christian Wulow og 3) Hans Frederich Johan; de 2 første døde 1776 og 1778 paa Landcadet-Academiet i Kjøbenhavn, den 3die er den nærværende Eier af Weirup, Kammerherre og Major v. Löwenhjelm. Efterat have forladt Weirup Michels-Dag 1775, reiste jeg igjen til Kjøbenhavn, for at erholde den theologiske Embedsexamen, hvor jeg forblev i 3½ Aar. De Herrer Profesforers Collegier, som jeg til denne Examen frekventerede, vare især den gl. Dr. P. Holms, Dr. N. E. Balles og Dr. Jansons. Den 8te Sep-

tember 1778 underkastede jeg mig benævnte Examen, og kort derefter prædicatede jeg for Dimis i Frue Kirke under Dr. Janson over den givne Lest 2 Tim. 1, 12. Jeg havde gjerne efter erholdt Attestats forblevet længere ved Akademiet; men indtrufne Omstændigheder forbød det; thi medens jeg tog Attestats, døde min gamle Fader. Patronessen til Rønninge Kirke, Enketue Justitsraadinde Rasch til R. Søegaard havde da den Godhed for mig, at kalde mig til Sognepræst for disse Menigheder i min Sal. Faders Sted. Hendes Kaldsbrev er dateret d. 15de Sept. 1778, hvilket af Hans Majestæt Kongen allernaadigst blev confirmeret den 7de October næstefter. Jeg forlod kort derefter Kjøbenhavn og reiste hjem til min Bestemmelse. Efter min Hjemkomst prædicatede jeg d. 13de November samme Aar ubi St. Knuds Kirke i Odense for Biskop Jacob Ramus, over den mig forelagte Text, Psalm. 34 v. 20. Den 4de December blev jeg tilligemed Hr. Caspar Sibbern, Sognepræst i Lunde ubi Lunde Herred, ordineret i St. Knuds Kirke af bemeldte Biskop, og den 16de næstefter, som var 3die Søndag i Advent, indsat i Rønninge og Rolfsted Kirker, som Sognepræst for disse Menigheder, af Herredeprovsten Hr. Mathias Eilshou i Fraugde. Anno 1780 d. 15de December indlob jeg mig i Ægteskab med Jfr. Catharina Maria Wang, som er født paa Lethrøborg i Sjælland d. 21de Juli 1763, hvor hendes Forældre da boede, og over hvilket Ægteskab hendes Fader da var Inspecteur, men derefter Amtsforvalter i Ringsted, og tilsidst Justitsraad og Amtsforvalter i Odense, hvor han døde den 5te Marts 1796 i sit Alders 39 Aar. Hendes Moder hedte Regine Maria Hagenbahl, som var født i Frederichshald i Norge, hvor hendes Forældre, Byeskriver Lauris Hagenbahl og Ebele fødte Archtander, boede og døde¹⁾. Min Kones Moder døde paa Lethrøborg 1764 i Barselseng efter hendes første og eneste Søn Niels Christian Wang, som er Skibscapitain i Nordamerica og Borger i Boston, hvor han har giftet sig med en Enke, ved hvilken han har adskillige Børn. Min Kone med mig har Gud i vores Ægteskab velsignet med følgende Børn:

1) Jacob Johan Wendz, født den 4de Sept. 1781, er Foged i Ørre- og Gulbals Fogderie i Norge og Ridder af den svenske Wasaorden. Han

²⁾ vido Archtanderens Ægteskifter i Slesvings Indskrifter 3die Deel 1ste Bind.

indgik den 11 August 1810 *Ægteskab* med Fruen Cathrine de Lillenskjold fra Jemteland, med hvem han har 3 Børn.

2) Niels Christian Wendz, født den 10de August 1782, deponerede 1801 i October Maaned fra Odense Skole, med Testimonium af Rector og Professor Heiberg. Han laae i Kjøbenhavn til Attestats, medens Byen blev bombarderet af de Engelse, og var i Kongens Livkorps. Efterat være bleven færdig fra Academiet, blev han 1810 personel Capellan hos Sognepræsten og Provsten Niels Rudolph Suhr i Rudkjøbing paa Langeland, hvor han var indtil Provstens Død d. 15de Juli 1811. Derefter blev han Hjælpepræst hos den svagelige Sognepræst Hr. Ieth i Svanninge, hvor han forblev indtil hans Død 1812. Anno 1813 den 3die Sept. blev han efter S. L. Frue Geheimconferentsraabinde de Sehested Juels Forslag kaldet af Hans Majestæt Kongen til Sognepræst for Søllinge og Hellerup Menigheder, og som saadan indsat den 18de Søndag efter Trinitatis af Hr. Amtsprovst Wedel i Skaarp. Til største Skade for ham var Søllinge Præstegaard ganske afbrændt den 22de Marts sidstnævnte Aar. Udhufene bleve vel igjen opførte 1814 af den forrige Præst Hr. Andresen, som blev forflyttet til Sognekaldet i Vogensø; men Stuehuset er ved Stiftesøvrighedens Foranstaltning i Aaret 1819 først igjen blevet bygget, af Grundmuur, dog paa hans Bekostning ved Afdrag og Renter af Capitalen i visse Aar. Den 9de Oct. 1813 indlob han sig i *Ægteskab* med Hfr. Frederiche Christiane Suhr, en Datter af foransatte Provst Suhr, og Hustru Lovise fød Freiborg. I deres *Ægteskab* ere de velsignede med 3 Børn, af hvilke de 2 leve.

3) Volrath August Wendz, født den 11 Oct. 1783, døde som Student i Kjøbenhavn d. 17de Apr. 1802.

4) Christian Carl Wendz, født d. 7de Nov. 1784, blev 1807 Fri-Corporal, og efter erholdt Examen 1808, lieutenant ved de annekterede Batailloner; siden Premier-lieutenant. Men ved Krigens Ende tog han sin Afsted med Kongl. allernaadigst løste om Befordring til et verdsligt Embede.

5) Regine Marie Wendz, født den 30 Jan. 1786, blev den 16de Oct. 1811 gift med Hr. Niels Olivarius, Sognepræst for Schjellerup og Ellinge Menigheder. I deres *Ægteskab* ere de af Gud velsignede med 2 Sønner.

6) Johan Caspar Frederich Wendz, født den 25de Juli 1787, var Semand med Styrmands Examen, men druknede den 2den Juli 1807 paa Kjøbenhavns Æb, ved efter Hjemkomsten fra en Vestindiarejse at tage Topseilet ned.

7) Martin Wendz, født d. 23de April 1789, er Borger og Urtækkammer i Kjøbenhavn. Han indlød sig den 23de Novbr. 1811 i Ægteskab med Hfr. Hedevig Reberg Wisch, en Datter af forrige Postmester og Hospitalesforstander Marchus August Wisch og Hustru Ellen Christine Christensen i Frederichsborg. De have 5 Børn.

8) Frederich Wendz, født og død 1791.

9) Frederich Ludvig Wendz, fød d. 9de Marts 1792; Studerede Chirurgien; døde d. 30te Mai 1813.

10) Adolph Wendz, født d. 27de October 1793, er Revisor ved Nøraas Robberværk i Norge.

11) Wilhelmine Caroline Wendz, født den 9de Juni 1795. Hun blev gift d. 27de August 1813 med Skibsmægler Christian Andreas Jacobsen i Kjøbenhavn. Deres Ægteskab har afgivet dem 3 Sønner.

12) Christen Lemwigh Wendz, født d. 30de Juni 1800, død d. 3die Septbr. 1819. Han var, før end han blev svagelig, Lærling paa Salomons Apothek i Kjøbenhavn.

Jeg har bygget 42 Sag Huus paa Præstegaarden, af hvilke de 26 Sag er Portlangden.

Præstegaardens Jorder bekostede jeg i Aaret 1785 udfiskede af Hællebestaabet. Aar 1794 bekostede jeg ligeledes Voelstedets i Rønstrup, og Aar 1798 Annergaardens.

Capellanerne, som have været ved Rønninge og Kølsted Menigheder ere følgende:

1) Hr. Jacob Hindsen var Capellan Anno 1579, i Sognepræstens Hr. Thomas Ibsens Tid, og var det endnu 1580; men naar han kom hertil, hvorlænge han var her, og hvor han døde, vides ikke. At han var her 1579 vides deraf, at han i dette Aar klagede for Stiftets Biskop Mag. Niels Jesspersen over en Karl i Menigheden ved Navn Knud Hansen, der engang havde

taget sig nogle Ord til af Hr. Hindsens Prædiken, og derfor efter Prædikens med en Dre vilde have myrdet Præsten for Alteret, hvis ei nogle af Sognefolkene vare komne imellem, og reddet ham. Han og Sognepræsten kunde ikke godt enes, som skulde være kommet af Capellanens utilbørlige og uskikkelige Forhold, det Sognepræsten Anno 1580 anklagede ham for i landemødet. I Optegnelserne over Stiftskistens Breve efter Sal. Biskop Ringo fandtes iblandt andet dette: „En gl. Provfedom imellem Sognepræsten i Rønninge og hans Capellan, at bemeldte Capellan for sit uskikkelige og utilbørlige Forhold skak sættes af sit Embede 1580“. Men om dette virkelig skete, vides ikke.

2) Hr. Lykke Jensen var Capellan hos Hr. Thomas Ibsen efter Hr. Jacob Hindsen, og blev, som foran er meldt, ved Hr. Thomas Ibsens Død Sognepræst for disse Menigheder.

3) Hr. Hans Egense var Capellan hos Hr. Lykke Jensen; men om han døde i denne Post, eller om han er bleven forflyttet, vides ikke; thi Hr. Lykke Jensen havde en Capellan efter ham ved Navn Laurig.

4) Hr. Lauritz; hans Tilnavn vides ikke, og heller ikke mere om ham.

5) Hr. Andreas Poulsen var Capellan hos Mag. Mads Vertelsen Thrane. Han blev af Biskop Dr. Thomas Ringo indviet dertil Anno 1701; men døde 10 Uger efter Ordinationen, 46 Aar gl. Han var født i Bodstrup paa Langeland, og var en Søn af daværende Sognepræst Hr. Poul Andersen *).

6) Hr. Niels Christian Bendz var Capellan hos Provst Eiler Christensen Kullerup, og blev Sognepræst efter ham. Han findes altsaa blandt de foranførte Sognepræster ved disse Menigheder.

Efterretningen om disse Capellaner er taget af Dr. Biskop Blochs Gyenske Geistligheds Historie, udgivet af Provst Næraae.

Hvad angaaer Sognebegnene, eller som de nu kaldes Kirkefangerne og Skolelærerne ved Rønninge Menighed, da har jeg, i hvor meget jeg end har søgt, dog ikke fundet nogen Degn i Rønninge Jørend :

1) Jørgen Knudsen, hvis tiigsteen, tilligemed de efterfølgende Degnes, findes paa Kirkegulvet ved den nederste Dør i Rønninge Kirke; paa den staaer,

*) Rønninge Kirkebog.

at han blev Degn her ved Menigheden 1630, og døde 1660, 65 Aar gammel.

2) Christoffer Olsen blev Degn efter Jørgen Knudsen Anno 1660; døde den 11 December 1684. Hans Kone hedte Kirsten Larsdatter, som døde i Aaret 1694. ')

3) Hans Laurfen, han blev Degn efter Christoffer Olsen 1684. Han døde 1704, og blev begravet i Kirken den 14de Januari, 58 Aar gammel. Han var gift med en Koniche Christensdatter Møller, og havde med hende adskillige Børn, men som for det meste ere døde spæde. Hvad der er blevet af de andre, vides ikke.

4) Peder Sørensen Humble fik Rønninge Degnekald efter Laurfen Anno 1704; og tillige dennes Enke til Kone, med hvilken han holdt Brllup i sidstnævnte Aar den 30 Juli. De havde ingen Børn tilsammen. Efter 30 Aars Ægteskab med Peder Sørensen Humble, døde hun i Aaret 1734, 80 gl. Efter hendes Død indlod han sig i Ægteskab med en Jfr. Anne Frandsdatter Thak, med hvem han havde en Søn, som hedte Fransk Thak. Humble døde i Embedet 1748. Hans Enke døde 1761, i Rønninge, 64 Aar gl.

5) Peder Hansen Buncheslod fik Degneembedet efter sidstnævnte, og blev tillige Skoleholder for Sognet, hvilke tvende Embeder allerede i Formandens sidste Leveaar vare blevene forenede. Om denne gode Mandes Slægt veed jeg ikke andet, end at han var en Broder til 5te Lecties Herer ved Odense latinste Skole Hans Buncheslod, og altsaa en Farbroder til den i Aaret 1804 afdøde Hans Christian Buncheslod, som var Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense. Peder Buncheslod var først Degn i Kjerle udi Baag Herred; men blev ved Peder Sørensen Humbles Død i Rønninge udi Aaret 1748 forflyttet her til Sognet. Han var en ypperlig Sanger, og en duelig og utrættelig Skolelærer. Han sad nogle Aar hen i ugift Stand; men Aar 1756 den 16de Juli intled han sig i Ægteskab med Pigen Anne Sophie Dinesdatter, Gaardmand Dines Rasmusens Datter i Rønninge, som blev ham Moder til

*) Rønninge Kirkebog.

en Datter ved Navn Maren Hetting, født 1759, som er ugift. Bunchesbods Rone døde 1767, 34 Aar gl., og han selv døde 1769, 56 Aar gl. Han havde været Student, og deponeret fra Odense Skole. Han prædikede undertiden.

6) Lauritz Rasmussen Aagaard blev Degn og Skoleholder i Rønninge efter Bunchesbod. Han var født paa den af Kollstedgaardene, som ligger mod Westen i Kollsted By, Anno 1741. Hans Forældre vare Jæstegaardsfolk af bemeldte Gaard. Hans Fader hedte Rasmus Rasmussen, som døde 1779, 76 Aar gl. Hans Moder hedte Sidse Jeppesdatter, som døde 1770, 68½ Aar gl. Fornævnte Lauritz Aagaard deponerede fra Odense Skole 1762 med et godt Testimonium af Skolens værdige Rector Mag. og Professor Søren Andersen. Aar 1763 tog han Examen Philosophicum, hvorefter han conditionerede paa et Par Steder her i Byen, indtil Degnen Bunchesbod i Rønninge udi Aaret 1769 døde, i hvis Sted han af Justitsraad Rasch til Rønningesøegaard strax blev kaldet. Han havde stedse hønette Folks Børn i Huset under Information, og af disse underviste han dem, som fulde studere, saalænge, indtil de kunde komme i Odense Skoles 4de Lectie. Han bekostede Degnekaldets Jorder udfirstede af Jællebøllet, og indhegnede endeel af dem med Steengjerder; til Mellemhegn plantede han ogsaa adskillige levende Gjerder. Han var en duelig og flittig Skolelærer og tillige en god Kirkesanger. Han giftede sig i Aaret 1770 med Degnens Froms Datter i Ringe, Anna Barbara From, med hvem han havde en Søn, født den 19de Juni 1777, som er Hr. Rasmus Aagaard, Sognepræst for Kullerup og Refsvindinge Menigheder, og 3 Døttre, af hvilke den ældste døde i Barndommen, den anden Louise Cathrine, født den 25 Juni 1773, er gift med Jacob Maar paa Marienroe, og den tredje Nicoline Sophia Cecilia, født den 18 Septbr. 1780, er gift med Capitain Paul Henrik Heier i Kjøbenhavn. De havde begge Bryllup paa een Dag, som var den 14de April 1800. Degnen Lauritz Aagaard døde den 8te Juli 1804, 63 Aar gammel. Hans Enke lever endnu i en Alder af 79 Aar. Det Navn Aagaard havde han taget af Kollsted Aa, som løber tæt forbi hans Jødeggaard i Kollsted By.

7) Rasmus Rasmussen er nuværende Kirkesanger og Skolelærer i Rønninge. Han fik Embedet efter foranførte Lauritz Aagaard, dertil kaldet af Major Lemvig til Rønningesøegaard. Han er født den 29de Nov. 1782 paa

Spedsberggaarden i Ubberrud Sogn. Hans Fader hedte Nasmus Marcussen og hans Moder Anne Henningsbatter, Ciere og Beboere af nysnævnte Gaard. Efterat have faaet privat Information af hans Formand i Embedet Aagaard, reiste han til Kjøbenhavn og lod sig der endmere undervise af den bekjendte lærde Student E. Lindrup, som gav ham Testimonium til Akademiet, hvorefter han tog Examen Artium i October Maaned 1799, og Aaret derefter Philologicum. Han reiste derpaa hjem til sine Forældre i Høen, hvor han var indtil han efter Forlangende i Aaret 1803 drog til sin Formand i Embedet, som Medhjælper, indtil denne døde. Anno 1815 den 11 Juni indlod han sig i Ægteskab med Jfr. Maria Christiane Klingenberg fra Svendborg. De have 2 Børn som Frugt af deres Ægteskab.

2.

I Rønninge Sogn ere 3 store og gode Vandmøller, der drives ved Rønninge Å, og som kan male hele Aaret igjennem. Disse ere:

a) Bierne-Mølle, ½ Mil fra og Nordost for Rønninge By, næsten øderst i Høiberg og Oldelundsmarken; thi Aaen stikker Rønninge Byes Marker ad paa afskillige Steder. Denne Mølle har sit Navn af det i Nærheden liggende Bierneløng, som er en stor Torvemose. Møllen har 2 Øventalbs- og 1 Underfalbs-Quærne. Den har et godt Grubbeværk og desforuden en god Stampemølle, befestet af Møllens nærværende Eier, Hans Pedersen. Dens Møllestjld er 6 Fdr. Til Møllen er en tæt ved liggende god Åvling, som den nærværende Eier for det meste har tilkjøbt sig af de nye Selvsieiere efter Rønninge Byes Udskiftning. Dens Ager og Engs Hartkorn er for nærværende Lid 5 Fdr., 3 Skpr., 2 Gdr., 7 Alb. Hartkorn. Der er i Aaen godt Fiskeie til Møllen, af Øjbedder, Åborrer, Sudere, Åal, Krabs, Staller o. d. l. Møllen laae tilforn under Hovedgaarden Selleberg; men blev for 50 Aar siden, af Sellebergs Eier solgt for 3000 Rdlr. til en aldrende gift Student ved Navn Krag, som tilforn havde eiet en stor Bondegård i Hølstien. Men forarmet formedelt en langvarig Process med sin Nabo, maatte han tilsidst gaae fra Møllen. Den har siden den Tid havt mange Eiere. Af alle Rønninge Vandmøller tabte denne Mølle mest ved den Hindemaa Weirmøllens Opbyggelse. I

denne Mølle var født den 1. Marts 1818 afdøde Sognepræst Hr. Lauri Buch i Gøtting.

b) Mellem-Mølle, saaledes kaldet efter Beliggenheden, da den ligger imellem de 2 andre Møller her i Sognet, Holts-Mølle og Bierne-Mølle, og kun 1000 Al. fra denne sidste. Den er noget over $\frac{1}{2}$ Fjerdingvei fra Rønninge By i Nordøst. Dens Møllestjlb er 7 Tdr., den har 2 Ovenfalds- og 2 Underfalds-Dværne, og et flønt Grubbeværk. Den har stærk Søgning baade i og uden for Sognet. Til denne Mølle er ogsaa siden Rønninge Byes Udskiftning kommet en del Jord tæt ved Møllen, tilkjøbt af den nærværende Ejer af Møllen, Søren Larsen, og som altsaa er hans Eiendom; thi Møllen ligger under Hovedgaarden Weirup. Tilføren var der kun til Møllen 7 Skpr. 2 Alb. Hartkorn; men nu er der 2 Tdr. 3 Skpr. 2 Tdr. $\frac{1}{2}$ Alb. Ved Mellem-Mølle falder samme Gistrie som ved Bierne Mølle.

General Hans Løwenhjelm til Weirup købte denne Mølle Anno 1692 den 22de Marts af Kammerherre Waldemar Christoffer Gabel paa Hvidkilde ¹⁾.

c) Holts Mølle, $\frac{1}{2}$ Mil fra Rønninge i Sydøst, har sit Navn af Skoven langestov under Rønningesøegaard, i hvilken den for flere 100 Aar siden laae, og nu ligger strax ved. I bemeldte Skov forevises endnu kjendelige Spor af dens For- og Bagaa; men Tiden har udslettet hvad Aar den er flyttet, samt Anledningen dertil. Muligt det er sket, fordi den, som det synes af det foreviste Steds Beliggenhed, har lagt for stidt og fugtigt; den ligger nu paa et meget godt og bekvemt Sted, ja dens Beliggenhed kan man medrette sig se flønt. Den er en Fæstemølle under Rønningesøegaard, og ligger omringet af denne Gaards Løkker, staaer for 6 Tdr. Møllestjlb, og har herlig Søgning. Den har 2 Ovenfalds- og 2 Underfalds-Dværne, og et godt Grubbeværk. Den har paa Rønninge Sognegrund 6 Skpr. 2 Tdr. 2 Alb. Hartk. tæt ved Møllen; men paa den tilgrændsende Ellinge Mark har den 3 Tdr. 4 Skpr. 1 Alb. Hartkorn, som ved Ellinge Sogns Udskiftning er samlet paa eet Sted, ikke langt fra Møllen. I Aaen ved Møllen falder ogsaa herlig Gistrie.

¹⁾ Weirups Arkiv.

Det eneste gamle Huus paa Rønninge Byes Grund, som forend Udskiftningen var uden for Byen, ligger ved fornævnte Holts Mølle tæt ved Ellinge Mark, og hedder Ellepindshuset, Rønningesøegaard tilhørende, hvilket snart har været beboet af denne Gaards Skytter, snart af dens Tjefere eller Lædesøgeber.

Aaer, Indsøer og Moser paa Rønninge Grund.

A.

Rønninge Aa.

Igjennem Rønninge Marker løber en temmelig stor Aa, som her kaldes Rønninge Aa, men som ellers fører Navn efter hver af de Byer og Gaarde, som den i sit Løb nærmer sig. Saaledes kaldes den Hindemøse Aa, Saaderup Aa, Bindinge Aa o. s. v. Dens Brede er meget forskjellig, fra 10 til 20 Alen; ved Rønninge By, hvor man kjører over den, er den bredere, men deslavere. Dens Dybde er ogsaa meget forskjellig; nogle Steder er den om Sommeren neppe 1 Al.; derimod paa andre Steder 2 a 3 Al. dyb. I Løbrud og naar der falder megen Regn, kan Vandet være meget høit i den, saa at man ikke i nogen Tid, især om Vinteren, kan komme over den paa de sædvanlige Kjøresteder. Dens Løb er temmelig hastigt. Den bestaaer af 2 Aaløb, som samles ved Tvivad, og kunde maafføe desaarfag rettere kaldes Tvøva. Det ene Aaløb kommer fra en Lørvemose paa Freltofte Mark; Norre-lyndelse Sogn, hvorfra det gaaer til Næraa Mølle, som drives ved det; men er kun endnu lidet, og bemeldte Mølle kun en Græsmølle. Derfra gaaer det igjennem Søndernæraaby, efter at have optaget adskillige Kildevæld, hvorved det altsaa er bleven større. Derfra i adskillige Bugter til Lørup By og Mølle

i bemeldte Næraa Sogn, hvilken Mølle ogsaa ene har sit Vand af det. Her er det atter bleven større, men dog ikke endnu nogen fuldkommen Aa. Derfra løber det næsten i lige Linie imod Østen, da det hidtil har løbet mod Sydøst, til Hudevad Bye, hvor det ved Tiløb af mange smaa Kilder og et stort Bæklob fra Lindhøj bliver til en temmelig stor Aa. Derfra videre mod Østen til Kølsted By, hvor det driver den der i Byen værende Mølle, som mæler hele Aaret igjennem, og som har baade Ovenfalds- og Underfalds-Dværne. Fra Kølsted løber det et langt Stykke lige mod Østen; derefter dreier det sig under adskillige ubetydelige Bugter mod Nordøst, indtil det har naaet Irvadsvandet. Fra dets Udspring og hertil er omtrent 2 Miil.

Det andet Aaløb kommer Sønden fra og gaaer mod Norden. Det har sit Udspring fra elleve Kilder i Iyffesholms-Kullerup By i Ellested Sogn, hvorfra det løber igjennem en Tørvemose i Raunholts Løkker til Kilde Mølle i Ellinge Sogn, efter at have optaget mere Vand af tillobende Kilder og af en Tørvemose tæt ved Møllen. Fra Kilde Mølle, som det giver det fornødne Vand, løber det forbi Bekstrup i Ellinge Sogn over Ellinge og Færritzlef Marker, indtil det samles med det forstnævnte Aaløb i Irvad, som ligger strax udenfor Rønningesøegaards Langestov.

Dette andet Aaløb har en stærkere Fart end det fra Kølsted. Fra dets Udspring og indtil Irvad har det løbet omtrent $1\frac{1}{2}$ Miil.

Ved Irvad, hvor begge benævnte Aaløb samles, bliver det til en stor Aa, som derfra fører Navn af Rønninge Aa. Denne Rønninge Aa løber nu lidet Nordøst igjennem fornævnte Langestov i Rønninge Sogn, og slynger sig i adskillige Bugter meget behageligt igjennem dens Eng, som har stor Skov paa begge Sider. Naar den har passeret Langestov, dreier den sig fort om mod Østen til Holts Mølle, som den Winter og Sommer giver det fornødne Vand til alle sine Dværne; men strax den har passeret Holts Mølle, tager den igjen sit Løb mod Norden over Rønninge Marker til Rønninge By, hvor den igjen dreier sig mod Østen, og gaaer derfra i adskillige smaa Bugter til Mellem- og Bierne Møller, optagende flere Kilder, især fra Rønninge By, og tvende Bæklob: et fra Rønninge gamle long, og et fra Oldemose, begge paa Rønninge Byes Grund. Endnu tager den sit Løb mod Østen omtrent 1000 Al.,

estvat den har passeret Bierne Mølle, indtil den er kommet ind i den store Mæe, som tilhører Rønninge og Ullerslev Byer, hvilke Byers Andeel i Mæen den paa lange Stiller fra hinanden. Derfra løber den næsten i en lige Linie til Hovedgaarden Hindemæe, som den gaaer tæt forbi (og ikke som Pontoppidan skriver igjennem Gaarden) og hvis Enge paa begge Sider af Gaarden den løber igjennem. Fra Hindemæe gaaer den mod Sønden over Saaderup og Kullerup Marker tæt forbi Vindinge By, hvorefter den ved Holfenshavn i Nærheden af Nyborg falder i Stranden. Fra Livvad af har denne Mæe løbet $2\frac{1}{2}$ Mil. Den har allevegne, paa overmaade lidet nær, lave Bredder med god Mæe ved Siderne. I denne Mæe er sjønt Fiskevie, især falder der fra Kollsted af og igjennem hele Rønninge Sogn herlige Foreller, Gjedder, Aborrer, Aal, Kræbs, Eriser og Skaller. Skade kun at Odderslægten er bleven saa talrig.

Mærkeligt er det, at i Aaret 1774 havde en Søhund, ventelig fra Stranden af ved Nyborg, fulgt Mæen imod Strømmen op til Mellem-Mølle, hvor den var gaaet i Land. Den fandtes ved en Svinestie i Nærheden af bemeldte Mølle, hvor den efter en rasende Modstand blev dræbt og derefter af den Mand, hvem Stien tilhørte, kjørt til Rønninge, hvor der blev brændt en god Hoben Tran af den.

B.

I n d s ø e r.

I Byens Høibergmark er en Møse eller Halvø af et Par Tdr. Lands Størrelse, som kaldes Dørremoselong; i samme falder en temmelig Mængde velsmagende Gjedder, som ere korte i Kroppen. I Byens Gladagermark, imellem Rønninge og Røyrup Marker er en Sø, som kaldes Røyrup Sø; men da denne mest ligger inde paa Røyrup Byes Grund, vil jeg her blot nævne den, da den siden bliver anført ved Røyrup.

C.

Tørvemoser.

Rønninge By har betydelig Tørvemoser, den har Tørvemoser i alle Markerne; men den største og vigtigste er det saakaldte gl. long i Gladagermarken, hvis Glædeindhold er omtrent 40 Tdr. Land geom. Maal, og Tørv i denne Møse er saa

god, at der endog i ældre Læder skal være smedet ved den. Den er, undtagen ved Land, fast og kulsfort. Skade kun, at Mosen ikke behandles planmæssig; thi da hver Mand har sit Maal i Mosen, bliver der kun Grav hos Grav og lutter affatte Balser. Løvemosen er dyb, saa at der noget ude fra Landet af kan næsten flares saa dybt som man vil, skøndt der i Almindelighed, kun flares 12 a 16 Læder dybt, hvilke Læder, naar de ere tørrede, gjerne ere 9 Tom. lange, 2½ Tom. tykke og 3½ Tom. brede. Dette gl. long støder mod Norden til Røyrup Sø, og har efter al Rimelighed tilforn været een Sø med den, men er tilgroet, hvorpaa Grunden har sat sig formedelst Grøfter og Kendeled, som ere gjorte for at aflede Vandet. Selv Røyrup Sø groer kjendelig til ved den Ende, som støder til longen. Paa dette long voxer den Urt Pors, Myrica Gale, som intet andet Sted findes her i Jyden¹⁾. Udi denne og næstfølgende Mose findes undertiden levninger af Tyr eller Grantræ, som fattige Folk, især i forrige Læder, have flaaet i Strimler og betjent sig af som Ige. Dette long strækker sig til den yderste Ende af Gladagermarken, mod Vesten. For Enden af nys anførte gl. long, og ikkun 100 Skridt fra det, ligger mod Østen endnu en Løvemose af en 6 Læder lands Størrelse, som kaldes Eilsmose. Den begynder ved et Agerstykke, som kaldes Naakilde, og strækker sig paa en 600 Al. nær op til Rønninge By. I den øverste Ende af denne Mose mod Vesten, har Præstegaarden sit før omtalte Løvemaa, samlet paa eet Sted og afspælet, hvor kan flares fra 10 til 18 Læder dybt; men uden for Præstegaardens Maal op imod Byen, og især nær ved den, neppe det halve. Den ældste og bedste Læder i denne Mose, hvor ikke før har været flaaet, er guulagtig, og noget flørere, naar den facer Regn, end den paa det gl. long, men ypperlig til at brænde, naar den kan komme heel og tør i Huus. I denne Mose findes meget Træ, hele omkastede Ege, mest vendte i Sønder og Nord, der noksom vidner om en stærk Vandfylning i de ældre Læder. Ja i Præstegaardens Løvemaa er for saa Aar siden, paa Bunden af en 16 Læder dyb flaaen Grav, fundet en temmelig Mængde Trælev af forskellige Slags, og endel Hasselskubber. Da der er en stor Grøft fra Røyrup Sø over det gl.

1) See Hornemans Plantelære.

long; og igjennem denne Elsemose, og videre over Høilandet forbi Rønninge By til Rønninge Åa, saa gaaer der om Vinteren, naar Mosen er fuld af Vand, adskillige Gjedder fra Søen af, ind i disse Mosers Grave. Udi Hestehaugen og hosliggende Elved er ogsaa udi een Strækning en Tørvemose af 3 til 4 Tdr. lands Størrelse; men denne Mose er forflaaret. Tørven, som falder her, er for det meste baade svovlet og løs. Udi Høibergmarken er en stor Tørvemose, som gaaer langt ind paa Allerslev Mark, og paa begge Steder kaldes Bierne-long. Tørven i denne Mose er blaaragtig, og selvfølgelig meget trævlet og let. Den er saa let naar den er vel tør, at den kan læses som et Høelæs paa en Vogn; men den er vanskelig at faae tør i vaade Aaringer, fordi den ligesom en Svamp suger Vand til sig. Naar den er vel tør, kan den bruges, som Tønder i en Tjrtønde. Den er da ogsaa god at brygge og bage ved. En flaaet Grav kan efter en 10 a 12 Aars Forløb skjæres igjen. Paa dette long falder en Mængde gode Tyttebær, som fattige Folk plukke og føre til Kjøbstaden. Herforuden ere der mange smaae Tørvemoser strøede hist og her i denne Mark. Udi Olhelundsmarken er en Tørvemose, som kaldes Olbemose, af flere Tdr. lands Størrelse; men da denne Tørv er baade løs og svovlet, og her desuden er Tørv nok, saa skjæres kun lidt paa denne Mose. Udi Maegaardens løkker er ogsaa, tæt ved den paa Schjellerup Mark beliggende Hulemose, Tørvestjør, som afbenyttet af bemeldte Gaards Eier; men den er meget svovlet og stjer. Hist og her langs med Rønninge Åa i denne Mark falder ligeledes Tørvestjør; men den skjæres ikke fordi dens Overflade giver herligt Græs til Høe.

D.

Eng.

Til Rønninge By er gode Enge, ei allene i Engkjærene i hver Mandes løkker, men ogsaa langs med Rønninge Åa, som er en Strækning af næsten 3 Mil; dog den største og bedste Eng har Byen i den saakaldte Rønnemaa, som ligger Øst for Byen mod Allerslev. I denne Eng, som ikke er adskilt, har hver Mand sit aspålede Maal; den bliver flaaet 2 Gange om Aaret, og en Høelgaard kan da til første Slet faae 10 a 14 og til Efterstet 6 a 8

læs; alt efter Aarets Bestaaffenhed. Desuden avles ogsaa, Stjendt af ringere Godhed, Høe paa Løvmoseerne.

E.

Kønninge By har i ældre Tider været rundelig forsynet med Skov, baade Over- og UnderSkov, især i de 2 Marker, Heibergmarken og Gladagermarken. I Heibergmarken har for et Par hundrede Aar siden ¹⁾ været en sluttet Skov, lige fra Bierne Mølle af, indtil Lavindsgaarde Skovhaver, som er en Strækning af næsten 1 Miils Længde. Denne Skov hedte LangeSkov, og dette Naavn har endnu Stedet den har staaet paa, ligesom Grunden viser endnu kjendelig nok, at den er Skovgrund. For nærværende Tid, og saalænge jeg husker, har der ikke været et Træ, hvor denne Skov har staaet; blot nogle Ellebusse ere tilbage af den, i Nærheden af Bierne Mølle. Hvorledes denne Skov er bleven saa aldeles ødelagt, vides ikke; muligt at det er sket med Forsæt, for at formere Byens Pløieland, som tilforn kun var lidet; muligt ogsaa, at den i fiendelig Tid er bleven afbrændt, da den laae tæt ved den store Landevei, og dette skulde jeg snarest troe, paa den Grund, at der findes Agerstifter, hvor den har staaet, som synes ikke at have været værd at udlægge til Pløieland, da samme for det meste er kun Sand og Gruus. I Byens Gladagermark er nu den meste og bedste Skov til Byen samlet i en Strækning af en 50 Tdr. Lands Størrelse, Præstegaardens Hestehaveskov iberegnet. Denne hele Skovstrækning kaldes Hestehaven, fordi der især græssedes Heste i den, indtil den blev gjort til aarlig Græssifte med det tæt ved liggende store Overdrev, Skovet kaldet, som ved Udskiftningen blev udlagt til Pløieland. Denne Skov, hvad Bøndernes Maal i samme angaaer, er kun endnu i sin Barndom eller Opvært anden Gang; thi først ved Udskiftningen og siden, da Bønderne kjøbte deres Gaarde, bleve alle de store Træer i den favede af Godseieren. Nu opfreder hver Mand igjen i sit Skovmaal unge Ege og Bøge; men der vil

¹⁾ I et Document i Kønninge Præst-Archiv findes optegnet, at denne Skov i daværende Sognepræstes Hr. Thomas Jøsens Tid har været tæret til Svins-Dien for enhver Mand i Kønninge, og da denne Taxation er høj, skjønnes noksom deraf at Skoven har været stor. Denævnte Hr. Jøsen døde Anno 1590.

gaae mange Aar hen, inden den igjen bliver det den tilforn var. Gjerdsel af alle Sorter er der imidlertid Mængde af. Præstegaardens Vesterfrov ligger ogsaa i denne Mark, og ved samme et lidet Gjerdselmaal, kaldet Vesterfrovshaven, tilhørende den yderste Gaard i Byen mod Vesten. Fremdeles er i denne Mark, tæt ved Holts Mølle, i det forrige Overdrev Etvedet, et Ellegjerdselmaal, som kaldes Præstehaven, fordi Præstens Kær græssedes der, naar Etvedet, hvor Præsten ferend Udskiftningen ingen Jord havde, var besaaet af Bønderne. Endelig er endnu i bemeldte Gladbagermark tæt ved den sidstnævnte Præstehave et lidet, men herligt Gjerdselmaal, tilhørende den mod Vesten liggende Gaard, af Sanderumgaard's tvende Gaarde i Byen. Udi Oldelundsmarken er en Ellegjerdselhave, som hedder Hornved, tilhørende Mæsgaarden.

F.

Bakke.

a) I Kønninge forrige Kofave, Etved eller Etvedet kaldet, er en temmelig høi Bakke, som kaldes Langebjerg. Samme er omtrent 125 Al. lang og 20 Al. høi, dens Navn har den af sin længde. Der pleies og saaes paa den.

b) I Byens Heibergmark er ogsaa en høi Bakke, som kaldes Hoibjerg, hvoraf hele Marken har sit Navn. Den kaldes saaledes, fordi det er det høieste Ede i Marken. Denne Bakke har ingen længde for oven, men kan kun ansees som en Top paa en Bjergryg, der falder over Marken til Ullerslev By, og taber sig i store Beld. Dens Høide kan anslaaes til 20 Al. Der pleies og saaes overalt paa den.

G.

Aralet til Kønninge By er ialt 1564 Tdr. Land geom. Maal, hvoraf omtrent 100 Tdr. Skovland, og circa 75 Tdr. Eng og Moser ¹⁾.

¹⁾ See Dymaaalingsfortet.

Hovedgaarden Konningesøegaard.

A.

Dens Beliggenhed, Navn, Bygning og Have.

Konningesøegaard ligger Østen for Konninge By. Den er efter Opmaalning 3 Mill fra Konninge Kirke. Dens Yorder stode mod Østen til Schjellerup Sogn, mod Sønden til Ellinge Sogn, mod Vesten til Konninge Aa, mod Norden allevegne til Konninge Oldelundsmark. Gaarden selv har en Fjøn og behagelig Beliggenhed ved den smukke Sø, der ifkun er 14 Skridt fra Stuebygningens Vinduer mod Østen, og har Skov paa lidet nær paa de andre Sider af Gaarden. Ogsaa falder en meget smuk Udsigt fra Stuevinduerne af ud over Søen, da der paa den venstre Side sees den fra Schjellerup By udflyttede Lemvigghaard, og ved Siden af denne Gaard en Fjøn Eng, som ligger ligeover for Stuehusets Vinduer, der vende ud imod Søen, og paa den høire Side af samme en Skovstrækning langs med og ved Søens Bredder; og denne Udsigt forhøies ikke lidet derved, at Grunden fra Søen af, i en temmelig lang Distance, hæver sig lidet alt mere og mere, hvorved adskillige ny velbygte Huse sees hist og her strøede bag ved paa Schjellerup Mark. Navnet Konningesøegaard har Gaarden af Konninge By og den tæt ved Gaarden liggende Sø.

Gaarden med dens Bygninger udgjør i Skikkelse en aflang Firkant. Stuehuset, som staaer lige for Indkjørselen i det nordre Hjørne af Gaarden, bestaaer af 2 i ret Vinkel satte Floie, 2 Etager høie, foruden Kjelder-Etagen. Hovedfloien vender med den ene Side ind til Gaarden mod Vesten, og med den anden Side ud til Søen mod Østen. Den er bygget af Caspar Marchbantzner Anno 1596, hvilket Årstal staaer paa den med store i Muren indbeove Jernst. En Marmorsteen, som har samme Årstal, med Tillæg: „Jeg er bygt og staaer i Herrens Navn“, og der neden under C. M. S. O. er ogsaa fastgjort i Muren, strax ved disse Jernst. Denne Flois Bygning er en meget tyk og stærk Grundmuur, med høie og stærke grundmurede hvælvede Kjeldere, indrettede til Bryggerhuus, Smørkjelder o. s. v. I begge dens Etager ere endeel rummelige Værelser; de i den øverste Etage have kun endnu et gammelt

dags Udseende, men kan blive smukke; de i den nederste Etage ere det allerede. De fleste Værelser her ere gibebe, og have overalt store engelske Ruder i dobbelte Windueskarne. I den øverste og nederste Etage ere to store Sale af Husets Brede, fra hvilke er en Sjon Udsigt til og over Søen. Opgangen til den øverste Etage var tilforn en af de gammelb dags Taartrapper; men denne bruges kun nu til Opgang til loftet. Ved den sidigere Stuehusets Tilbygning, er gjort en bekvemmere og smukkere Opgang til den. Fra den underste Etage er i den nysnævnte store Sal Udgang til Haven ned af en 9 Trins Trappe, paa hvis øverste ere Bænker ved hver Side at sidde paa. Ud imod Søen har denne Bygning midt for en grundmuret Gav, som er til Fordeel for Gaardens Udseende fra den Side af. Overalt i denne Bygning findes de gammelb dags Kaminer, som i sit Slags her ere meget smukke; paa Kaminhammeren, som er en veltilhugget Steen, staaer allevegne Marchdanners og Oldlands Waabener udbugne, malede og imellem dem et Vibelsprog paa Tydsk med forgyldte Bogstaver, et forskjelligt paa hver Kamin. Den anden Fløi af Hovedbygningen, som vender den ene Side mod Norden, og den anden Side mod Sønden, men Gavlen mod Vesten, er ogsaa af god stærk Grundmuur, og 2 Etager høi foruden Kjelderen. Denne Fløi er 1757 opbygget af Justitsraad Johan Caspar Rasch. Over Gangdøren i Gaarden paa denne Bygning er fastgjort en liden firkantet graae Steen med Caspar Marchdanners og Sophia Oldlands Waabener ziirtigen udbugne, og under samme nok en firkantet Steen med følgende Indskrift:

HOC ÆDIFICIUM

CONTIGNATIONE QVONDAM CURA CASP. MARKEDANNFR ET. SOPH. OLDELAND AD EXSTRUCTUM 1672 POSTEA VERO RUINA PROXIMUM OPERE LATERITIO EXSTRUI CURAVERE JOH. CASP. RASCH ET MED. SOPH. MUNCH ANNO MDCCLVII.

Hvorunder endnu er fastgjort en Steen ligesom den førstnævnte, med Raschernes og Munchernes Waabener paa.

Denne Bygnings underste Etage er indrettet til Dagligstue, Sovestue, Kjøkken m. m. I den øverste Etage findes adskillige Kamre, og Værelserne i begge Etager ere alle gibebe. En høi Sjon Trappe, med Op- og Nedgang

til 2 Sider, af tilhugne glatte og flade Stene er der fra Gaarden af op til Gangen i denne Bygning, fra hvilken Gang, som ogsaa er gibset, man gaar ind til Dagligstuen i den ene Ende af den, og til den store Sal i den anden, i hvilken Gang desuden er Dgang af en Trætrappe til 2den Etage, samt Indgang til Kjøkkenet. Kjelderen i denne Bygning er indrettet til Borgerstue, Spindestue m. m. Ikke langt fra denne Fløi af Hovedbygningen ere adskillige gode og vel indrettede Værelser byggede til Forpagter-Værelser og til Forvalteren, Gartneren o. s. v. Paa den venstre Side af Indkjørselsporten er et Karlekammer og en stor rummelig Vognport. Paa høire Side af bemeldte Port er en god og rummelig Hestestald, ved Siden af den ere adskillige smaa Huse til et og andet Brug, for Enden af samme er en god stærk fortemret Tærskelade, som efter dens Udseende kan være bygget af Caspar Marchdanner eller af en af hans Sønner; men der findes hverken Navne eller Aarsaal paa den. Koladen er, efter nærværende Eiers Mening, bygt af den gamle Caspar Marchdanner, og paa den ere 2 Fløie, som efter almindelig Sagn skal forestille 2 Skomagerlæster, til Erindring om, at han ikke flammede sig ved at have en Skomager i sin Familie. Fløiene ere heller ikke ulige de gl. Skomagerlæste, Imellem den forstnævnte Fløi af Hovedbygningen og Koladen er af nærværende Eier 1794 opført en Melkestue og et Kjernehuus, hvor en Hest driver Hjulet.

Den søndre Endebygning af Gaarden er 1662-bygget af Major Henr. Marchdanner; thi hans og hans Frues Navne findes udbugne paa Hammeren over en af Dørrene. Husene i denne Bygning ere indrettede til Gjestestald, Baarehuus, Kølvehuus m. m.

Rundt omkring Gaarden ere Grave, som midt igjennem Haven gaar fra Soen og til Soen; og derfra stedsvis have frisk og klart Vand. Ved Indkjørselen til Gaarden var indtil for en 30 Aar siden en Vindelsbroe over denne Grav, ligesom over Bævningsgrave; men nu er der kun en simpel Træbro. Over denne Bro falder al Indkjørsel til Gaarden igjennem en 100 Alens Kastanieallee, med et høit Steengjerde bag ved.

Ved Gaarden er en stor, god og nyttig Have, som vel har nogle engelske Anlæg; men som dog i det Hele taget i Henseende til Hækker og Gange endnu er stiv og gammeldags; ikke destomindre er den alligevel smuk og beha-

gelig; især fordi den mod Østen støder paa Søen. Dens Jord er overmaade god, og den er vel forsynet med alle Sorter gode Frugttræer, som den nærværende Eier af Gaarden næsten alle har ladet sætte.

J Haven er 4 regulaire Fjædedamme, 2 og 2 lige over for hinanden, med en Gang og et Urtequarteer imellem hver. I denne Have er ogsaa ved Søens Bred et stort Hyttefab. Haven er allevegne forsynet med gode Sidsbænke. Foruden denne Lykthave, er der ogsaa paa den anden Side af Gaarden en stor og skøn Humlehøve.

B.

Rønningesøegaards Sø og Fiskerie.

Lige ud for den østre Stuebygning, og ikke længere end 14 a 16 Skridt fra den, naar man gaaer ned af den før omtalte Havetrappe, ligger en temmelig stor, smuk, og i sin Figur nogenlunde regularibannet Sø, i Skikkelse af en meget lang Kvadrat, som nu kaldes Rønningesøegaards Sø, men tilforn hedte Vornese, hvilket Navn den benævnes med i alle gl. Dokumenter¹⁾. Den er $\frac{1}{2}$ Mil i Omkreds. Dens længde gaaer fra Noerden til Sønden og gjør, saavidt som den strækker sig, Grændsefjel imellem Odense og Svendborg Amt. Omtrent for Midten af den ligger Gaardens store grundmurede Stuebygning, der med sine mange Winduer, dens smukke Gavl og hvide Ralkning Østen for eller tværtover for paa hin Side Søen, afgiver et smukt og ærverdigt Syn; især da Haven med mange Castanietræer og høie kanabiste Popler tæt ved Bygningen ligger paa den ene Side af Gaarden, og en stor rund med høie Træer og Gjerdsel bevokset Bakke, og bag den igjen en Ege- og Bøgeskov, ligger ved Søens Bred paa den anden Side. Paa denne Bakke kunde gjøres et smukt og behageligt Anlæg, formodentlig dens Beliggenhed. Ved Enden af den mod Sønden, er fra Søen af i de ældre Tider gravet en liden Havn til at lægge et lille Skib udi, som tilforn havde til at gjøre Lykksarter med paa Søen, hvor det laae i læ for alle Winde. Paa den nordre Ende af Søen ligger tæt ved dens Bred en lille Bøgeskov, Rundeskov kaldet, Rønningesøegaard tilhørende. Fra denne Ende støder Søen med sine Bredder

¹⁾ R. Søegaards Urhiv.

paa den østre Side til Schjellerup Mark, hvilken den næsten heelt igjennem i en lige Linie følger mod Østen, deels ved aaben Mark, deels ved Eng og deels mod den søndre Ende, ved Skov og Skovhaver, Schjellerup By tilhørende. Paa denne søndre Ende af Søen, hvor den gaar ind paa Ellinge Mark, har den kun høi Siiv og Tørvemose. Denne Sø er temmelig dyb, paa nogle Steder 5 Favne og paa andre 3, og Dybet falder for det meste ikke langt fra Bredden. Om dette har givet den sit gl. Navn Rømsøe som Nogle mene, synes ikke utroligt, skjøndt Andre mene at dens Figur har det. Søen har intet Tillob uden af Sneevand om Vinteren, men vel Rilder i sig selv, det man med temmelig Sikkerhed veed deraf, at der et Sted i den, som falder henimod Schjellerup Præstegaards Skov, lægges sjelden til med Iis om Vinteren, og om det lægger til, er dog altid Iisen der meget faalst. Der var det at Premierlieutenant Wolrath August Rasch ved at gaar paa Skøiter druknede den 16 Januari 1781. Kløb har derimod Søen deels igjennem den fornævnte Rundeskov, hvor Vandet løber ned i Hulemose paa Schjellerup Grund, og derfra i Rønninge Aa, deels igjennem Alekisteløkken, hvorfra Vandet ogsaa løber igjennem Rønninge Aa, men høiere oppe i Aaen. Det høieste Søen maa udløbe er 3 Dvarteer, formedelst at Pompernes Rønde-trær, der gaar under Huset, ere lagte i Søens Overflade.

Til Rønningesøegaard er herligt Fiske-rie, som falder :

Først i nysnævnte R. Søegaards Sø, hvor der gives alle Sorter Ferskvandsfiske, saasom : Gjedder, der ere noget længere i Kroppen end de ellers ere i Almindelighed, og meget rene og velsmagende, Åbarrer, Brasen, Silur, Eubere og Aal, som baade ere fede og store, Rudsfaller og andre Skaller, samt Karudser og Kræbs; dog fanges kun faa af de 2 sidstnævnte Slags, men at de ere i Søen vides deraf, at tilfældigviis kan en enkelt af dem undertiden om Foraaret gaar i de ubatte Rufer, og disse ere altid store og herlige. Alle Sorter Fiske i denne Sø have en reen og god Smag, thi Bunden i Søen er Blaaaleer. Den meste Fisk, som faaes af denne Sø, fanges med Rufer om Foraaret, hvorefter de sættes i Dammene i Haven. Med Rod vil det sjelden lykkes at faa anden Fisk end Skaller. Arvsagen dertil mener man er, enten at Søen er saa dyb, eller at der ere Jordhøbninger i den, hvor Fiske kan skjule sig.

For det andet har R. Søegaards Eier herligt Gistfri i Rønninge Aa, og det i en Strækning af mere end $\frac{1}{2}$ Fjerdingvei. Samme begynder ved Ellinge Sogns Grændse og gaaer til R. Søegaards langeFov, igjennem hvilken Aaen løber, og et temmeligt Stykke ind paa Rønninge Mark, til hvilken Rønningesøegaards ene Løkke stoder.

For det tredje har Rønningesøegaard ene Gistfriet i den forannævnte Halvsø, Børremoselong kaldet.

For det fjerde haves ogsaa Gist i adskillige af Gaardens Løkker, udi de derværende Vandsleder og Damme. Endelig har Gaarden ogsaa Gistfrettedighed i Saaderup Aa, hvor især falder herlige Drasen, som gaaer op i Aaen fra Hjulby Sø af, gjennem hvilken Aaen løber. Rønningesøegaard har desuden ikke langt fra Seen ved Gaarden en Alekiste, i hvilken aarlig faaes mange herlige Aal. Denne Alekiste ligger i Alekisteløkken, hvoraf den har sit Navn.

C.

Dens Lørvemose.

Rønningesøegaard har en Lørvemose i dens Krogekersløkke, af et Paa 1 Dr. lands Størrelse, men der er ikke megen Løv i den, thi den var for det meste opstaaren, sereud løkken ved Udsiftningen kom under Hovedgaarden. En anden Lørvemose af omtrent samme Størrelse som den nysnævnte, har Gaarden i det tilforn kaldte Elvede, i en anden Mands Løkke, fordi der, foruden den forsnævnte Lørvemose, ikke i de til Gaarden ved Udsiftningen komne Jorder, gaves andre Moser, som den kunde magelægges med. I denne Mose er god Løv. Foruden disse gives ingen Lørvemoser til Gaarden; thi vel kunde der nok hyst og her i Engene stjaales Løv; men da disse ere gode til Høestet, forblive de det de ere.

D.

Dens Skove.

Der er tilstrækkelig og Stjøn, saavel Over- som Underflov til R. Søegaard; men Skade at de bedste og største af dem ikke ere indrødede.

a) Læt ved Gaarden mod Senden ligger en af dens største og bedste Skove, i den saakaldte Alekisteløkke; men uindfredet. I denne Skov haves mange

fljonne, store og høie Ege og Bøge, saavelsom ogsaa Gjærdsfel, især af Elle, der allevegne vore frodigt og i Mængde udi Gaardens Skove, og som Eierne i de silbigere Læder har fældet endel af, og ladet opgjøre til Møbler. I denne Skov vorer af sig selv vilde Kirsebærtræer, og det saa store, at ikke saa i disse Aaringer ere fløvede til Møbler og Bjeiker.

b) Lidet udenfor Gaarden mod Vesten, er en herlig lille Skov, Kirse-aaadningen kaldet, hvorudi især ere fljonne unge Ege i bedste Vert, samt endel Rønnetræer og Gjærdsfel af alle Sorter ligeledes i frodigste Vert.

c) lige over for den og kun adskilt ved Kjøreveien, er et lidet Partie unge Ege i god Vert, men vindfredet, og som ogsaa er for lidet til at indhægnes.

d) En indhægnat Skovhave ligger noget fra den forstnævnte henimod Holts Mølle, hvor der ogsaa er mest Ege af fljon Størrelse.

e) En liden indfredet sluttet Bøgeskov for den nordre Ende af Søen, som kaldes Rundeskov.

f) Et ikke lidet Skovparti Norden for Inshaven, hvor ogsaa havet fljonne unge Ege og Elle.

g) En stor vindfredet Skov, langeskov kaldet, Sydvest for Gaarden udi langeskovsløkken, hvorudi er fljonne store Ege og Bøge, foruden alle Sorter af Gjærdsfel, især Elle, i den der værende Aamæ. I Enden af denne Skov mod Trivad, var tilforn en stor og gjærlig Gravhøi, som for en 30 Aar siden er ødelagt, da Stenene ere fløvede til Trappeskene og bortførte. I Gravkammeret fandtes en stor Mængde herligt polerede Stene af alle Sorter.

h) Ifkun adskilt ved Aaen er Vesten for denne Skov i en løkke til Gaarden, som hedder Møllerløkken, et temmelig stort Skovparti fløvede Bøge, men vindfredet.

i) I løkken, som kaldes Elvedet, er ogsaa endel vindfredet ung Skov i bedste Vert, og saa stor, at Kreaturenne ikke kan fløde den.

k) I den saakaldte Biernehave falder fljon Gjærdsfel og Engbund.

l) Udi Krogefærsløkken ere endel Ellebuske og Slaaetorn. Hese Rønningesøegaards Storaal anslaaes til nogle og 80 Tdr. land geom. Maal.

E.

Dens Eng.

Den eneste indfredebe Eng til Rønningesøegaard er den saakaldte Brede-
mae; den ligger strax ved Holts Mølle og er af en 8 Tdr. lands Størrelse.
Denne Eng giver aarlig meget og godt Høe. Dernæst har Gaarden sit Mæ-
maal af en 6 Tdr. lands Størrelse i Fællig med Rønninge By udi den store
Mæ, Mæne kaldet, som staaes 2 Gange om Aaret. Herforuden har den Stjøn
Eng i Kamaen udi langesskov og Biernehøve. Endelig avler ogsaa Gaarden en-
deel Høe i alle Gaardens løkker; i de Engkjære og fide Steder som falde i sam-
me, saavel som ogsaa i Skovene. Engarealet til Rønningesøegaard menes at være
nogle og 40 Tdr. land geom. Maal, hvorpaa Aar om andet avles 150 til
200 læs Høe med egne store Vogne.

F.

Dens Hartkorn, Areal, Afskrift, Hollænderi; Skjæfferi, Sviin og Heste.

Rønningesøegaard har fri Hovedgaards-Tart 38 Tdr. 2 Skpr. 3 Fdk. 2
Alb. Det ufri Hartkorn under den, som ligger paa Møllerløkken, er 3
Tdr. 4 Skpr. 1 Alb., hvilket gjør ialt fri og ufri Hartkorn 41 Tdr. 7 Skpr.
Gaardens Skovskjold, som altsammen falder paa det fri Hartkorn, er 5 Skpr.
3 Fdk. Paa dette Hartkorn er set Areal af Agerland geomet. Maal 235
Tønder, Skovareal 80 Tdr., og Engareal 40 Tdr.

Gaardens Jorder ere inddeelte i følgende 7 løkker, hvoraf hvert Aar de 3
løkker dyrkes og de 4 hvile, og i enhver af disse 7 løkker kan efter Overflag
omtrent staaes følgende:

	Aug.	Aug.	Sæson.
a) Aalekistløkken med	44,	50,	56 Tdr.
b) Lingløkken	42,	48,	54 —
c) Søhøveløkken	37,	42,	47 —
d) Evedet og Møllerløkken	34,	38,	43 —
e) Krogetærsløkken	33,	37,	42 —
f) Nyhøveløkken med Biernehøve	33,	37,	42 —
g) Begge langesskovsløkkerne tilfjællet med Brede- mae	33,	37,	42 —

Dette Overflag er gjort og samtykt af alle Vedkommende, da Høveriforeningen ved Gaarden i Følge Placaten af 24de Juni 1791 fætte.

Gaardens Udsæd af alle Sorter Korn er, Aar om andet, omtrent 116 til 124 Tønder. Avledvinten er saaledes: 1ste Aar saaes Byg, hvortil gjødes, andet Aar saaes Rug, 3die Aar saaes Havre med rødt Klover, og udlægges dermed til Hvile. I Byglofften saaes aarlig 1 a 2 Tdr. Boghvede, hvilkens Boghvebejord siden gjødes til Rug; ligeledes saaes aarlig i Ruglofften 2 a 3 Tdr. Erter. De løkker, som hvile, anvendes: første løkke til at flaae; anden og tredje løkke til Hollænderiekærne, og de Heste, som ere paa Græs (thi adskillige Heste flaae inde og gives Græs paa Stalden) den 4de løkke er til Faarene, Ungkvæget og Svinene.

Foruden disse 7 løkker er der et Par Indhegninger ved Gaarden, som bruges dels til at flaae Hvede ubi, naar Jorden har faaet den dertil udfordrende Hvile, hvorefter den lægges ud med Havre og Klover, dels til at flaae Græs ubi, til de paa Stalden værende Heste; undertiden bruges ogsaa en af dem til at græsse Mælkekøbene ubi.

Da Jorderne her i Sognet ikke ere af de fede og stærke, ere Joldene efter Udsæden heller ikke de rigeste; i Almindelighed af Byg, hvortil er gjødet, ikke uden 7 a 8 Told, af Rug uden Gjødning 5 a 6 Told; alt efter Aarets Beskaffenhed; af Havre 6 a 8 Told.

Hollænderiet til Rønningesøegaard bestaaer af omtrent 60 Mælkekøer foruden Tyre og Ungkvæg; undertiden er Tallet noget større. Tilforn holdtes 70 Mælkekøer; men da Gaardens Avling, efterat Gudsrets Bønder havde kjøbt deres Gaarde, nu drives med egen Plov og Heste, og desaaarsag maae holdes mange flere Heste end tilforn, saa maatte Mælkekøernes Antal ogsaa indskrænkes.

Køerne malke godt; thi Græsningen er i Almindelighed god og kraftig, hvortil hjælper ikke lidt, at Køerne altid have Overflodighed af godt Vand; thi næsten alle Løkkerne fløde enten til Søen, eller Aaen. Aarligt tillægges 8 a 10 Kalve.

Her til Gaarden holdes i Almindelighed imellem 40 og 45 Stykker gl. Faar, som ere af den meget gode Engelske langrumpede Art. Ethvert Faar fæder for det meste aarlig 2 lam. Ulden paa Faar og lam er lang og god.

Her holdes i Almindelighed Sommer og Vinter en 4 Stkr. Grisesøer og en Marings Ørne; desuden overvintres omtrent en 10 Stkr. i Aaret tillagte Grise, Mogle Boraarsgrise tillægges ogsaa; men fedes fra den Tid de fødes indtil sidst i samme Aar, da de enten selges eller slagtes. Her selges aarlig endeel Vallesvin. Den Art Svin her høves, er af Middelstørrelse. Et saadant Svin, naar det er overvintret og godt fedet, kan, naar det slagtes, veie imellem 9 og 12 Ipd.

Til Holsdrivten holdes her paa Gaarden 16 Arbeidsheste. Her holdes intet egentligt Stutterie; dog tillægges aarlig 1 eller 2 Føl, og høves for det meste en Hingst.

G.

Eierne af Gaarden.

I.

Henrich dam Raben var den første Eier af Rønningesøegaard, som man kjender. Han var af gl. adelig Familie. Efter hans Villedes paa ligstenen over hans murede Begravelse i Rønninge Kirke at slutte, har han været Militair; thi han sees der i fuld Harnisk, med Stridsøre i den høire Haand og Sværd ved Siden; men hvor høi Rang han har havt i denne Stand, veed man for Tiden ikke. Han fik N. Søegaard af Kong Frederich den 2den Høilovlig Huskommelse. Det Kongl. Stjæde paa Gaarden er dateret Kjøbenhavn den 18de Juni Aar 1554 ¹⁾. Gaarden kaldes udtrykkelig i dette Stjæde en Iystgaard, hvilket den maaffee ogsaa, i en vis Forstand taget, har været for Kong Frederich den 2den, og muligen for en eller flere af hans Forfædre; thi da Gaarden havde en fortryllende skjøn Veliggenhed, og da Kongen selv eiede adskillige Bøndergaarde og Jorber foruden Kirken i Sognet, saa synes det ikke utroligt, at Kongen eller Kongerne har havt denne Gaard til en Jagtgaard, naar de have villet jage i denne Egn, der var saa riig paa al Slags Wildt, det den har været lige indtil Udfikstningen.

Til Iystgaarden Rønningesøegaard laae paa den Tid kun 5 Bøndergaarde,

¹⁾ N. Søegaards Archiv.

de 4 i Rønninge By og den 5te i Rappedrup By, Rølssted Sogn ¹⁾, hvilke vist have gjort Høveri til Hovedgaarden; Høvet de synes ikke at kunne have været tilstrækkelige nok til Gaardens Apling; efterføm der da, som jeg formener, ikke har været ringe Apling til den; thi efter gammel, men troværdig Sagn, skal der tilførn, paa det Sted hvor Rønningesøegaard nu staaer, have lagt 2 Vøndergaarde, som have heddet Vøndergaardene, af hvilke Rønningesøegaard er opstaaet; men man veed ikke om Kong Frederich den 2den eller en anden af hans Fædre, har lagt disse 2 Gaarde sammen og gjort een Gaard af dem begge under Navn af Rønningesøegaard, som den udtrykkelig kaldes i Skjødets; man veed heller ikke hvorledes Kongen har faaet disse Vøndergaarde; dog er det troligt, at de have hørt til det Gods, som tilhørte Kronen i Rønninge Sogn, og at Kongen, for at have en lyst- og Jagtgaard her, enten har udsagt Beboerne af Gaardene imod Erstatning, eller ogsaa at Gaardene i Krigstid kan være afbrændte, eller dens Beboere i Krigen være blevne saa forarmede, at Kongen har maattet tage Gaardene til sig, og da gjort een Gaard af dem begge.

Lystgaarden Rønningesøegaards Hæst, nævnes ikke i det Kongl. Skjøde, derimod hedder det i samme, at Gaarden Fylder aarlig i 1000 Byg, i 1000 Smør, i 1000, i 1000 og i 1000 Høns, hvilket maa være Gaardens gamle Afgift, som Fæstteren eller Leieren af den har maattet svare i Landgilde; men som nu saldt bort, da vām Naden blev Gaarden tilskjødet til Arv og Eie.

Henrich vām Naden var givet med en Cathrine Brochenhuus; men som man troer, uden Børn. Hun døde den 27de Mai Anno 1575, og han den 8de Januari Anno 1577. Begge ligge de, som foran er anført, begravne i en muret Begravelse i Rønninge Kirke imellem de tvende øverste Kirkestole. Ligstenen over deres Gravsted og Inscriptionen paa samme findes der ogsaa anført.

2.

Caspar Marchbanner af Rønningesøegaard efter vām Nadens Død; men mærkeligt er det, at ogsaa Kong Frederich den anden tilskjødede ham Gaar-

¹⁾ Kong Frederich den 2dens Skjøde i R. Søegaards Archiv.

den. Kongens Skjæde er dateret Frederichsbærrig den 3die December 1577 ¹⁾). Bemeldte Konge maa altsaa efter vams Kædens Død igjen være bleven Eier af Gaarden, enten af Arvingerne ved Kjøb eller paa anden Maade, som man nu ikke veed; og man mener, at Kongen derefter Skjenkede Caspar Marchdanner den uden Betaling til Krv og Eie, ²⁾ det jeg vel ingen andensteds finder; men som maaſkee dog kan være ſaa, hvis ellers det har nogen Grund, som Pontoppidan anfører, at hans Fader menes, at have været den største i landet, og hans Moder en Skomagers Datter ³⁾). Selv Navnet Marchdanner, som omvendt kan udtales Dannemark, synes ikke at være derimod, og hans Fødselsaar kan da noget nær lede os til Kundskab om, hvem denne største i landet har været. Caspar Marchdanner var, efter Sognepræstens Hr. Søren Jvarsen Winums Beretning i hans ligprædiken over ham, født her i Riget, af ærlige fromme Forældre; men ikke adelige. Han gik i Skole først i Roeskilde, men siden i Hamborg, hvorefter han reiste med en fransk Gesandt fra Sverrig til Frankrig, og fulgte ham, saavel i Krig som paa en legation til Spanien. Han drog derpaa med en spansk Herre til Frankrig og Italien, fulgte siden med en østerrigsk Herre til Keiser Maximilian den 2den, i hvis Tjeneste han gik, bivaanede Krigen i Ungarn og brugtes i adskillige Gesandtskaber. Han var 10 Aar i Keiserens Tjeneste, og blev af ham nobiliteret 1571 den 14de September. Han gik derefter i den gottorpſke Hertug Adolphs Tjeneste i den nederlandske Krig; og efterat han igjen var udtraadt af samme, kom han i dansk Tjeneste ⁴⁾), hvor han blev Kongl. Røgemester, hvilket han var Anno 1577, som sees af Kong Frederich den 2dens Skjæde paa Rønningesøegaard til ham ⁵⁾). Af denne Konge fik han siden i Aaret 1581 Coldinghuus i For-

¹⁾ N. Særgaards Archiv.

²⁾ Vilsey Blochs Tyske Geistl. Hist. 2det B. 1ste H. Pag. 70.

³⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 553.

⁴⁾ See Søren Jvarsen Winums Ligprædiken over ham.

⁵⁾ N. Særgaards Archiv.

leghning ¹⁾. Han døde paa N. Sægaard Anno 1618, 85 Aar gl., ²⁾ og blev bisat i Rønninge Kirkes aabne Begravelse ubi Capellet. Fornævnte Sognepræst i Rønninge Hr. Søren Jvarsen Winium holde, som foran er meldet, Lignprædiken over ham af Psalmen CXIII, 5 - 7 V. Pontoppidan skriver, at han havde været Søkaper-Capitain, og at han derved havde samlet sig store Midler; ³⁾ men han taler ikke om, i hvis Tjeneste han havde været det, enten i dansk eller udenlandsk. Han siger allene paa benævnte Sted, at han selv havde overtaget sig saaledes i Krigstjenesten, at Kong Frederich den 2den adlede ham. Det er ikke bekjendt, om han fra Barndom af har havt det Navn Marchbanner; dog hvis han, som forhen er anført, har været den største Mands Søn i landet, er det troligt. Hans Tilhold til Studeringer, hans tidlige Udenlandsreise og Evne dertil; hans gode Modtagelse allevegne udenlands; Keiser Maximilian den 2dens Naade for ham at nobilitere ham; saavel som ogsaa hans hastige Opfølelse i Embeder og i Adskjæftningen af Danmarks Konge Frederich den 2den; alt dette gjør det ikke utroligt, at han virkelig har været den største Mands Søn i landet. Det alt viser ham ogsaa som en indsigtfuld, troe og duelig Mand, i hver ham betroet Post, være sig civil eller militair. Som Lehnsmænd paa Colbingshuus viste han sig tillige som en meget driftig og virksom Mand; han skal der i sin Embedstid, efter Pontoppidans Ord, have gjort mange nyttige Foranstaltninger i Amtet ⁴⁾. I det danske Magazin findes en stor Mængde Kongl. Rescripter til ham, medens han var Amtmand over Colbingshuus Amt, og Kong Christian den 4des Skrivelse af 2den Mai 1596, i hvilken han indbydes at overvære hans Kroning. At han selv har staaet i stor Naade hos Danmarks tvende store Konger Frederich den 2den og Christian den 4de, er kjendeligt nok, foruden alt andet ogsaa deraf at han som man troer, af een af disse Konger er bleven beæret med en Ordenshæder, som gif 3 Gange om Halsen og hængte ned paa Dryftet, hvilken

¹⁾ Danske Magazin 5te Bind Pag. 111.

²⁾ See Winiums Lignprædiken over ham.

³⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 553.

⁴⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 553.

Rjæde, ventelig Guldkjæde, sees kjendeligt paa hans Bryllbillede af hvidt Marmor, der hænger, som foran er anført, i Kønninge Kirkes Capel; men hvem af disse Konger der har Hængt ham den, kan ikke for vist siges; dog troer jeg, at det har været Kong Frederich og det paa Grund af, at Marchdanner forestilles paa Stenen i den Dragt, som brugtes i denne Konges Tid, nemlig: med Pibekrave om Halsen, der, saavidt jeg veed, var aflagt i Kong Christian den 4des Tid. Men har han ikke faaet bemeldte Orden af een af disse Konger, saa er den vist et Vrestegn, for udviist priselig Daad, som han har faaet udenlands; muligt af Keiser Maximilian.

Som et Beviis paa den Agtelse, han nød af sine Samtidige, især som øverste Embedsmand paa Colbinghuus, kan dette tjene, at en gudelig Døg ved Trykken er ham og hans Frue tilegnet. Bogen med Tilegnelsen hejder:

Christelige ublaarne

D s n n e r

tilegnet

Caspar Marchdanner

til

Søegaard. Kongelig Majestæts

Høvedsmand paa Colbinghuus

og

Frue Sophie Oldeland

af

Andreas Wikkelsen

Præst i Colbing.

Kjøbenhavn 1603.

Caspar Marchdanner byggede Aar 1596, som foran er anført, Stuehuset paa Kønningesøegaard af Grundmuur. Han har ogsaa bygget flere af Ladegaardens Bygninger saasom Kveladen; men disse kun af Bindingværk; og det er urigtigt hoed Pontoppidan skriver, at Ladegaardsbygningerne paa Kønningesøegaard ere af Grundmuur. Han fik Kong Frederich den 2dens Tilladelse, dateret Colbinghuus den 5te Marts 1575, at maatte gjøre Mageskifte med Nyborg Slots og andre Kongen tilhørende Bønder, for at kunne faae Løkke

indhegnebe til Gaarden. I samme Kongebrev gives ham ogsaa Tilladelse, at maatte, imod Weberlag i Jord paa Marken, tiltuske sig af Sognepræsten Hr. Peder i Schjellerup den lille Skov ved Søen, som nu kaldes Rundeskov; men som da kaldtes Præstehaven ¹⁾. Han fik derefter af Kong Christian den 4de Tilladelse af 5te Mai 1606 at maatte magelægge nogle Gaarde, han havde i andre fraliggende Sogne, med nogle Gaarde Kongen havde i Rønninge og Røyrup under Nyborg Lehn ²⁾; thi Kongen eiede da Rønninge Kirke, og desforuden adskillige Gaarde i Rønninge Sogn, som henlaae til Nyborg Slot. Gaarden fik Marchbanner; men Kirken ikke. Muligt, at han da fik den til Gaarden nu liggende Langestov, og ved at nedlægge et Par Gaarde, de 16 Tdr. Hartkorn, som Gaarden, lige indtil Udristningen 1785 havde paa Rønninge Marker i Fælledskob med Vonderne; thi jeg finder ikke noget af alt dette at være siden efter kommet til Gaarden. Den store Eng, Brebmae kaldet, som tilforn laae til Holts Mølle, R. Søegaard tilhørende, lagde han under Gaarden, imod Godtgjørelse til Møllen, i hvilken Anledning et Par egenhændige Breve til hans Foged paa Rønningesøegaard, dateret Colbinghuus, findes i bemeldte Gaards Archiv.

En paa Marchbanner eiede foruden Rønningesøegaard, Langensøe og Weilegaard i Weile Sogn i Fyen, hvilken sidste Gaard han uden Tvivl enten har faaet til Medgift med sin Kone Sophia Oldeland, en Datter af Hans Oldeland til Weilegaard, hvis Fædre i mange Aar havde eiet og beboet den, eller ogsaa han har indløst den ved Sælfænde-Skifte efter hendes Forældre. Han har bygget hele Weilegaard fra Grunden af; thi han har flyttet den fra et i Nærheden liggende Sted, hvor endnu Spor af Volde og Grave skal findes, hen til det Sted, hvor den nu staaer, og denne Gaardens Flytning og Gjenopbyggelse er ikke, som Pontoppidan skriver, Aet 1619; thi da levede Marchbanner ikke; men muligens 1610 eller 1611, som sees af en egenhændig Skrivelse, dateret Colbinghuus den 3 Juni 1610, til hans Foged paa R. Søegaard, hvormi han skriver disse Ord til: lad mig vide, om Du bekommer Steen af Landsdomme-

¹⁾ R. Søegaards Archiv.

²⁾ R. Søegaards Archiv.

ren til den Bygning paa Weilegaard og hvor Du bekommer Kalk og Deller ¹⁾. Hans Waaben skal staae over Porten til Gaarden.

Uggersløsgaard i Uggersløf Sogn, der ligeledes i endel Aar har været i de Oldelanders Familie, har ogsaa havt en Marchbanner til Eier, og det er troligt, at det har været den gl. Marchbanner, efter Aarene at regne, som Pontoppidan anfører. Hans Ord ere disse: „Uggersløsgaard i Uggersløf Sogn tilhørte 1530 Hans Oldeland og Fru Høle Abildgaard, samt deres 3 Sønner Henrich, Hans og Milchior Oldeland; en Marchbanner har siden havt Gaarden, og derefter Grev Gyldensteen“ ²⁾.

Om Casp. Marchbanner har iet andre eller flere Gaarde, er mig ubekjendt.

Denne brave Mand har gjort sig fortjent af Efterverdenen ved adskillige Opofferelser, som han gjorde paa flere Steder, saasom: han bekostede og Stjænkede, uagtet Rønninge Kirke ikke tilhørte ham, Prædikestolen, som er i denne Kirke Anno 1587; thi dette Aarstal findes udhugget paa den; og hans eget og Frues Soffe Oldelands Navne og Waabener staae malede midt paa den.

I Aarene 1590 og 1591 bekostede og Stjænkede han en ny Altertavle og Prædikestol til Colbing Kirke ³⁾.

Han har Stjænket et Messing Fondbækken til Kollsted Kirke; hans og Frues Waabener findes paa det, tilligemed det Aarstal 1613.

Derfor Capellet i Rønninge Kirke ikke i de catholske Tider har havt den derværende aabne Begravelse, som dog kan være muligt, har vist Caspar Marchbanner ladet den gjøre til sig og Families Leiested; thi han er den første man finder at være nebsat i den, den er ogsaa stedsbleven kaldet Marchbanners Begravelse. Han har herforuden ogsaa gjort sig fortjent af Efterverdenen, ved at lade opgrave Kong Gorm den gamles og Dronning Thyres Gravsteen, som findes ved Jellinge Kirke i Jylland, og derved friet den fra Undergang, hvilket Doct. Ole Worm anfører i sine Danske Monumenter saaledes: „Anno 1586, under Kong Frederich den andens i Danmark og Norge 10. Regjering, da lod Caspar Marchbaner til Seegaard, som den Tid var Lehnsmænd paa Colbinghuus,

¹⁾ M. Seegaards Urkv.

²⁾ Danske Atlas III Tom. Pag. 480.

³⁾ Danske Atlas V Tom. Pag. 896.

opgrave den Steen paa Kirkegaarden, som staaer her uden for Kirkeboen; og findes efterskreffne Skrift derpaa, som Kong Harald lod gjøre offuer sin Fader Kong Gorm og offuer sin Moder Drotning Thyre ungefær 960^e o. s. v.

I Anledning af, at den gl. høie Adel foragtede ham, fordi han havde en Skomager i sin Familie og desaarfag lod hans Vaaben stryge over med Skomagerførtte, forfattede han følgende Skrift, som staaer indhugget paa en Steen ved Taarnet i Colbing Kirke:

Egen Nutz Heimischer Neidt; Kindischer Rath Rom. und Troia zerstöret hat, wo Tugend nicht so hoch wird geacht, als geburt und Pracht, das Land und Regiment Werden übel bewacht, und in die lönge gehen die Krebsgenge.

C. M. 1593.

Han har ogsaa ved Colbing Kirke, paa en anden Steen over et Beenhuus, som nu er borte, ladet sætte denne Skrift:

Du weltweise tritt hier bei, Sage Wilcher Herr oder Knecht sei, Sind wir nicht alle von Staub und Erd gemein So beweis es anders aus dissem Bein.

Hvorunder staaer C. M. tilligemed hans Vaaben og Aarstallet 1591 ²⁾.

Caspar Marchdanner indlod sig den 9 April 1592 i Ægteskab med en Fr. Sophia, eller som hun almindelig kaldes Sofie Oldeland fra Weikegaard, ³⁾ hvor hun var fød den 21 August 1576. Hun levede 21 Aar efter hendes Mandes Død; hun døde paa Rønningesøegaard 1639 den 13de September, 64 Aar gl., som sees paa Ligpladen, der findes paa hendes Riste i Marchdanners Begravelse udi Rønninge Kirkes Capel, hvor den staaer ved Siden af hendes Mandes.

Sophia Oldelands Fader skal ligesom Casp. Marchdanner, og mulig paa samme Tid som han, have været Sø-Kaper-Kapitain, og derved bleven en rig Mand ³⁾. Evrigt er det ogsaa, at stiftet Venstak paa Søen kan have givet Anledning til Ægteskab mellem begge fornævnte.

²⁾ Danske Atlas V Tom. Pag. 898.

³⁾ See Winmø's Ligprædiken over Casp. Marchdanner.

⁴⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 553.

Casp. Marchbanner og Soffe Oldeland havde tilsammen 3 Sønner og en Datter, Frederich, Christian, Hans og Anne Marchbanner, alle fødte paa Colthinghuus ¹⁾. Af disse Sønner overlevede kun Frederich og Hans Faderen. Christian, som var født den 1 Septbr. 1594, døde derimod som Børn i Colbing Anno 1595 den 20 Novbr., og en ligsteen sees i Colbing Kirke over hans Gravsted ²⁾. Uden Tvivl ere Caspar Marchbanners og Soffe Oldelands tvende ældste Sønner Frederich og Christian opkaldte efter Faderens store Velyndere og Velgjørere Høilovlige Ihufommelse Kong Frederich den 2den og Kong Christian den 4de.

Efter et Original-Skjøde, dateret Odense d. 8de Decbr. 1624, tilfjødede Frederich Marchbanner sin Moder K. Søegaard. I dette Skjøde kalder han hende udtryffeligt: „min Moder Sophia Oldeland til Weilegaard“, og som Vitterligheds-Mænd nævnes: „Min Morbroder Hans Oldeland til Threllerup, og min Broder, Hans Marchbanner til Weilegaard“. Han selv skriver sig i Skjødet Frederich Marchbanner til Langesøe ³⁾. Men mærkeligt er det, at bemeldte Frederich Marchbanner igjen eiede K. Søegaard 1629. Af hvad Årsag Soffe Oldeland kjøbte K. Søegaard, kan ikke bestemt siges, enten det er sket, da der underhandlede om Weilegaards Salg til Fru Ellen Marsvin for hendes Datter Fr. Kirstine Munch, for i Forveien at være forsikret om et Opholdssted derefter; thi efter hendes Mandes Død er hun, saavidt kjønnes kan, flyttet til Weilegaard, uvisst om som Eier selv af Gaarden, eller som blot værende hos hendes Søn Capitain Hans Marchbanner, hvilket sidste jeg holder for troeligt, thi det er rimeligt, at hun efter Mandens Død har overladt K. Søegaard og Weilegaard til hver af benævnte hendes Sønner, Frederich og Hans; ligesom ogsaa Sennen Hans Marchbanner udtryffeligt skriver sig til Weilegaard og ikke til K. Søegaard, det han dog med lige Ret kunde have gjort, hvis han ikke selv havde eiet Weilegaard; eller ogsaa det er sket proforma, og staaer i Forbindelse med den herefter anførte Tildragelse paa K. Søegaards Sø.

¹⁾ See Minneskriftene over C. Marchbanner.

²⁾ Danke Atlas.

³⁾ K. Søegaards Arkiv.

En af Caspar Marchbanners Sønner, hvem af dem kan ikke siges bestemt, skal have farlig fludt en Karl, som tjente paa Hindemæ, der med flere Karle sejlede i en Vaad paa Rønningesøegaards Sø for at fiske, hvilket Fiskeri fra Hindemæ R. Søegaards Eiere ikke kunde fordrage, da de ansaa Søen som et Enemærke for sig, især da een af Hindemæes Eiere, ved Navn Frank Urne, havde ved et lovformeligt Stjæbe af 1579 fraskrevet sig og Arvinger al Fiskerettighed i bemeldte Sø. Da nu en af Brødrene Marchbanner engang fra et af Vinduerne, som vender imod Søen, seer desuagtet hiin Fiskerbaad i Søen ikke langt fra Gaardens Vinduer, saa raaber han ud af Vinduet til Soldaterne i Vaaden, at de strax skulle pakke sig bort af Søen, og truer dem med en Riffel, som han havde i Haanden, hvis de ikke gjorde det; men de agtede det ikke, tværtimod vare de trodsige, og een af dem endog saa grov, at han viser ham sin Poder, den Marchbanner ikke var seent at hilse saaledes med et Skud fra Vinduet, at Karlen strax styrte ned. Sagen var, at Frants Urne ikkun eiede det Halve af Hindemæ¹⁾, og selvfølgelig ikke kunde fraskrive Gaarden sin Rettighed for den anden halve Deel. Marchbanner flygtede; thi der var Fare for Karlens Liv; men kom efter nogen Tids Forløb tilbage igjen, efterat Karlen var kommet sig saavidt, at han var uden Livsfare²⁾. Et Brev skrevet paa Latin af Broderen til ham har lagt i R. Søegaards Archiv lige indtil den nærværende Eier fik Gaarden, da det ved Søstendeskifte efter hans Svigermoder, kom bort. I dette Brev tiltales han, som fjed Karlen, haardelig af Broderen, for sin Ufjærlighed og Ubesindighed; han raader strax at flygte, og lægger til, at han ikke kunde redde ham. Skæde at dette Brev er kommet bort. Den nærværende Eier af Rønningesøegaard, som selv har havt det i Hænde, har fortalt mig det her Anførte, som jeg desuden ogsaa har hørt med samme Ord af hans Formand. Dette tildrog sig efter den gl. Casp. Marchbanners Død.

¹⁾ See blandede Notizer om Hindemæes Beboere af Sognepræsten Hr. Olavius i Skjellerup.

²⁾ Et dansk Brev desangaaende findes i R. Søegaards Archiv.

Casper Marchbanners Datter Anne Marchbanner, som var fød 1595, døde Anno 1633 den 7 Septbr. og havde været gift med en Hr. von Wensin eller Wenshne. For øvrigt er mig ikke mere bekendt om hende eller hendes Mand.

Jeg maa her slutte denne min korte Efterretning om den gl. brave Casp. Marchbanner med at anføre, at han var den, der gjorde Rønningesøegaard til et ret adeligt Herresæde og til en complet Hovedgaard, ved de mange Jorder og det meget Gods, han fik til Gaarden i Følge de bevilgede Magelæg af Kong Frederich den 2den og Kong Christian den 4de. Det er Skade, at man ikke finder mere optegnet om denne retsfafne og virksomme Mand; dog vi finde endnu mindre om hans Værn og Aftom.

3.

Frederich Marchbanner, en Søn af foranførte Befalingsmand Casp. Marchbanner og Sophia Oldeland, født paa Goldberg den 16de Juli Anno 1593. Han fik Rønningesøegaard efter bemeldte sin Faders Død; men efter nogle Aars Fortid, nemlig som forhen er anført den 8de December 1624, solgte han den igjen til sin Moder Fru Sophia Oldeland. Af det Skjæde, som han i saa Henseende udstødte til hende, seer man, at han paa samme Tid ogsaa eiede Langesøe; thi han skriver sig udtrykkelig derudi Frederich Marchbanner til Langesøe, men det varede ikke lange, førend han igjen blev Eier og Besidder af Rønningesøegaard; muligt at den nysnævnte Tildragelse paa Rønningesøegaards Ee her passer sig; jeg troer det, saa at, da Faren var forbi, har han strax paa ny tiltraadt Gaarden. Vist er det, at han, om ikke før (som jeg dog troer) i det mindste eiede Gaarden Anno 1629¹⁾; thi Bloch i sin Tyenske Geistligheds Historie nævner ham udtrykkelig det Aar, som Eier af Rønningesøegaard, og begge hans Sønner veed jeg bestemt, at være fødte paa Rønningesøegaard, den ældste 1625 og den yngre 1629. Efter at hans Broder Hans i Aaret 1625 havde solgt Veilegaard, har han uden Tvivl strax af denne sin Broder Frederich faaet Langesøe, enten heelt, eller halvt, hvilket sidste jeg har nogen Grund til at troe, thi i fornævnte Tyenske Geistligheds Historie hedder det: „Sal. Bischoffen, Dr. Hans Michelsen beretter i sin Wissi-

¹⁾ Blochs Tyenske Geistl. Hist. 2det Bind Pag. 69.

tatsbog 1629 den 29de August, at Frederich Marchdanner fortalte Bistoppen den Fornærmelse Hr. Hans i Nærov (paa Sletten) havde gjort ham og hans Broder¹⁾. Ventelig, hedder det i Noten, Kapitain Hans Marchdanner til Langeøse²⁾, hvoraf jeg gjør den Slutning, at har Præsten Hr. Hans fornærmeth begge Brødrene, saa har ogsaa Brødrene havt noget i Fællig med hinanden, hvorved de begge tillige kunde fornærmes, og det troer jeg var Langeøse, eller Noget Langeøse vedkommende, og da de ikke vare flere Brødre, end de benævnte tvende, saa kan ingen Tvivl være om, hvem den fornærmede Brøder har været. Frederich Marchdanner, som man ikke veed at have havt nogen Karakter, døde i sin bedste Manddoms Alder paa N. Sæegaard den 7de Juli Anno 1639, 46 Aar gl. Anno 1633 anføres han ved Navn i Regnskabsbogen for Rønninge Kirke, at have tilligemed sin Frue foræret til Rønninge Kirke et rødt Atlaskes Alterklæde med Gulb og Solvkniplinger om³⁾. Frederich Marchdanner var givet med en Anne Gylbenstjerne fra Iversnes, som er nuværende Webelsborg⁴⁾, med hvem han havde følgende Børn: 1) Birtche Marchdanner, født den 5 Juni 1621. Hun er ventelig død meget ung, eftersom Man intet mere finder om hende. 2) Caspar Marchdanner, født den 17 Decbr. 1622, død den 13 Septbr. 1625. Han findes i Marchdanneres Begravelse. 3) Thale Marchdanner, født den 14 Apr. 1624, død den 7 Septbr. 1625. 4) Caspar Marchdanner, (see længere nede). 5) Anne Marchdanner, født den 16 Septbr 1627, var 2 Gange givet, først med en Hans Christen Raas, derefter med en Knud Gjedde. Hun anføres i den nyssnævnte gl. Rønninge Kirkeegnsskabsbog, at have foræret en Hvidsøms Dug at lægge paa Alteret i Rønninge Kirke⁵⁾. 6) Heinrich Marchdanner, som længere nede anføres, leiede foruden N. Sæegaard, ogsaa Langeøse. 7) Sophia Marchdanner, født den 5 Novbr. 1630, var givet med en Heinrich Hansen v. Oldeland, men mere er mig ikke bekendt om hende. 8) Christoffer March-

¹⁾ Blochs Hvenste Gelf. Hist. 2det Bind Pag. 69.

²⁾ N. Sæegaards Archiv.

³⁾ Danske Atlas.

⁴⁾ N. Sæegaards Archiv.

danner, født den 26 Novbr. 1633, er uden Tvivl død spæd. Fornævnte Anne Gyldestjerne overlevede Manden, og havde N. Søegaard efter hans Død m fæds af et Lingsvidne af 4de Marts 1640, hvori det hedder: at Fogden paa N. Søegaard mødte i Retten for ærlige og velbyrdige Frue Anne Gyldestjerne, Sal. Frederich Marchdanners til N. Søegaard. Sagen angik en Gobssets Ret at indtale ¹⁾. Om Anne Gyldestjerne beholdt Rønningesøegaard indtil hun døde, kan ikke siges for vist; thi hun døde Aaret efter i Kjøge den 15de Juli 1641, hvorfra hendes lig blev ført til Rønninge og nedsat i de Marchdanners Begravelse, hvor det hviler ved hendes Mands Side ²⁾ Muligt at hun har gjort en kystreise til Sjælland og der er bleven overrumplet af Døden.

4.

Hans Marchdanner, en Broder til næstforrige, var født paa Colbinghuus Slot den 19de Mai Anno 1597 ³⁾. Han fik, som jeg formener, Weilegaard enten strax efter Faderens Død, eller ikke lange derefter; thi han frev sig 1624 til Weilegaard, som tilforn er anført; men denne Gaard solgte han 1625 til Frue Ellen Marvoin ⁴⁾, hvorfra han flyttede til langesøe i Wiggerslef Sogn, hvilken Gaard han, som jeg troer, har kjøbt enten heel eller halvt af fornævnte hans Broder Frederich; han døde, saavidt Man veed, paa Rønningesøegaard den 3die Mai Anno 1642, i sit Alders 45de Aar. Om han ellers nogenid har eiet N. Søegaard eller havt Part i den, skal jeg ikke kunne sige; det eneste, som giver mig nogen Formodning derom, er, at Broderens Enke døde i Kjøge, som dog kunde være stæet tilfældig, og at han efter hendes Død endnu var paa N. Søegaard; samt at han paa foransførte sin ligplade kaldes Hans Marchdanner til N. Søegaard, da han tilforn, som er anmærket, kaldte sig allene til Weilegaard; paa denne Grund er det at jeg sætter ham her blandt N. Søegaards Eieres Sal. Han var Kapitain i Tjenesten, som forhen er anført. Hans Frue hedte Anne Wenshne. Hun døde paa N. Søe-

¹⁾ N. Søegaards Archiv.

²⁾ See hendes Ligplade foran.

³⁾ See ovenfor Ligpladen paa hans Kiste.

⁴⁾ Danske Atlas VI Tom. Pag. 319.

gaard den 19de Sept. 1633 i sit Alders 30te Aar. Man finder ikke, at de have haft Børn tilsammen. Begge deres lig sees i Marchbanners Begravelse i Rønninge Kirke.

5.

Caspar Marchbanner, en Søn af Frederich Marchdanner. Han var født paa Rønningesøgaard den 28de Decbr. Anno 1625 ¹⁾. Han var Kongl. Majestæts Hofjunker, og døde i Kjøbenhavn hastig og usformodentlig den 10de Octbr. Anno 1651, udi sit Alders 25de Aar. Hans lig blev ført fra Kjøbenhavn til Rønninge Kirke, hvor det staaer i Marchbanners Begravelse. Jeg finder ikke, at han har været gift. Han nævnes udtrykkelig paa Ligpladen Caspar Marchbanner til R. Søegaard, desaarfag sætter jeg ham ogsaa blandt R. Søegaards Fiere.

6.

Henrich Marchbanner, ogsaa en Søn af Frederich Marchdanner og Frue Anne Gyldestjerne og Broder til næstforrige. Han var født paa Rønningesøgaard Anno 1629 ²⁾, han fik R. Søegaard og ventelig tillige kængesø efter Broderens Død. I Tjenesten var han Major ved det Nyenske National-Regiment til Hest. Han var gift med en Frøken Helleborg Raas, som var født paa Hjortholm paa Langeland, den 14de Novbr. Anno 1639; hendes Fader var Erich Raas til Weistrupgaard og Lindflov; hendes Moder var en Kirsten Gaas. Hun døde, som jeg troer, paa R. Søegaard Anno 1707, 68 Aar 7 Maaned og 1 Dag gl., og hendes lig staaer ved Siden af hendes Mands i Marchbanners Begravelse i Rønninge Kirke. Henrich Marchbanner havde med denne sin Frue 4 Børn, som ere følgende: 1) Hans Frederich Marchbanner, fød 1650 og nogle, men døde kort derefter. 2) Frederich Marchbanner, fød 1650 og nogle. Han saldt som Officeer i Beleiringen for Bismar Anno 1677, og tog, som den sidste paa Mandsiden af denne Familie, de Marchbanners Waaben med sig i Graven ³⁾, det er altsaa urigtigt

¹⁾ See Ligpladen paa hans Kiste, anført foran.

²⁾ See hans foran anførte Ligplade.

³⁾ Det genealogiske og heraldiske Selskabs Adels-Lexicon N. Pag. 9.

hvad Pontoppidan skriver: at Major Henrik Marchbanner var den sidste af Familien. 3) Birthe Christine Marchbanner var født Anno 1665 paa Holmegaard paa Langeland og døde ugift paa Møllegaard paa bemeldte Langeland 1694, 29 Aar gl. Hendes Lig blev ført her til Rønninge og findes i Marchbannernes Begravelse ¹⁾. 4) Anna Sophia Marchbanner var født paa Rønningesøegaard den 16de October 1667. Hun døde ugift paa Rappedrup den 2den Februar 1689, 21 Aar, 2 Uger og 3 Dage gl. ²⁾. Major Henrik Marchbanner døde for Leiren ved Colding den 30te Mai 1674, og hans Lig blev ført her til Rønninge, hvor det findes i Familiens Begravelse. Marchbannernes Familie, som Adel, florerede saaledes i Alt kun lidet over 100 Aar. Major Henrik Marchbanner byggede i Aaret 1662 den søndre Ende af Rønningesøegaards Ladegaardsbbygning; dette Aarstal tilligemed Hans og Fruens Navne findes paa en af Derhamrene.

7.

Hans Due, Oberst og Eier af Sanderumgaard og Østvedgaard, blev ved at ægte nyansførte Major Henrik Marchbanners Enkefrue Helleborg fød Raas, tillige Eier af N. Søegaard; men var det kun i kort Tid; thi de folgte efter en 10 Aars Forløb N. Søegaard till næstfølgende Knud Urne Sigvartsen. Uden Tvivl boede de derefter paa Østvedgaard. Hvad Aar han døde finder jeg ikke; hun døde som nylig er anført Anno 1707, og hviler i Marchbannernes Begravelse udi Rønninge Kirke. Jeg er af den Tanke, at hun overlevede hendes anden Mand; thi endt jeg ingensteds har fundet det.

8.

Knud Urne Sigvartsen købte N. Søegaard Anno 1684 den 22de Mai af fornævnte Oberst Hans Due ¹⁾, Urne var den Gang Rancelleraad,

¹⁾ Marchbannernes Begravelse.

²⁾ Marchbannernes Begravelse.

³⁾ N. Søegaards Arkiv.

men blev siden Etatsraad. Han var en Søn af Sigvart Urne, Ridder, Geheimeraad, Rigets Stalbmester, Lehnsmænd over Drarholms Lehn, Hæder til Sanderumgaard, Hindemæ og flere Gaarde. Hans Moder var Fr. Helvig, fød Lindenow til Juulstou, en Datter af Hans Lindenow sammesteds, hvilken Gaard Sigvart Urne fik med hende. Knud Urnes Sødsøene vare Hans Urne til Sanderumgaard og Helvig Urne, om hvem mere herefter. Etatsraad Knud Urne eiede foruden Rønningesøegaard — Sanderumgaard, Juulstou, Bjørnemose og Faareveile. Han var gift med en Fruen Anna Beate Walfendorph Hennings Datter. Han døde som det synes paa Bjørnemose, Anno 1705, 71 Aar gl. Hans Enkesøe ægtede efter hans Død Etatsraad Erich Scheel til Kræstou. Hun døde, uden at have Børn ved nogen af Mændene 1720, 58 Aar gl. Paa et Epitaphium i Tved Kirke staae begge disse hendes Mænd i fuld Corpus, men hun i Brystbillede ²⁾. Etatsraad Knud Urne maa af den almindelige Mand have været enten meget høit agtet, eller frygtet; thi man fortæller her i Sognet, at naar Rønningesøegaards Bønder kjørende mødte andre Bønder, raabte de til disse: Hør af Meien, vi ere Knud Urnes Bønder, og de skal strax have adlydt ³⁾. Han kjøbte Rønninge Kirke til Rønningesøegaard af Kong Christian den 5te, og det uden Tvivl Anno 1689; thi det hidtil holdte Regnskab over Kirkens Inventarium samt Indtægt og Udgift, der aarlig blev efterseet og undertegnet af Stiftamtmanden og Bisfoppen, ender med Aaret 1688. Anno 1702 maatte han i Anledning af sit udstødte Kaldsbrev til Hr. Kullerup, at være Sognepræst for disse Menigheder, efter Mag. Mads Thranes Død, udholde en Proces med Eieren af Hellerup, som Kollsted Kirkens Patron, der formeente sig berettiget til at kalde første Gang Præst til Rønninge og Kollsted, efterat Rønninge Kirke nu var i en Proprietairs Eie; men højeste Ret tilkendte Knud Urne Forrettighed til denne Gang at kalde. Han var altsaa den første Proprietair her i disse Sogne, og den første Eier af Rønningesøegaard, som kaldte Sognepræst til Rønninge og Kollsted. Siden efter have disse Kir-

²⁾ Danske Atlas Tom. VI Sog. 719.

³⁾ Sagn i Sognet.

fers Fiene stedse stiftet med at kalde Præster hertil ¹⁾. Han og hans Frue have bekostet Communionbøgeret til Rønninge Kirke; begges Navne og Waabener staa derpaa. Og ventelig have de ogsaa stænket Sølvfadet til at lægge Oblaterne paa ved Communionen.

9.

Helvig Sophia Urne, en Søster til Formanden Etatsraad Knud Urne, efter hvem hun fik N. Søegaard. Pladen paa hendes ligtiste viser os, at hun den 5te April Anno 1630 var født paa Malmøe Slot i Skaane af samme Fader og Moder, som bemeldte Knud Urne. Hun var giort med Jørgen Friis til Lindholm, Befalingsmand over Dueholm, Drum og Vestervig Amter i Nørre-Jylland, ved hvem hun havde 1 Søn og 2 Døttre. Sennen fik Rønningesøegaard efter hende. Døttrene døde ugiorte paa Rønningesøegaard og deres Lig findes i Friisernes Begravelse over Jorden i Rønninge Kirkes Capel. Den ældste Barbara Helvig Friis var født den 9de Mai 1650 paa Friissholm i Sjælland, og døde den 28de August 1714, i sit 64 Aar. Den yngre Elisabeth Sophia Friis, som var født paa Vardøehuus i Norge, døde den 6te August 1702, 40 Aar gl. Naar og hvor Jørgen Friis døde, har jeg ikke kunnet finde. Frue Helvig Sophia Friis, fød Urne, døde i en meget høj Alder paa Rønningesøegaard Anno 1715 den 30te April, 85 Aar, 3 Uger og 4 Dage gh hendes Lig staaer i fornævnte Friisernes Begravelse i Rønninge Kirke.

10.

Christen Friis, Oberst, en Søn af fornævnte Befalingsmand Jørgen Friis og Frue Helvig Sophia fød Urne, fik Rønningesøegaard af, eller efter bemeldte sin Moder. Han var født Anno 1652 paa Friissholm i Sjælland; hvad Aar han tiltraadte Gaarden veed jeg ikke; men det er troligt, at det er skeet før end Moderens Død, efterform hun var saa meget gammel, og Krigen gjorde Lidenne vanskelige for en gammel Kone at bestyre et Guds ubi. Oberst Christen Friis led i sin Tid begge Rønninge Kirkeklodder omstøbe og forbedre, den store 1717, og den mindre 1725, hvorom tilforn er talt ved Rønninge Kirkes Beskrivelse. Han har oprettet en Stiftelse her i Sognet, i det han ved

¹⁾ Præstetavlen i Rønninge Kirke.

et Gavebrev, dateret Hefringholm den 21de Febr. Anno 1726, har skænket 200 Rdlr., af hvilke Skoleholderen skal have Renten, som er bestemt til 5 proCt., for aarlig at lære 4 Børn af Rønningesøegaards Guds deres Christendom, samt at regne og skrive. Han skænkede ogsaa Egetømmer til 4 Sag Huus, som skulde være en virkelig blev til et Skolehuus. Paa Bivild Kirkegaard i Jylland er en Skole bygget, til hvilken han ogsaa legerede 200 Rdlr.¹⁾ Hans Farbroder Oberst Hans Friis til Hefringholm oprettede Anno 1695 denne Gaard og Guds til et Stamhuus for denne sin Brodersøn Christen Friis til Rønningesøegaard, og da denne havde tiltraadt samme, indrettede han ogsaa 1726 Zusstrup og Esenbeck til et Stamhuus, paa det at alt Godset, efter Oberst Hans Friis's Willie, stedse kunde blive samlet²⁾. Oberst Christen Friis var ingentid gift, han døde paa Rønningesøegaard den 2den Juli Anno 1727, og blev begravet den 7de ejusdem i sit Alders 75de Aar; dette staar i Rønninge Kirkebog; ubi Danske Atlas hedder det, at han efter sin sidste Willie er begravet paa Bivild Kirkegaard, og at der paa hans Grav er lagt en stor Steen med en besynderlig og vidtseftig Inscription, som er anført i Hofmans Jura dag Tom. 3, Pag. 160. Naar det derfor hedder i Rønninge Kirkebog, at han er begravet, da vil det ventelig sige, at han er bisat i Rønninge Kirke, indtil han kunde blive ført over til Jylland, samt at Begravelses-Ceremonierne med ligprædiken m. m. ere skete i Rønninge. Hans lig findes heller ikke her i Rønninge. Videre hedder det i Danske Atlas: at neben for Eposdøren i Bivild Kirke, sidder i Muren en Steen over Oberst Christen Friis til Hefringholm, Zusstrup, Esenbeck og Rønningesøegaard, som døde 1727, ætat. 74, med hans Portrait udhugget, og en Gravskrift gjort af Geheimeraad Christen Sehested³⁾. Oberst Christen Friis, hvis Minde endnu lever her i Sognet, har jeg især i min første Embedstid hørt omtale og nævne som en god og retsaffen Mand. Af hans Donationer til Skoler kan man heller ikke

¹⁾ Danske Atlas IV Tom. Pag. 288.

²⁾ Danske Atlas Pag. 323.

³⁾ Danske Atlas.

andet end troe, at han har været besjalet af Varine for Religion og Folkeoplysning.

II.

Christian Sehestedt, Herre til Raunholt og Nislesgaard, Ridder af Elephanten, Geheimeraad, extraordinair Ambassadør ved det franske Hof, Minister, Plenipotentiaire ved Freds-Kongressen til Soisson, samt Stiftesbefalingsmand over Odense, Dalum, St. Knuds og Ruggaards Amt, og Sigvart Urne, Oberstlieutenant, Herre til Juulskov og Villeshauge, bleve Eiere af Rønningesøgaard efter Oberst Christen Friis's Død, i Folge hans forud gjorte Testamente af 16 Februar 1726, og hedder det udtrykkelig, fordi at de vare de sidste og eneste Arvinger efter ham og hans Moder ¹⁾. Geheimeraad Christian Sehestedt betalte Oberstlieutenant Sigvart Urne hans Andeel, hvorved han blev ene Eier af Rønningesøgaard; dog beholdt han ikke meget længe Gaarden; thi han folgte den Anno 1734 til den her næstefter anførte Eier. Bemeldte Geheimeraad Sehestedt og Frue Charlotte Amalia fød Gersdorff oprettede en Stiftelse her i Sognet 1734, som nærmere herefter skal anføres. Geheimeraadinden stiftede, som foran er nævnet, til Rønninge Kirke en kostbar Messeshagel; ligeledes Forhænget for Alteret og et Overtak til den lille Skammel, som Præsten knæler paa for Alteret, altsammen af Høiel besat med ægte Selv-Galloner. De døde begge paa Raunholt.

12.

Johan Caspar Rasch, Landstingshører i Fyen og Rancelleassessor; men siden Justitsraad, kjøbte 1734 Rønningesøgaard af foranførte Geheimeraad Sehestedt ²⁾. Han var født i Nykjøbing paa Fjallster 1694, hvor hans Fader Mag. Hans Rasch var residerende Kapellan, hans Moder hedte Frederiche Amalia Wichmann. Hans Slægtregister tilligemed Oprindelsen til hans Tilnavn Rasch vil jeg ikke her anføre, eftersom samme findes udførlig i Blochs Fyenske Geistligheds Historie, i hans Broders Professor Peder Raschs Levnetshistorie. Han havde været Student. Han byggede i Aaret 1757 den grundmurede Høi

¹⁾ N. Søegaards Urhiv.

²⁾ N. Søegaards Urhiv.

af Stuebygningen paa K. Søegaard, hvis længde gaaer fra Østen til Vesten, og forøgede Godset med et Par Gaarbes Tillæg i Rønninge, som han tilkjøbte sig. Han anlagde lysthaven ved Gaarden, og lod grave 4 Fiske damme i den, da den tilforn var saa siid, at en Deel af den om Winteren stod under Vand. Han holdt steds en liden lystjagt i Søen med Koer samt Seil og Flag til, paa hvilken han undertiden fornøiede gode Venner, der besøgte ham. Han døde paa K. Søegaard Anno 1770, 76 Aar gl. Hans Liig staaer i den aabne Begravelse over Jorden i Rønninge Kirkes Kapel, som tilforn kaldtes Trifternes Begravelse, men som dennes Børn siden, da Rønningesøegaard ved offentlig Auction 1787 blev solgt, reserverede sig til en egen Begravelse for Familien. Justitsraad Rasch var 2 Gange gift, og var i begge sine Ægteskaber Fader til 18 Børn. Han var først gift med en Fr. Anna Kathrine Holmer, en Datter af Borgemeister Hans Pedersen Holmer i Nyborg, ved hvem han havde 10 Børn; men af hvilke de 4 døde spæde, de andre ere følgende:

1) Hans Rasch, affødtiget Premierlieutenant, døde ugift paa Rønningesøegaard den 14 August 1796, i sit Alders 75 Aar.

2) Hans Holmer Rasch, havde været Student, og blev siden Forvalter ved et Robberværk. Han var gift; men uden Børn. Han døde kort førend tornævnte hans Broder i Kjøbenhavn.

3) Frederiche Amalia Rasch, var gift med Toldinspektør, Kammeraad Christian Bruun i Nyborg, men havde ingen Børn, hun døde 1812, 82 Aar gl.

4) Frederich Rasch, døde i Sorø som Student og Sekretair hos Overhofmeister Olov Reusf. Han var en særdeles vakker og haabesfuld ung Mand.

5) Niels Rasch, druknede 1758, 19 Aar gl., i Søen ved Gaarden, ved det at en Hest, som han vilde vande, gik for langt ud i Søen med ham.

6) Peder Rasch, omkom i sit 22 Aar 1754 paa Birkinde Mark i stærkt Snedreg, da han til Juulehejden vilde gaae hjem til sine Forældre fra Odense, hvor han var i den latinske Skoles Mesterlektie. Alle disse Børn vare fødte, førend Justitsraad Rasch fik Rønningesøegaard.

Anno 1742 den 18 April givte han sig anden Gang med Fr. Mette Sophia fød Munch fra Bispestorup, efterat han var bleven Eier af K. Søegaard. Hans Børn af dette Ægteskab ere følgende:

- 1) Andreas Kasch, født 1742, døde 1743.
- 2) Anna Cathrine Kasch, født den 4 Februar 1744; om hende mere siden.
- 3) Hedevig Rebekke Kasch, født 1745, blev den 21 Mai 1764 gift med Major Christian Carl Pflug i Kjøbenhavn, hvor hun døde af Børnekopper 1786, den 26 Januari. Han døde ogsaa sammesteds 1815, 80 Aar gl. De havde 2 Døttre sammen, som begge bleve vel forsoegede.
- 4) Christiane Charlotte Kasch, fød og død 1746.
- 5) Benedicte Lovise Kasch, født 1747, blev 1767 den 20 April gift med Sotapitain Frederik Ernst Horst i Kjøbenhavn, hvor hun efter saa Aars Forløb døde uden Børn.
- 6) Ulrika Cathrine Kasch, født 1749, blev den 13 October 1774 gift med den Gang varende Herredsfoged, siden Wicelandsdommer i Syen, og Rancellieraad Johan Jacob Nylius, da boende i Odense; men blev derefter Eier af Rattrup i Sjælland, hvor han døde den 24 August 1803. Hun eier endnu bemeldte Gaard. I deres Egteskab havde de 5 Børn sammen, af hvilke 2 Sønner, som foran ved Rønninge Kirke ere anførte, døde i deres Opvæxt. De endnu levende ere:
 - a) Johan Caspar Nylius, Eier af Bjørnholm i Jylland, gift den 4 Mai 1815 med Freken Wilhelmine Christiane Ulrike Holstein Rathlow fra Holstenborg i Sjælland, de have flere Børn sammen.
 - b) Wolfveit Christopher Nylius, Major og Eier af Estruplund i Jylland, er ugift.
 - c) Sophia Charlotte Nylius, gift den 9 Juni 1815 med Kammerjunker, Forst- og Jagtjunker samt Premierlieutenant i Garden til Fods, Hans Peter de Linde Friidenreich i Kjøbenhavn, og har Børn.
- 7) Wolrath August Kasch, født 1750, var Premierlieutenant i det Norske Livregiment i Kjøbenhavn, druknede den 16 Januari 1781 i R. Soegaards Sø, ved at løbe paa Skoter, hans Familie, især hans gl. Moder, som stod i Begreb med at overlade ham Gaarden, til største Hjertesorg. Han var yndet af Alle som kjendte ham; med ham uddøde Slægten Kasch af denne Familie paa Mandesiden.

8) Et Tvillingbarn med næstforrige; men dødsfød.

13.

Justitsraadinde Mette Sophia Rasch, født Munch; hun var født i Bisfopstorp, eller som Byen i daglig Tale kaldes Bistorup, hvilken By hendes Forældre eiede og selv beboede een af dens Gaarde, paa hvilken hun først saae Verdens lys den 18 Septbr. Anno 1700. Hendes Fader var Regimentsfriver Andreas Munch, som døde i bemeldte Bistorup 1714, i sin Alders 61 Aar ¹⁾. Hendes Moder hedte Hedevig langhaar, som døde paa R. Seegaard 1750, i en høi Alder; men denne Hedevig langhaar var Regimentsfriver Munchs anden Kone; thi han havde tilforn været gift med en Jfr. Barbara Scheffers, som døde i Barselseng i Bisfopstorp Anno 1692, 36 Aar gl. Fornævnte Mette Sophia Munch indgik den 18 April 1742 Ægteskab med Justitsraad Johan Caspar Rasch til Rønningesøegaard, og tilbragte ham Bisfopstorp, foruden nogle andre Gaarde. Gaardene forbleve ved Rønningesøegaard; men Bisfopstorp blev solgt til hans Broder Profesfor Peder Rasch. De Børn, som de havde tilsammen i deres Ægteskab, ere nylig anførte. Hun var en særdeles fornøstlig Kone, og bestyrede derfor ogsaa Gaard og Gods for og efter Mandens Død med megen Klogskab. Hun forbedrede meget Godsset, især ved det Magelæg med Gaarden, som hun ved den af hende foranstaltede Rønninge Byes Udskiftning i Aaret 1785, gjorde til hendes gl. Gaarbes Bedste i Rønninge, da disse derved fik mere Jord og Hartkorn, som foran er anført. Hovedgaarden forbedrede hun ogsaa, i det hun til samme Tid fik de 16 Ldr. fri Hartkorn, som steds hidtil havde lagt paa Rønninge Byes Marker, Ager om Ager med Vøndernes, saa nær indtil Gaarden som muligt, hvorved Gaarden nu fik ordentlige Løkker og Aalsdrift. Efter fornævnte Udskiftning lod hun strax den saakaldte Mægaard udflytte fra Rønninge By og af ny opbygge. Mandesforretninger vare hende ligesom egne, uden derfor at efterlade, eller ringeagte de quindelige som Huusmoder. Hun var selv tilstærke og saae til ved ethvert Arbeide i Skov og Mark. Hun var ikke kjælen for Vinterens Frost og Kulde; hun udviste selv de Træer i Skoven, der skulde fældes, og var jævnlig

¹⁾ Sejlerup Aftælbog.

tilstede naar Skovningens Skete. Hun var ofte hele Timer nærværende; naar der blev hugget Ørdsel. Hun kom ofte i Marken ved Høstet og Kornhøst; men hun efterlod derfor ikke at see til paa Malkepletten, i Møllestuen o. s. v. Ved Dødsfald paa Godset forrettebe hun selv personlig Stiftet, og hun havde en egen Gave til at faae Arvingerne forenede. Hun førte selv det foresaldne til Protokols, undtagen naar hun undertiden tog en gl. Skoleholder i Ellinge med sig for at skrive; thi hun holdt kun i hendes sidste Leveaar en Forvalter. Selv forstod hun og selv havde hun Kraft til at sætte Tingene i Gang, saa at kun faa Mænd skulde gjøre det bedre. Hun havde ogsaa noget Mandigt i sit Væsen og Adfærd, og var af Person høi og før. Hun gav Rønninge Kirke i Aaret 1783 lutter nye Stolestader, lufte og med Laase for Døren, og 1784 lod hun hele Kirken indvendig male, samme Gang lod hun ogsaa Kirkegulvet lægge om med nye Muursteen; men Choret med hvide firkanterde Fliser. Hun forærede en rigelig solbdeslagen Alterbog til Kirken. Hun oprettede en Stiftelse i Sognet af 600 Rdlr. til 6 fattige af Godset, hvorom mere længer nebe. Denne Stiftelse kom vel ikke i Stand i hendes levende Live; men Concept til den fandtes efter hendes Død, hvilken Arvingerne respekterede og satte i Kraft. Hun døde af en Kærlse paa N. Søegaard den 31 Mai Anno 1787, 78 Aar gl. og blev den 14 Juni næstefter hensat hos hendes afdøde Mand i Rønninge Kirke.

14.

Christen v. Lemwigh, Major; men i Tjenesten Ingenieur-Kapitain, kjøbte ved offentlig Auction N. Søegaard for 61,000 Rdl., og Besætningen for 3,000 Rdl., efter hans Ewigermøder, foransførte Justitsraadinde Rask, den 21 Novbr. 1787. Han er født i Kjøbenhavn Anno 1745. Hans Fader Mag. Søren Lemwigh, var Sognepræst ved Garnisonsmenigheden i Kjøbenhavn. Hans Farsfader var Kongelig Confessionarius Mag. Christen Lemwigh, som var fød den 14 Juli 1672 og døde den 15 October 1724, 52 Aar gl., gift med Fr. Elisabeth Mühle With, som efter hans Død ægtede Schoubhynacht siden Admiral Wilhelm Lemwigh og døde den 27 Juni 1758, i sit Alders 72 Aar. Hans Farsfaders Fader var Hr. Søren Christensen Lemwigh, Sognepræst til Borup og Kimmersløf Menigheder i Ramsøe Herred i Sjælland, som var en Borgers

Søn af Lemvig i Jylland, (hvoraf han havde taget sit Tilnavn), gift med Jfr. Dobild Rhuman, Mag. og Professor Wolfgang Rhumans Datter i Kjøbenhavn¹⁾. Major Christen Lemwighs Fader, Mag. Søren Lemwigh, der var født den 20de April 1709 og døde den 26de August 1760, 52 Aar gl., var 2 Gange gift, først med Jfr. Anna Catharine Soelberg, der var ham Moder til alle hans Børn, hun var født den 16de Juli 1715 og døde den 16 Juli 1757, 42 Aar gl.; anden Gang var han gift med afdøde Regimentsquartiermester Thorups Enkefrue, Lene Kirstine Leegaard, hvem han efterlod Enke efter 7 Maanebers Ugteskab. Af Major Christen Lemwighs 7 Søskende vare der kun 3 foruden ham selv, der opnaaede Manddomsalderen, hvilke vare:

a) Edel Catharine Lemwigh, født 1741, gift med Sognepræsten Hr. Jørgen Fogh i Højelse i Sjælland, som begge ere døde, efterladende sig 2 Sønner, der begge bleve Præster.

b) Den anden Søster Elisabeth Wilhelmine Lemwigh, født 1742, var gift med Hr. Hans Henrik Lybring, som da var øverste Kapellan, siden Sognepræst og Provst ved Holmens Menighed i Kjøbenhavn, og tilsidst Biskop i Christiansands Stift i Norge. De ere begge døde uden Børn i Christiansand.

c) Den 3die Søster Ernstine Albertine Lemwigh, født 1751, var gift med Justitsraad Ludvig Christian Knap i Kjøbenhavn; hun døde tidlig, efterladende sig 5 Børn.

Major Lemwigh fik strax, efter at han havde faaet Rønningesøegaard, en ikke ringe Udgift, i det han i Kjøbenhavn maatte lade den store Kirkekloffe i Rønninge, der var revnet, omstøbe, som foran er anført ved Rønninge Kirke. Han bekostede, som ogsaa foran er anført, i Aaret 1795 sit Gods i Rønninge By speciel udflyttet af Fælledskabet, ved hvilken Leilighed han udflyttede 2 Gaarde paa Marken, nemlig: Store Høiberggaarden og Lundegaarden; tillige har han Lid efter anden opbygget i Marken 12 nye Huse, de 11 af dem med Jord til, og 1 jordløst Skovhuus i Skoven langs Skov. ligeledes har han ved Udflytningen i Schjellerup By udflyttet sin derhørende Gaard, og lagt den skraas over for Rønningesøegaards Stuebygning ved Søens østre Side,

¹⁾ Ageroll Sjællandske Clerike Pag. 1774.

og kaldet den efter ham selv Lemvighgaarden. Ved Søen mod Vesten er ogsaa opført af ham et nyt Huus, som kaldes Jesterhuset. Tilgemaade har han ved Ellinge Byes Udflistning udflittet, og af ny opbygget 6 af sine derhavende Gaarde og Huse, de tilbageblevne Gaarde og Huse i Byen til stor Fordeel. Han har givet Hovedgaardens Løkker en fordeelagtigere og mere passende Inddeling, og sørget for Stadeligt Vands Afledning ved Grøfter og Steenkister. Han har med godt Hegn indfredet tvende Skovhauger tæt ved Gaarden, nemlig: Kirkegaardningen og den Skovhauge, som ligger for Enden af Lythaugen mod Norden. Han har ladet mangfoldige Steen kløve og af samme opført Steengjerder, af hvilke førend hans Tid ikke gaves flere, end i Guden, man kører ind af til Gaarden; ligeledes har han forsynet de fleste af Løkkeleddene med Steenledstolper. Han har bygget Kjøernehuset paa Gaarden, indsat en ny Gavl paa Lærkeladen mod Sønden, og gjort en bedre Indretning i Forpagterværelserne. Han har ladet de fleste Værelser i Stuebygningens vestre Fløj gibe, indsat store Engelse Winduesruder i hele Stuebygningens underste Etage, og ladet de fleste Værelser male. Han har af ny bygget Tverstalbængden og en 10 ved Langestovs Kro. Kort sagt, han har stedse været meget virksom til Eiendommens Forbedring, og gjort meget mere i saa Henseende, end der strax falder i Diet, og han har været heldig i sine Forretninger; men ikke altid uden Fortrædeligheder, især af Gudssets Bønder, med hvilke han i nogle Aar havde Strid, ophidsede imod ham af ildebetænke Mennesker, da Sagen imellem dem dog tilsidst i det Kongl. Rentekammer blev kjendt ham til Fordeel; men denne Strid med Bønderne blev Aarsagen, hvorfor han solgte Gudssets Gaarde til Fæstene. Af Gudsset er endnu tilbage udsolgt 8 hele og halve Gaarde i andre Sogne, og alle Fæstehusene baade her i Sognet og uden Sognet, paa saanar som ere solgte, og i hvis Sted han har bygget mange ny, som gjøre Udbøge til Gaarden. Han har bekostet et lidet indvendig forgyldt Bæger til Sygges Betjening. Han har 1803 Skjænket et Gadehuus i Rønninge til huusvilde Fattige, med en god Haveplet til. I Huset ere 4 Værelser, hvor kan være 2 Personer i hvert. Han og hans Frue have oprettet en mild Stiftelse for fattige Præster, Kirkesanger- og Skolelærere, samt gamle Jomfruer, hvorefter mere siden. Han indlob sig den 20de Decbr. 1784 i Ægteskab med

Justitsraad Rasches ældste Datter Jfr Anna Cathrine Rasch. De havde ingen Børn i deres Ægteskab. Hun døde den 13de Mai 1817, 73 Aar gl. Han lever ugift i sit 75de Aar.

4.

Røyrup By og hvad til samme hører.

Byen ligger næsten $\frac{1}{2}$ Mil fra Rønninge By, og Nordvest for samme. Man veed ikke Oprindelsen til dens Navn. Forend Udskiftningen var i denne By 5 hele Gaarde og 3 Huse, og samtlige Gaarde og Huse, paa Præstegaarden nær, tilhørte da Proprietairer: 2 Gaarde tilhørte Hindemae, 1 Sanderumgaard, 1 Røyrup og 1 Selleberg. Af Hønsene tilhørte og tilhører endnu: 1 Sanderumgaard og 1 Rønninge Præstekald. Disse Gaardes og Hønses Hartkorn var da 47 Tdr. 7 Skp. 3 Fdfr. 2 Alb.

Røyrup By blev Aar 1798 udskiftet af Jælledebskabet ved Landinspector Krouwel i Odense. Efter Udskiftningen blev fra Byen af udskyttet paa Marken:

1) en Gaard, som tilhører Sanderumgaard, med Hartkorn 10 Tdr. og 1 Skp., hvilken Gaard blev lagt midt i sine Jorder ned mod Sanderumgaards Skov, Hækkehaven kaldet, den er bygget af lutter nyt Tømmer, og er stor og vel indrettet, den fik det Navn Mariæsminde, efter den høie Eiers Geheimeconferentsraad v. Bülow's Frue. Denne Gaard vil med Tiden blive en herlig Gaard; thi dens Jorder ere temmelig gode, og kan endmere forbedres, og der er et herligt Tilslæg til den af Høbund, Gjærdsel og Tørvestjær, altsammen i Nærheden. Ved Gaarden er en Fløj, stor og velbeplantet Have. Af denne Gaards Hartkorn blev foruden fornævnte 10 Tdr. 1 Skp., som den nu har, tilbage i Røyrup By 3 Skp. 3 Fdfr., beliggende tæt ved den nedbrudte og udskiftede Gaards Gaardplads, hvor nu af det tilbagestaaende Stuehuus er et Huus; som dets nærværende Beboer købte tilligemed 3 Skp. 3 Fdfr. Hartkorn af Sanderumgaards Eier, da Gaarden 1799 blev udskyttet.

2) Dernæst blev ogsaa den Gaard, som tilhørte Selleberg, strax efter Udskiftningen, udskyttet. Dens nærværende Eier af Selleberg, Cancellieraad men nu Justitsraad Jens Berg til Schousboe, solgte efter Udskiftningen Gaarden til

Jæsteren af den, som strax udskyttede den, paa dens ved Udskiftningen tillagte største Jordbøt, paa et Agerstykke, som kaldes Bytostte, hvorfor ogsaa Gaarden fik af dens Eier det Navn Bytosttegaarden. Den havde førind Udskiftningen 9 Tdr. 1 Skpr. 2 Alb. Hartkorn, men foruden 2 Skpr. 3 Tdr. Hartkorn, som bemeldte Rancellie- raad Berg tog fra Gaarden, da han solgte den, og lagde til et Fiskerhuus, som han byggede ved Røyrup Sø, solgte ogsaa strax den nye Eier en Deel af Hartkornet til de herefter anførte, og beholdt kun selv tilbage 5 Tdr. 4 Skpr. 2 Tdr. 1½ Alb. Hartkorn, som nu er Bytosttegaardens hele Hartkorn. Gaarden er meget godt bygget. Den ligger tæt ved en liden Skovhave, som støder til Gaarden, der giver den en behagelig Beliggenhed, og som nu paa det omhyggeligste freedes, da endog Manden selv har podet afslillige Skovavler i den, som vel lykkes. Gaarden har godt Tillæg af Eng, Gjerdselskov og Løvemose, altsammen i Nærheden. Den kan i Tiden blive en herlig lille Eiendom. Den afbrudte og udskyttede Gaards Gaardplads, tilligemed de runde om samme liggende 2 Tdr. 3 Skpr. 3 Tdr. ½ Alb. Hartkorn, solgte fornævnte Bytosttegaards Eier til et Par nyegivte Folk, tilligemed Stuehuusbygningen, som blev staaende. Foruden nysnævnte fra Bytosttegaarden bortsolgte Hartkorn, solgte denne Eier endvidere til et Par andre Folk 6 Skpr. 1 Tdr. ½ Alb. Hartkorn, hvorpaa disse opførte et Huus, som de beboe, tæt ved Røreveien til Røyrup. Huset har intet eget Navn; men benævnes som liggende i Røyrup By. Med dette nysnævnte Huus er der endnu tilbage i Røyrup By 3 hele Gaarde, 1 Bøllebøt, 5 Huse med Jord til og 1 jordløst Huus, foruden det 1817 ny opbygte Distrikts Gjerdemoderhuus.

Af de 3 i Røyrup By tilbageblevne Gaarde hører den ene med 6 Tdr. 5 Skpr. 1 Tdr. 2 Alb. Hartkorn til Hovedgaarden Weirup, til hvilken den gjør Hovning. De to andre Gaarde, som tilforn hørte til Hovedgaarden Hindemae, og som hør staaer for 10 Tdr. 1 Tdr. 2 Alb. Hartkorn, købte Jæsterne selv af nærværende Eier af Hindemae, Proprietair Charles Adolph Denis Mourier, den ene 1803 og den anden 1805. Til begge Gaardene er fornødent Tillæg af Hobund, Gjerdsel og Løvestjær. Den ene af disse Gaards Beboere byggede Anno 1808 et jordløst Huus paa sin Gaards Grund tæt ved Byen, og som derfor bliver regnet til Byen, det han strax solgte til dens første Beboere.

Omtrent 100 Skridt fra dette Huus mod Sønden, og lige for den Wei, som støder mod Norden paa den store Landevei, ligger det Huus i Røyrup, som tilforn tilhørte Rønningesøegaards Eier, og i hvilket Herredstinget for Binding, Bjerge og Kasum Herreder holdtes udi mere end 30 Aar, før end disse Herreder i Aaret 1816 bleve adskilte. Og omtrent 100 Skridt fra dette Huus mod Norden stod det forrige foran anførte gamle Ringhuus, i hvilket Ketten tilforn blev pleiet. Det blev nedbrudt, fordi det var saa meget udsat for Vind og Veir, det havde staaet her siden det blev flyttet fra Herredstjæstene. Bemeldte Huses Hartkorn er nu efter Udskiftningen 4 Skpr., som er af Rønninges Byes Grund.

B.

Indføer til Røyrup.

Imellem Røyrup og Rønninges Byers Marker er en mindre end middelmaadig stor Sø, som kaldes Røyrup Sø, fordi den ligger meest paa Røyrup Grund. Den er af en 8 Tdr. lands Størrelse Geometrisk Maal, og næsten rund i sin Figur.

I denne Sø falder Fløen Bifl, saafom: Gjedder, Aborrer, Sander, Aal og Skaller, og Fiske er reen og velsmagende. Den ender mod Vesten ved Rønninges store Løvmose, gl. kong kaldet, og jeg staaer i den Formening, at de begge for nogle 100 Aar siden have været een Sø. Net til at fiske i denne Sø har Sanderumgaards, Weirups, Sellebergs og Lavindsgaards Eiere, foruden alle Selveiere paa Røyrup Grund, der før end Udskiftningen stodte op til Søen. Søens største Dybde er 9 Alen; ved Landkanten er den meget lav, undtagen mod Vesten, hvor der falder fartige Gjænger. I denne Sø er gjerne Wildander, undertiden ogsaa Svaner og til sine Aarstider Rørdrummer.

C

Enge og Moser til Røyrup By.

Røyrup By, saavel som de fra den udslyttede Gaarde, har ingen egentlige

Enge; Enghe haves kun her i Engkjære udi hver Mand's Løkker og i Skovhave-
verne, hvoraf enhver Mand har en deel Hø, foruden det avlede Kloverhø.
Lørmose, hvorudi haves fornøden Løv, er der til hver Gaard paa Køl-
rup Byes Grund, kjendt til een Gaard mere end til en anden. Til den
Gaard, som hører til Sanderumgaard, nemlig: Mariemünde, er det meste
og bedste Lørmose til Kølrup, hvilket er deels i Langesgaardshave, deels i
gl. Grave, som ligge tæt ved Weirup Skov, hvor tillige er et Overdrev, af
8 a 10 Tdr. lands Størrelse. Den Gaard, som ligger til Weirup, har ogsaa
overflødig Lørmose, som er i den nordre Ende af Langesgaardshave, men
noget af Løven i denne Mose er temmelig svovlet. Bytstegaarden har Løv
til egen Fornødenhed, men ikke til Salg i en Mose, som kaldes det gl. Løv;
for den ligger ved Rønninge store Lørmose af samme Navn. De to Selve-
ergaarde i Kølrup By have god og tilstrækkelig Løv i en Skovhave, som hed-
der Hjortholm.

D.

Skove til Kølrup.

Til Kølrup By gives ingen stor Skov; Gjerdselsskov har hver Mand deri-
mod til sin Gaard. De 2 Selveiere i Byen have omtrent hver det halve af
den fornævnte Skovhave Hjortholm, som indeholder en 8 a 9 Tdr. land Skov,
Engbund og Lørmose. Tilgemaade have de hver sin næsten lige store Maal
i Skovhaven Rymosehave kaldet, som indeholder en 4 a 5 Tdr. land. Til
Gaarden Mariemünde ligger Nordvest for Gaarden en Flod Skovhave, 5 Tdr.
land stor, som kaldes Langesgaardshaven, i hvilken, som foran er anført,
tillige er en god Lørmose. Den Gaard i Byen, som tilhører Weirup, har
en god Gjerdselsskov, som ogsaa, kjendt langt fra sin nyereavte, kaldes
Langesgaardshave, af en 7 til 8 Tdr. lands Størrelse. Bytstegaard har en
god Gjerdselsskov, liggende tæt ved Gaarden af en 6 Tdr. lands Størrelse, som
hedder Bytstjærholm.

E.

Bakker paa Røyrup Grund.

Iffun een Bakke gives der paa Røyrup Byes Grund, hvilken ligger i en af Gaarden Mariemindes Løkker i Nærheden af Gaarden og kaldes Ørenbjerg, en 100 Alen lang og 25 a 26 Alen høj; Bakken bestaaer ganske af Sand, og det saa hvidt, at Mange hente derfra deres Gulvsand; der pløies og saaes ikke uden ved Joden af den. Efter Sagn i Sognet, som ogsaa findes i Danske Atlas, skal i dette Ørenbjerg for mange Aar siden være fundet store Beenrade af Mennesker; samt Waaben og Kjebler af Kobber ¹⁾).

F.

Da Røyrup og Lavindsgaard Byer førend Udskiftningen iffun vare eet Bylaug, og havde deres Jorder i fællig allevegne udi Markerne, saa anføres Røyrup Byes Areal først efter at Lavindsgaard her er beskrevet.

5.

L a v i n d s g a a r d.

A.

Dens Beliggenhed, Navn, Bygning og Have.

a) Lavindsgaard ligger lidet over $\frac{1}{4}$ Mil fra Rønninge og noget mindre end $\frac{1}{2}$ Fjerdingvei fra Røyrup, i Vest Nordvest for begge disse Byer. Den tilsligemed dens Afbyggere ligger yderst paa Rønninge Sognegrund mod Vesten. Den grændser mod Vesten til Veirupgaards Nonnebolette; mod Norden, Sønden og Østen er den derimod omringet af Røyrup Byes Jorder. Gaarden selv ligger smukt. I nogen Afstand synes den at ligge i en Skov formedelst en stor Mængde høie canadiske Popler og Elmetræer, som staae Østen og Norden for den, og et Skovpartie af høie Elle, som staaer paa den modsatte Side af Gaarden i dens anden Have. Da den fjerde Side af Gaarden, som er

¹⁾ Danske Atlas VI Rom. Pag. 553.

Portlængen, er aaben paa saa Sag nær, saa haves desaarfag fra Stueværelserne af en herlig Udsigt ud over en af Gaardens Løkker til Sønderumgaardens herlige Skove. Et behageligt Syn er det ogsaa, at strax, naar man triner ud af Gaarden paa Gaden, ligger Rønninge smukke Kirke lige for. Gaardens langstrakte Skov, som kun nogle 100 Skridt fra Gaarden mod Nordvest og Norden omgiver dens Agerjord, gjør desuden Gaardens Velisgenhed smuk og behagelig, som vist herester alt mere vil tiltage ved den nærværende Eiers Indsigt og utrættelige Flid.

b.

Dens Navn eller Benævnelse.

Anno 1482 blev Lavindsgaarden kaldet langvaadsgaardt og langevaadsgaarde; som sees i Danske Magazin, hvor anføres: at Claus Andersen Degn i Odense har til et Vicariat i St. Knuds Domkirke i Odense legeret blandt andet Gode „en Gaardt i Winninghe Herreth i Rønninge Sogn langvaadg Gaardt som Anders Andersen nu ibor og giffuer theraff aarlig 11 Pund Bygh 1 Skeppe Smør, XII fj. Penningh, 1 lam, 11 Gies och 1111 Høns“; videre hedder det: „Och schall forstreffne Vicarius en borthugge eller i Kulbrende huad Skoff och Enmerke, som ligger till then forstreffne Gaardh i langevaadsgaarde; men skall medt Capittels Hjelp och Trøst hollte then vedt Fred och Westierming, och nyde till sine egne och forstreffne Vicarii Zieners Oibengielbt och Synn epther thi som hand søde og taale kand nar Gud vill giffue sin Naade att Skoffuen fructsommellich vorder.

Datum in Ottonia 1487 1).“

Et langt og bredt Vand eller Waad synes her at have været Anledning til Byens Navn, hvilket, om saa er, vel ikke kan have været andet end det ikke langt fra Byen værende store long eller Lørvemose, som til den Tid kan have været fuld af Vand, formodet at der intet tilstrækkeligt Afløb har været for Vandet. Dette Vand eller Waad har da været baade langt og bredt, ligesom ogsaa Lørvælonget endnu er det. Siden efter er Udralen af Byens Navn for-

1) Danske Magazin Tom. III S. 399.

andret; thi da kaldes den i Flæng Langesgaarde og Lavindsgaarde. Navnet Langesgaarde, hvis samme ellers har havt nogen Betydning, troer jeg er en forfærdet Benævnelse af det rette Navn, som jeg formener at have været Langeskovsgaarde og det paa samme Grund, som den strax vedliggende privilegerede Kro hedder Langeskows Kro, hvilket Navn deri unægtelig har faaet af den foran anførte Langeskov, som strakte sig fra Bjerne Mølle af til Lavindsgaardes Skovhaver, der vist da ogsaa ere kaldte Langeskov, men efter bemeldte Skovs Undergang har tabt dette Navn og i den Sted faaet Benævnelse efter Byen.

Gaardens Navn er nu Lavindsgaard ligesom ogsaa Byen, førend begge dens Gaarde bleve een Gaard, hedte Lavindsgaarde, hvilket har været dens Navn i mere end 100 Aar, som ses af Rønninge ældste Kirkebog, der er begyndt af Mag. Mads Thrane Anno 1686, hvor den kaldes saaledes.

C.

Dens Bygning og Haver.

Lavindsgaard er bygget af dens nærværende Eier, Oberst og Ridder v. Heide; Stuehuset byggede han strax i Aaret 1800, efterat han var bleven Eier af den først kjøbte Gaard af de 2 Lavindsgaarde. Det er en høj og bred Bindingsværks Bygning med en Fløj Kiebel og hvid uden paa. Indvendig ere smukke, malede og for det meste gipsede Værelser. Stuebygningen er teglhængt. For Enden af den er en lavere Bygning, som er indrettet til Kjøkken, Vorgesstue, Melkestue m. m. Eiden efter har benævnte Eier opført alle Gaardens øvrige Fjønne Bygninger og Udhuse, og indrettet en Vaggaard, hvor er Hønssehuus, Svineski o. s. v. Lavindsgaard er ikke stribbygget; thi Portlængen er aaben og har istedet for Bygning et buedannet Stakkit lige for Stuebygningen, gennem hvilket Indkjørselen er til Gaarden.

Ved Lavindsgaard er 2 smukke og nyttige Haver, en paa hver Side af den. Den egentlige lysthave, til hvilken man gaar ud fra den store Stuebygning af, og som ligger Østen for samme, indeholder 2½ Tdr. Land, og er anlagt i nyeste Smag, uden at Nyttens derfor er sat til Side; thi den er forsynet med en stor Mængde af alle Sorter Frugttræer, de bedste og udsægteste i

Henseende til Frugten. I Haven er tillige en Fjon stor Humleplet, som i gode Aaringer giver anseeligt af sig; og omkring Haven, som blev anlagt 1801, ere plantede mange af de canadiske Popler og Elmetræer til Læ for den, som allerede gjøre den tilsigtede Nytte. Den anden Have ligger Vesten for Gaarden og er anlagt nogle Aar efter hiin nysansorte. Denne er ogsaa meget Fjon og nyttig, ikke allene i Henseende til dens Anlæg, dens store og gode Humleplet, dens rige Beplantning med Frugtræer; men ogsaa dens vel dyrkede Jord til alle Slags Haveurter og Vexter. Det, som især gjør denne Have smuk og behagelig, er først en lille hvidvort Ellestov, som findes i den, og de mange Naaletræer og Buxsefter, som i en vis Orden ere plantede ved Udsiden af den, og dernæst en Canal, som Obersten har ladet grave paa langs igjennem hele Haven, hvilken Canal, som løber igjennem ovennævnte Ellestov, har først adskillige behagelige Retninger og Bugter, hvorefter den udvider sig til et veldannet Biffedam, for Enden af hvilket er sat en Gangbro med en Sluse under, for at kunne stemme Vandet i Canalen efter Behag. Vandet forlader derpaa Haven, og løber ned i det nedenfor liggende Tørvelong. Vandet i Canalen er af en rindende Kilde, som kommer fra Marken, efter først at have forsynet et af Gaardens Vandsteder med det fornødne Vand til Kreaturene. Denne Have er omtrent af 1 Td. lands Størrelse.

B.

Dens Opkomst.

Lavindsgaard er opstaaet af de tilforn i Lavindsgaarde By værende 2 Bøndergaarde, der med Kongelig Bevilling af 6 Mai 1812 ere lagte sammen og bleve til een Gaard. Anno 1800 kjøbte nuværende Eier, Oberst Hejde, af Justitsraadinde Berg til Schousboe den af disse toende Gaarde, som ligger mod Vesten, der stod for Hartkorn 11 Tdr. 1 Skp. 1 Fdkr. 2 Alb. Ager og Eng, og 4 Skpr. Skovfjeld, med et Areal af 81½ Tdr. land Geometrisk Maal eller 1,343,600 □ Aln, og som paa den Tid var beboet af 2 meget agtværdige gamle Bønderfolk, der afstode den imod en bestemt aarlig Afstøgt af Gaarden og 300 Rdr. Afstaaelses.

penge. I denne Gaard var Rasmus Andersen langhoff, som blev Eier af Hindemae, født Anno 1696. Hans Forældre vare fornemme Bønderfolk der i Gaarden. Han tog sit Tilnavn langhoff af Gaarden. Han døde paa Hindemae 1758. Den anden mod Osten liggende Gaard, som laae tæt op til den nysnævnte, kjøbte Obersten Anno 1811 af Kammerherre v. Heinen til Fraugdegaard, Hollusgaard 1c. Denne Gaard stod for Hartkorn Ager og Eng 11 Tdr. 4 Skpr. og Skovfald 4 Skpr., med et Areal af 1,343,600 □ Alen eller paa libet nær 96 Tdr. land Geometrisk Maal. Men fra dette Hartkorn afgik først til en Hovedparcel af denne Gaard 2 Tdr. 2 Fdtr. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn, hvortil er et Areal Geometrisk Maal af 12 Tdr. Agerland, $1\frac{1}{2}$ Td. Engbund og Gierdselskov, og $1\frac{1}{2}$ Td. Tørvemose, i Alt 15 Tdr. Geometrisk Maal og Skovfald 1 Fdtr. $2\frac{1}{2}$ Alb. Dette Hartkorn skænkedes Obersten til Hæstere af Gaarden med fuldkommen Eiendomsret for sig og sine, tilligemed den halve Deel af Gaardens Bygning, tit at opføre Bygning af paa bemeldte Hartkorns Grund, for at afstaae og fratræde Gaarden til sig, som dog først skete 1815. Denne Hovedparcel kaldes lille Lavindegaard. Dernæst har Obersten taget fra bemeldte Hartkorn $5\frac{1}{2}$ Td. land Geometrisk Maal, og lagt til det i Aaret 1817 opbygte Huus, Mindet kaldet, hvilket han har skænket en gl. tro Karl til fri Beboelse. Begge disse af Obersten kjøbte og sammenlagte Gaarde udgjøre nu Lavindegaarden. I den sidst kjøbte Gaard er Oldingen og Jubellæreren Provst Lauritz langhoff, Sognepræst for Nørrelyndelse og Høiby Menighedder, hans Fader Søren Sørensen langhoff, som var Borger og Gæstgiver i Odense, født 1706. Denne, som var kjædelig Søskende-Varn til fornævnte langhoff til Hindemae, havde ogsaa, ligesom han, og paa een Tid med ham, taget Tilnavnet langhoff af Gaarden. Udi denne Gaard boede tilforn Gaardshæstere Mads Jhsen, hvis Navn stedse med Agt bør erindres i Rønninge Sogn, for en Stiftelse af 100 Aldr., han gjorde til dens Fattige, hvorom mere herefter. Han døde den 30 Marts 1796, 81 Aar gl. Hans Kone Dorteia Thomasdatter døde den 25 Marts 1785, 63 Aar gl. De havde ingen Børn.

C.

Gaardens Stifter og 1ste Eier.

Denne Gaards første Eier og Beboer er, som det Foregaaende allerede viser, Oberst og Ridder Andreas Gram v. Hejde, Chef for Vælforspet i Danmark,

født den 20de April Anno 1760 i Trondhiems Stift i Norge paa Gaarden Sels, haf ved Trondhiem, hvilken Gaard hans Forældre Proprietair Bredo Hejde, og Hustru Maren Sophia Hejde fød Gram, eiede og beboede. De vare velsignede med 22 Børn, af hvilke Obersten her var den næstnyngste. Obersten har været tvende Gange gift: 1ste Gang med Jfr. Anna Elisabeth Johannette Wadsthyer, 26 Aar gl., ved hvem han havde 3 Børn, som ere:

1) Jacob Bredo Hejde, født den 20de Juni 1794 i Slagelse, er Kandidatus Juris med bedste Karakter og 2den Rancellist i det udenlandske Departement.

2) Frøken Lovise Sophia Catharina Hejde, født i Slagelse den 28de April 1793, er Klosterfrøken i Ødense.

3) Frøken Anne Elisabeth Johannette Hejde, født i Slagelse den 8de August 1795.

Anden Gang er Obersten gift med Frøken Andrea Maria Mandix, født i Kjøbenhavn den 19de December 1756, en Datter af General-Auditeur Mauritz v. Mandix og Hustru Lucia Maria Ursin i Kjøbenhavn. I dette Ægteskab har Obersten ingen Børn.

D.

Dens Enge og Tørvemoser:

a

Egentlig indfredet Eng er der ikke til Lavindsgaard; hvad Engbundhø der avles til Gaarden, erholdes enten i Engkjære i Løkkerne, som kun ere meget faa og smaa, eller imellem Bøskene i Underskoven, eller paa Tørvelonget, hvilket sidste, efterat Obersten har ladet det godt jævne, nu er som en ordentlig god Eng, og giver aartlig en Mængde godt Hø af sig, især da Mosen, som sees af det Folgende, er meget stor, og der er en bred og dyb Kanal, som aartlig renses, og har tilstrækkeligt Afløb, der stiller den ved det Vand, som ellers kunde være til Skade, men ved hvilket Mosen, formeest en anlagt Sluse ogsaa kan sættes under Vand naar det maatte behøves. Til La-

vindsgaard kan altsaa nu med Sandhed siges at være god og tilstrækkelig Engbunds. Aar om andet avles til Gaarden en 80 Læs Enghe med Oberstens egne store Vogne.

b

Til Lavindsgaard er en stor og hyppelig Løvmose, af ikke mindre end 20 Tdr. Lands Størrelse Geom. Maal, med den bedste Sort Løv ubi. Longet behandles ordentlig; thi fra den Tid af at det kom i Oberstens Eie, og efter at han havde faaet det planeret og jævnet, begyndte han Løvestjæringen fra en vis Side, den han vedbliver at forfølge Aar efter andet, uden at affætte Balke; thi der stjares i samme Grav, som der fra Begyndelsen af er staaet ubi, efterat det staaende Vand i Graven først er udpompet; men ikke nær saa dybt som der kunde, for at longet besnarere kan groe til igjen. Der stjares nemlig kun en 14 Løv dybt, da der derimod for det meste gjerne kunde stjares en 20, og naar der er affaaet Løv, bliver alt Affaldet under Stjæringen med Glib kastet tilbage i den staaende Grav og jævnet. Af dette Løvelong sælges aarlig, uden Affavn, en Deel Løv; men der kunde uden Skade sælges endnu mere. Dette overflødige og hyppelige Løvestjær til Lavindsgaard er af uordentlig Værdi for Gaardens Eiere, og kan stedse blive det, saalænge longet behandles med den Orden og Klogskab, som nu. Dette Løvelong er ubi een Strækning, og ingen anden Mose gives der heller til Gaarden. Det ligger kun nogle 100 Skridt Nordvest fra Gaarden.

E.

Dens Skov.

Skoven til Lavindsgaard, der bærer Navn efter Gaarden, og som indeholder en 15 Tdr. Land Geom. Maal er Fredesskov, det den ogsaa trænger til at være; thi den har, førend Obersten fik den i Eie, været alt for meget ufredet, især holdt vedkommende Ibsseiere slemt Huus med den ved Udskiftningen, da de stovede alle de store Ege og Bøge, som fandtes i den. Skoven er altsaa kun i Opvæxt, men kan blive skøn med Tiden, især hvis den faaer en Eier

af samme Aand, Drift og lyst til at plante og opelske Skov, som den nærværende; thi Obersten har fra den første Tid af at Skoven blev hans, bestandig opfædet de unge Ege og Bøge, som vare i den, og hvor der vare Aabninger eller bare Plætter i den, dels beplantet disse med unge Bøge, som han har faaet andensteds fra, dels besaaet den med Lærke træ, Fyr- og Granfrø, som er lykkedes overmaade godt; thi af det forslagte Frø af disse Sorter gives der allerede nu mange lægtelstore Grantræer i Skoven, saa at den nok i Tiden vil forvinde den Skade, den har lidt, og vil dertil blive meget smuk og behagelig, formedelst den Blanding og Afverling af alle Slags indenlandsk og fremmede Skovtræer, som nu findes i den. Der er herlig og overflodig Gjædsel af alle Sorter, især af Hæssel og Elle, hvoraf uden Afsvær aarlig kan sælges enbeel. Lavindsgaards Skov er ubi een Strækning, den ligger imellem det forhen nævnte store Tervelong, som hører til Gaarden, og Gaardens løkker mod den Side. Skoven indslutter nogle af Gaardens løkker mod Nordvest og Norden. Hvor betydelig Skov der i ældre Tider har været til Lavindsgaardene, kan noksom Pjønnes af deres høie Skovskyl, da hver af Gaardene stod for 4 Skpr. Der maa altsaa ikke lidet være opryddet af den, ligeledes kan det Pjønnes af fornævnte Claus Andersen Degns anførte Forbud mod at borthugge eller brænde Kul af Skoven, det han vist ikke havde haft behov at forbyde, hvis Skoven ikke havde været større, end den i Mands Minde har været.

F.

Dens Hartkorn, Areal, Avlsdrift, Hollanderi, Heste,
Faar og Sviin.

Hartkornet paa Gaardens Ager og Eng er 20 Tdr. 4 Skpr 3 Tdfr. 1½ Alb. Skovskilden er 7. Skpr. 2 Tdfr. ½ Alb. Paa dette Hartkorn er et Areal af 157 Tdr. Land Geom. Maal, hvoraf er Agerland og Eng 118 Tønder, Fredestov 15 Tdr., Tervemose 20 Tdr., Haver og Gaardsplads 4 Tdr.

Bemeldte 118 Tdr. Land ere inddeelte i 7 løkker af omtrent lige Størrelse. Driften i samme er som følger: Første løkke bruges, den halve Deel til Brak,

den anden halve Deel til Byg, hvortil gjødes, undtagen et Stykke af den, som lægges med Kartofler.

Anden, Hvede og Rug.

Tredie, Havre og Kløver.

Fjerde, Kløvermark.

Femte, Græsmark.

Sjette, ligeledes.

Syvende, ligeledes.

Den aarlige Udsæd af alle Sorter Korn er omtrent 58 a 60 Tdr., som er: Hvede og Rug, 18 Tdr.; Byg, 18 Tdr.; Havre, 20 Tdr.; Vætter og Viffer, 1 Td.; Boghvede, 1 Td.; Kartofler, 24 a 25 Tdr.

De Føls, som bemeldte Udsæd Aar om andet giver af sig, ere omtrent: af Rug 6 a 9 Føls, Byg 7 a 9 Føls, Havre 6 a 8 Føls, Vætter og Viffer 6 a 8 Føls, Kartofler 10 a 12 Føls.

Jorden til Lavindsgaard er temmelig forskjellig, nogle søkker ligge høiere, andre lavere; nogle indeholde meget Gruus, men af det frugtbare Slags; andre mere Muld med leer udi. Mergel gives der i nogle af søkkerne i temmelig Mængde, og har en ikke liben Dybde, den Eieren af Gaarden troligen benytter; thi han har i flere Aar merglet aarlig et Par Tdr. Land. Alt skadeligt Vand har han ved store Grøfter afledt fra sine Jorder og ladet sætte Steenkister, hvor det var fornødent. Gaardens Gjøbning stræber han at formere, og holder til den Ende endeel af sine Heste og Ungkvæg inde paa Stalden det meste af Sommeren. Den største Deel af Gaardens udvendige Hegn har han ladet sætte med hegndygtige Steengjerder, og Mellemhegnene i søkkerne med levende Gjerder af Incium Barbar, Spanste Hyben eller Piiil, ogsaa har han befojet adskillige Steenleddepæle.

Hollænderiet paa Lavindsgaard bestaaer p. t. af 24 Malfeskøer (hvilket Tal formentlig formeret til 30), som ere af en forædlet Race; thi her holdes stedse en Tyr af engelsk Art. Af Ungkvæg holdes en 10 Stykker. Aarlig tillægges 3 Kalve. Til Avlingens Drift holdes en 8 Heste. Her fødes i Almindelighed 1 a 2 Føl om Aaret, og tillægges 6 a 7 Stkr. Forårsgrise, af hvilke de 2 a 3 overføres. I Huusholdningen forbruges aarlig 4 a 5 Soli.

G.

Dens Fiskeri.

Til Lavindsgaard er Fiskeri udi den foransførte Røyrup Sø. Grunden til Fiskerettigheden for Lavindsgaards Eiere i denne Sø ligger derudi, at Lavindsgaardene førend Udsiftningen havde Agre, som stodte paa Søen og ved Udsiftningen blev det af samtlige Lodsseiere i Lavindsgaarde og Røyrup Byer en forud giort Aftale, som blev indført skriftlig i Forretningen: at enhver Lodsseier i disse Byer, som førend Udsiftningen havde havt Paastrøb paa Søen, skulde fremdeles have Rettighed at fiske i den, hvilken Rettighed den nærværende Eier af Lavindsgaard ogsaa benytter sig af. I Søen falder gode og velsmagende Gjedder, Aborrer, Ål, Sædere, Skaller m. v. Udi den foransførte Kanal i Haven ved Gaarden og i Damme i Marken høves ogsaa gode Fisk, saasom Karusser, Gjedder, Sædere o. s. v.

Efter Landmaaler Boudensens Opmaaling 1798 var Arealet i Lavindsgaarde og Røyrup Byers Marker saaledes, som følger:

I Lavindsgaardemarken	1,589,997	□	Al. Agerland
	147,936	□	Al. Eng og Løvemaal.
Ryftrogsmarken	393,508	□	Al. Agerland
	486,955	□	Al. Eng og Løvemaal.
Hestehaugmarken	974,747	□	Al. Agerland
	579,417	□	Al. Eng og Løvemaal.
Brenbergmarken	1,326,861	□	Al. Agerland
	264,575	□	Al. Eng og Løvemaal.
Bytostemarken	465,399	□	Al. Agerland
	206,477	□	Al. Eng og Løvemaal
	268,411	□	Al. Skovgrund.
Linghuusmarken	1,467,900	□	Al. Agerland
	27,000	□	Al. Eng og Løvemaal
	6,600	□	Al. Skovgrund
Bygrunden	48,322	□	Al. Agerland
Summa	6,266,734	□	Al. Agerland
	1,722,381	□	Al. Eng og Løvemaal
	695,122	□	Al. Skovgrund.

Talt 8,684,237 □ Al.

Eller 620 $\frac{2}{3}$ Tønde Land a 14,000 □ Al. til Tønden.

VI.

Langeſkovs Kro.

Langeſkovs Kro, ſom ligger lidet mere end $\frac{1}{2}$ Mil fra Rønninge i Nordveſt, men neppe $\frac{1}{2}$ Hjerdingvei fra Lavindsgaard i Nordoſt, og ligeledes neppe $\frac{1}{2}$ Hjerdingvei fra Meyrup i Nordveſt, er en Kongl. privilegeret Kro for Reifende, ſaavelſom for Enhver der lyſter at beſøge den. Som offentlig Kro er dens Veliggenhed meget fordeelagtig og nærſom ¹⁾; thi den ligger paa den ſtore Landvei midtveis imellem Odense og Nyborg, 2 Mile fra Odense, og 2 Mile fra Nyborg, hvor den agende Poſt ikke allene paſſerer, men ogſaa beder, og hvor Kongen ſelv paa ſin Reife igjennem Landet holder, og ſaaer friſt Forſpænd. Siden de nærværende Krofolk ere komne til Langeſkovs Kro, og have ſaaet den i Færte, er Kroen blevet et godt Værtshuus, hvor Reifende finde god Beværtning, og derfor ogſaa nu af Reifende meget ſøges, hvortil kommer, at der i Kroen gives temmelig gode og bekvemme Værelſer, ſaavel for Folk af fornemmere, ſom ringere Stand.

Ullerslev Kro-Privilegium ligger under Langeſkovs Kroes, ſaa at Kromanden i Ullerslev maa aarlig for ſit Krohold afgive en Kjendſe til Eieren af Langeſkovs Kro, og hans Tillabejde, at maatte holde offentlig Kro, har altid kun været indſkrænket til en vis Tid, forſt til Kromanden Hans Eibys Død i Ullerslev, og derefter, indtil den ny ſtore Landvej imellem Odense og Nyborg var fuldfærdig, hvilket den nu er; men desuagtet vedbliver endnu Kroholdet i Ullerslev, hvortil Grunden er mig ubekjendt. Upolitisk er det ikke, efter min Formening; thi det holder begge Kromændene til at behandle de Reifende godt. Langeſkovs Kro ligger til Rønningesøegaard, hvis Eiere have aarlig god Fordeel af den; thi den nærværende Færte af Kroen ſkal efter ſit Breſtebrev ſvare i aarlig Afgiøt 400 Rigsbankdaler Sølvs til Rønningesøegaards Eier.

¹⁾ Unſikkert var det, om alle Kroer ligesom denne vare lagte langt fra Byerne; da vilde de ei være ſaa ſdelaggende for Bondeſtanden ſom de ofte ere; og kunde alle ſelvtagne Kromænd uden ſtaaſel udſtyrtes til Udmarkenes Grændſer, da havde Landet, efter min Formening, derod vundet meget.

langestovs Krepstprivilegium er først givet af Høil. Høuf. Kong Christian den 5te, og forhvervet af Knud Urne Eifvertsen, den Gang Eier af Juulstou, men kort derefter af N. Sægaard tillige. Privilegiet udskrevet efter Originalen lyder saaledes;

Wii Christian den femte, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge; De Wendes og Gothes, Hertug udi Ekøvig, Holsten, Stormaren, og Dytmerken — Grefve udi Oldenborg og Delmenhorst, gøre alle vitteligt; at eftersom os Elskelige Knud Urne Eifvertsen til Juulstou for os allerunderdanigst hafver ladet ansøge, hvortledes Hand paa Landveien imellem vor Stabsstad Nyborg og vor Kjøbstad Otense i vor Land Byen hafver et lidet Ennemærke beliggendes — Tornstov kaldet, hvor hand til den Reysendes tjeneste og Befordring et Krohuus achter at lade opsette; da hafve Wi; efter hans herom allerunderdanigst gjorde Ansøgning og Begjering; sampt vores Cancellie Raad og Amtmands ofrer Nyborgs Amt Os Elskel. Jens Rosintrans til Bærstouf — han herom allerunderdanigst gjorde Erklaring; allernaadigst bevilget og tilladt saa og hermed allernaadigst bevilget og tilladt, at saafremt bemeldte Ennemærke Tornstov ligger paa dend ordinære Landeveje imellem Nyborg og Otense, maa dend som med fornævnte Knud Urnes Willie og Winde bemeldte Huus beboer Een Kroe der sammesteds indrette, og dend reisende og Vespærende med Episc og Drick til Nødtørftighed forsiune, og ey nogen anden være tilladt — Een halff Miil der omkring — nogen Kroe at holde. Dog med saadanne Wilkaar, at ingen udi samme Circumscripctiō, som ved vores allernaadigste Brev kunde være berettiget Kroe at holde, derved præjudiceres, saaoch at Alting med bemeldte Kroes Holdelse stifteligen og forsvarligen, uden billig Klage — efter Necessen, som det sig ber — omgaacs, og, efter vores derom allernaadigste udgangne Forordninger, i alle Maader forholds. Forlydende alle og enhver herimod eftersom forskrevet staar at hindre, eller udi nogen Maade det forsang at gøre under vor Episc og Naade; givet paa vort Slot Kiøbenhavn dend 8 December Anno 1679. under vort Signet

C h r i s t i a n.

I Høil. Høuf. Kong Frierich den 4des og Kong Christian den 6tes Confirmationer paa foransførte Kro-Privilegium, den førstes af 9de Jan. 1710, og den sidstes af 7de Mai 1731, forbydes, at Nogen paa en Miil nær Tornstovskroen maa holde Kroⁿ). Denne Kro, som nu kaldes langestovs Kro —

ⁿ) N. Sægaards Arkiv.

fom med Juulskou til Rønningesøegaard, og ved bløse Gaardes Afstikkelse foreblev den ved sidstnævnte Gaard.

General Løvenhjelm til Veirup fik ogsaa af Kong Christian den 5te Privilegium, af Dato 22 Februar 1687 ²⁾, paa Krohold i Stiftsmosehuset, som ligger nogle 100 Alen fra Langekøvs Kro, men samme maa snart være gaaet ind igjen; dog har dette Huus stedsid siden beholdt Navn af den lille Kro.

Justitsraad Rasch til H. Søegaard har opført Stuebygningen ved Langekøvs Kro. Etatsraad Knud Urne har bygget den lige over for samme værende Stald, hvilken Major Lemvig, nuværende Eier af Kroen, siden har forøget med en Lværbygning. De øvrige Bygninger har den nærværende Kromand for egen Regning opført.

Jorden til Langekøvs Kro ligger rundt omkring den, samme indeholder 5 Tdr. 3 Skpr. 2 Alb. Hartkorn, paa hvilket, efter Landinspektør Fabers Beregning, er et Areal i Qvantitet af 842,631 □ Al.; men i Qvalitet 546,136 □ Alen Jordland; dog er Skovhaven, som kaldes Kbhaven, beliggende ved Rønninges Hestehave Kroen tilhørende, derunder indbefattet.

Agerlandet ved Kroen, især det som ligger paa den søndre Side af Landeveien, og tilforn kaldtes Tornskov og Ljerneskov, skal i de ældre Tider have tilhørt Kongen, lagt til Nyborg Slot, og været brugt til Exerceerplads; samme var da fri Jord. Da Kroen kom til Rønningesøegaard, blev denne Jord lagt under samme, og dyrket som Hovedgaardsjord, lige indtil Rønninges Byes Udfistning, da den blev magelagt med nogle af Rønninges Jorder, og derved kom til at ligge tæt ved de andre Hovedgaardens løkker. Ovennævnte Hartkorn blev da lagt til Langekøvs Kro, som ufri. Der ligger stedsid et stort Stykke af bemeldte Jord til Græsning for Drifteqvæg, som drives igjennem Landet til Kjøbenhavn, hvilket er til stor Fordeel for Kromanden, og aarlig indbringer ham meget.

Legater og Stiftelser i Rønninges Sogn.

1) Oberst Christian Friises Legat paa 200 Rigsdaler D. C. Renten af denne Kapital i Fundagen, dateret Hefringholm den 21de Februar

²⁾ Weirups Archiv.

1726, fastsatte til 5 pEt. aarlig, ere henlagte til Rønninge Sogns Skolelærer, for aarlig at undervise 4 Børn af N. Søegaards Gods i Regning og Skrivning, foruden deres Christendom. Præsten i Rønninge skal have Tilsyn med dette legat. Til ham skal aartigen den 1ste Mai Renterne leveres af Kirkens Eier, og han afgiver dem igjen til Skolelæreren. For dette legat holdes en egen Regnskabs- og Afkrivningsbog.

Kapitalen, som fra først af var prioriteret i N. Søegaard, staaer nu med Kongl. Bevilling paa 1ste Prioritet i Rønninge Kirke.

2) Geheimeraad Christian Sehesteds legat paa 160 Rigsdaler D. E. Renterne i Fundagen, dateret N. Søegaard den 1ste Mai 1734, fastsatte til 5 pEt. aarlig, ere henlagte, 4 Rbd. til Smaa-Reparation paa Rønninge Kirke, 2 Rbd. 4 Mk. til Rønninge Sogns Fattige, i Folge et Kongeligt Reskript af 29de Decbr. 1784, og 8 Mk. til Sognepræsten i Rønninge, for at føre Regnskabet over legatet. Kapitalen staaer, i Folge erhvervet Kongelig allernaadigst Bevilling, ligesom foransførte Friises legatum, paa 1ste Prioritet i Rønninge Kirke, og Renterne erlægges af dens Eier til hver 1ste Juni Termin.

Rønninge Kirkes Fattigpenge, 286 Rigsdaler og 4 Mk. D. E.; samlede af Sognepræsterne i Rønninge, forend foranmeldte Reskript af 29de Decbr. udkom, ved et aarligt Dplag af de i næst foransførte legat benævnte 2 Rbd. 4 Mk. Kapitalen er indlemmet i Høns Stifts publique Mibler, og Renterne af samme leveres aarlig hver 1ste Juni Termin Sognepræsten i Rønninge af Stiftssøvrigheden til Sognets Fattige.

4) Frue Justitsraadinde Kasches legat, for 600 Rigsdaler D. E. Renterne i Fundagen fastsatte til 4 pEt. ere henlagte til 6 Fattige af Rønningesøegaards Gods i Rønninge, Schjellerup, Ellinge og Kullerup Sogne; dog, naar N. Søegaards Gods sælges i de 3 sidstnævnte Sogne, skal Rønninge Sogn allene nyde godt af legatet. Kapitalen er prioriteret i Rønninge Kirke, næst efter Friises og Sehesteds legater. Fundagen for dette legat er dateret N. Søegaard den 10 Decbr. 1787, og protocollet i Høenboe Landsting den 25de Juni 1788. For dette legat holdes en egen Protocol, hvori Sognepræsten i Rønninge fører Regnskabet, og har Opsyn med legatet. De Fattige, som

nyde Godt af dette legat, udnævnes og indskrives til dets Nydelse af N. Søegaards Eier, efter vedkommende Sognepræsters Forslag. De Indskrevne faae aarlig hver 4 Rbd., overensstemmende med den Stætte og befalede Pengeforandring, og de beholde legatet, saalænge de leve; med mindre de ved ufristeligt Levnet og Forhold skulde forbyrde det. Pengene blive dem tildeelte hver Nyaars-Dag ved Sognepræsterne i ethvert af de fornævnte Sogne, til hvem de blive sendte af Rønningesøegaards Eier.

5) De Raschiske Arvingers Donationsbrev paa 150 Rigsbaler D. C., hvis aarlige Renter, fastsatte til 4 pCt., ere henlagte deels til den aabne Begravelses Vedligeholdelse i Rønninge Kirke, som bemeldte Arvinger forbeholdt sig til Afbetjening for Familien ved N. Søegaards Salg, deels til Degnen i Rønninge for at reensholde denne Begravelse, for hvilket er bestemt, at han aarlig skal have 8 Mk., overensstemmende med Pengeforandringen, hvilke Penge hæves hos Eieren af N. Søegaard. Kapitalen er ligesom næstforrige prioriteret i Rønninge Kirke. Grundagen er dateret N. Søegaard den 10de December 1787 og protokolleret i Hønsboe Landsting den 24de Juni Anno 1788.

6) Major Lemvig og hans Frue, deres legat, stor 12,000 Rigsbankdaler Navneværdi. Renterne af samme ere henlagte, de halve til lige Deling imellem 4 trængende Præstenker, hvis Mænd have været Præster i Høns, dog at flige Enker af Stifterens Familie, saavelsom ogsaa Enkerne paa Rønninge Præsteskald altid have Forrettighed, naar Portioner af dette legatets Afdeling ere ledige. Den anden halve Deel af Renterne er henlagt, deels til 4 trængende Enker, hvis Mænd have været Kirkesangere eller Skolelærere i Høns; flige Enker i Rønninge og Røstved have ogsaa hertil Forrettighed ved Vacance; deels til 4 Jomfruer af Middelstanden, som maatte være fattige og trængende, og især saadanne, som have mistet deres Forældre. Uddelingen af dette legats Renter er bestemt til tvende Gange om Aaret, skjønt efter Juni og December Terminer. Ephori og Bestyrere af denne Donation ere Stiftamtmanden og Bischoppen i Høns Stift, Amtsprovsten i Odense Amt, og Sognepræsten i Rønninge, hvilken sidste skal fore Protocollen for Donationen; men samme skal bevares i det geistlige Stiftsarchiv. Grundagen for denne Donation er dateret N. Søegaard den 18de Februar 1815, og Kongl. allernaadigst konfirmeret den 10de Mai 1815. Dog er dette legat formædelt ind-

løbne Omstændigheder endnu ikke kommet til Rigtighed eller sat i Kraft, og der tvivles meget paa, at det nogensinde kommer i Kraft.

7) Gaardmand Mads Ibsen i Lavindsgaarde, hans Legat paa 100 Rigsdaler D. E. Renterne 4 pCt. ere henlagte til 4 af Rønninge Sogns Fattige, og høves aarlig hver 11te Juni hos Biskoppen i Odense, efterform Kapitalen staaer blandt Stiftets publice Midler. Fyndagen er dateret Lavindsgaarde den 20de Februari 1795, og Kongelig konfirmeret den 20de Marts samme Aar.

8) Huusmandsenken Anne Clauses i Rønninge, hendes Legat paa 100 Rigsdaler D. E., som indtil videre staae i Rønninge Præstegaard, med 1ste Prioritet i Naadens-Aaret. Sammes Renter 4 pCt. ere henlagte til det Fattighuses Vedligeholdelse i Rønninge, som Major Lemwich til R. Søegaard i Aaret 1804 skænkede Fattigvæsenet. Regnskabet for Renternes Anvendelse bliver aarligen ved Slutningen af Aaret indført i Fattigprotokollen, og revideret af Fattigkommissionen.

9) Et Gadehuus i Rønninge med en Have af næsten $\frac{1}{2}$ Stp. lands Størrelse, skænktes 1804 af Major Lemwich til Rønninge Fattigvæsen, med Hensyn fornemmelig til huusvilde Fattige. I samme ere 4 rummelige Værelser. Til dette Huses Vedligeholdelse er alle de sidstnævnte Kapital af Anne Clauses legeret; hvad samme ikke kan strække til, erstattes af Sognet.

Alberdoms-levninger.

I.

Af Alberdommens levninger var her i forrige Liber paa en af Rønninge Marker en Steen med Runeskrift paa; men som nu ikke er at finde. Paa Titelbladet forestilles en nøiagtig Aftegning af den, taget af Doct. Ole Worms paa latin udgivne Danske Monumenter, hvorimellem denne findes, tilligemed Beskrivelsen og Efterretningen om den; samme er som følger:

Doct. Olai Wormii Monumentorum Danicorum Liber quartus Fionica continens.

Primum

Rönningense.

In ejus Provincia Asumhærrit dicta pagus exstat Rönningejam vocatus, quem transit via lapidibus variis strata, inter eos et cippum quendam elegantem

locarunt; monumento præclaro insignitum; ejus longitudo duarum ulnarum cum dimidia, latitudo unius, inferiori sua parte: in hunc ferme modum eum delinearunt:

**ἸἸἸἸ. ἸἸἸἸ. ἸἸἸἸ. ΡἸἸἸ. ἸἸἸ. ΡἸἸἸἸἸ. ΒῚἸἸἸἸ.
ἸἸἸ. ἸἸἸἸ. ἸἸἸἸ. ΡἸἸἸἸἸ. ἸἸἸἸἸἸ.**

Suti sati stani densi est Ranleif bradur sin Sunor Skaus raudum Skialta.

Suto Lapidem hunc posuit Fratri suo Ranleifo, Filio Skavonis rubicundi Skaldri.

Monumentum hoc quod attinet, certum est, eo in loco, ubi jam reperitur, nequaquam a possessoribus locatum. ejus etiam documentum evidens ab accolis haurire licet, qui uno Ore testantur, e colle vicino Lapidibus grandioribus cincto translatus fuisse, ubi erectum stetit, cum jam disiectum jaceat ut prætereantibus transitum præbeat meliorem. Addunt vero Accolæ, eo in colle tumulum gigantem quendam Ronne, a quo Pagus nomen traxit; sed Inscriptio habet Ranleif, quod non multum abluat, & absque dubio tot jam Saeculorum decursu corruptum, in Rönne degeneravit. Hic vero Ranleif Dominus fuit Arcis & Propugnaculi Vicini *Stawgsbo* dicti, quod jam dirutis Mœnibus nobilium quorundam cecidit Habitationi. Narratio ab Inscriptioe non prorsus aliena, cum & nomen Scavonis hic occurrat, a quo forsitan ædificata Arx illa; nam *Stawgsboe* vernacule habitationem notat Scavonis.

ἸἸἸἸ. Nomen Proprium ejus qui Monumentum posuit, Filius autem Scavonis & Frater Ranleifi, ut abunde docet Inscriptio.

ΡἸἸἸἸἸ. Ranleifus cui Tumulus & Saxum dedicatum; quod Nomen postea incerta Narratione in Rönne degeneravit.

ἸἸἸἸ: Mendum hic arbitror & legendum **ἸἸἸἸἸ.** Sunor, id est filii numero Multitudinis, ut ambos includat & indicet Scavonem Patrem fuisse tam Ranleifi quam Sutoris.

ΡἸἸἸἸἸ ἸἸἸἸἸ. Duplici Modo exponi hæc Verba possunt. Vel ut referantur ad Scavonem, ut Sensus sit: Scavonem hunc cognomento dictum Raudum seu rubicundum, & una Poëtam seu Scaldum fuisse; vel ut separatim capiantur, quia separata sunt expressa linea & ductu. Quod scilicet hujus Inscriptioe Autor fuerit dictus Raudur Schald. Raudur idem notat quod rubicundus *Reb*. Quo cognomine plures insigniti fuere tam apud nos quam alios. ita *Eriq* Raudur dictus primus Grönlantiæ Investigator.

Ubi notandum; priscos Au loco Diphthongi nobis familiaris *Ø* posuisse & Is-landos pronuntiando ut *Y* exprimere etiamnum. Rudur enim *Rødur* esserunt. A Capillis & Barba rubicundis sic dictus, ut *Ænobarbus*, *Barbarossa*, &c. Qvales vero fuerint Schaldri & qvod eorum officium, fusius in nostra Literatura Runica & Fastis Danicis ostendimus.

Si conjectura nostra posterior Locum habet; artificium in hujus Lapidis Sculptura observatum neqvavqam disimulandum est, qvo Inscriptionis seriem defunctos & hæredes concernentem, ductu in se recurrente expresferunt. Poëtæ vero nomen seorsim minori Spacio, de novo qvasi liniam inchoante. Politum hercle & meliori dignum loco monumentum, qvodqve Scavboensi prædio Maiestatem haud parvam conciliare possit.

2.

Paa Kønninge Sogns Marker har, som jeg godt kan erindre, været adskillige Gravhøie, Hødensse Altere og Ringsteder; men de ere alle siden Sognets Udskiftning ødelagte. Blandt disse vil jeg allene nævne følgende:

a.

En cirkelrund Gravhøi uden Navn var tilforn i en af Præstegaardens Løkker, Steentisteloffen kaldet, fra hvilken jeg for en 30 Aar siden førte Jorden hen paa et i Nærheden liggende lidt Sted. Under dette Arbeide traf man paa 3 Rader tilforn usynlige Stene, der alle omgave Høien, og i den østre Side af denne fandt man inden for Steenraderne ligesom en lille muret Brønd, med en flad Dækselsteen over. I denne stod en gl. leerkruffe eller Urne, med brændte Been udi, som af et Barn; og desuden i Urnen en 2 leeds Guldring, 3 Tom. lang, saag en afbrudt Gaffelgreen, og et som det synes, Truentimmer-Halssmøkke, altsammen af fint Metal. Potten blev stødt i Stykker, men de øvrige Sager ere af mig oversendte til det oldgrandfskende Selsskab i Kjøbenhavn. Der var tilforn Skov, hvor Høien laae og endnu Buske tilbage, som jeg har ryddet.

b.

I Høibjergmarken var, indtil for faa Aar siden, ikke langt fra Mellem-Mølle en overmaade smuk Høi, indfattet med en cirkelrund Rød Stene, og en meget stor Steen, hvilende paa 4 andre store Stene i Midten af Høien. Denne, som nu ikke er mere til, hedte Blarnehøi, hvilket Navn er mærke-

ligt, forbi jeg troer at det foransforte Tørvelong, Bjernelong kaldet, og Bjerne-Mølle, hvilke begge ikke ere langt fra det Sted hvor Høien før var, have faaet deres Navne af denne Høi; thi Bjarne kunde efter flere Hundrede Aars Forløb lettelig i Udtalen forandres til Bjerne. At Mellem-Mølle, som laae Høien nærmere, end Bjerne-Mølle, ikke har faaet sit Navn efter den, er forbi den er bygget silbigere, end denne, muligt flere 100 Aar efter, og Mellem-Mølle fik sit Navn deraf, at den blev lagt imellem Bjerne- og Holts-Mølle.

c.

I Rønninge Byes Gladbagermark var indtil Byens Udskiftning en meget stor og smuk aflang Gravhøi, med det simple Navn: Steenhøien; men denne er foran anført.

3.

Her er, som levning fra den catholske Cultus, et fordærvet og ubrugeligt Køgelsekar. Hvad andre levninger her ere fra de catholske Tider af, findes foran anførte ved Beskrivelsen over Rønninge Kirke.

4.

Hos Oldermænden i Rønninge opbevares en gammel Breven Bylov eller Gildeskræft for St. Søren's Gilde i Rønninge, bestaaende af 64 Artikler; men det er Skæde, at det meste af Indledningen til den er forkommet, hvorfor man ikke kan bestemme dens Ælde. I dens 51de Artikel tales om Helgenes Eed, som synes at gjøre den ældre end Reformationstiden. Hr. Pastor Olivarius i Schjellerup, som har Færdighed i at læse gammelt Dansk, har været saa god at afskrive den efter Originalen og samme følger herefter saaledes:

Byelov
eller
Gildes, Skraae
for
St. Søren's Gilde
i
København
Afskrevet efter Originalen.

*) Som Gud allmægtigste og ondt og forleent Haffuer. Dersom Nogen Sigh Herimod fordrister, da skal Handt effther meninge gillbrodris Samtycke bøde och wdgifue wide Som efftherlygger.

1) Den første artickell om Iggang.

Huo som vill vere gillbøstenn i St. Søren's gilde i København 1), da skal Huer Hedske giffue en tænde øll thill Iggangh.

2) om Waaben och werie i Gildis Huß.

Ithem Huilken som ganger i Gildisstuen medt nogen waaben eller werie med vrede Hon, paa det Hand vill trette medt Ein Gillbroder, giffue xte øll thell wide. Ithem Huilken som ganger i gildis gaardt medt andre waaben eller werie, endten gildis krep, giffue en fers ring øll thill wide.

3) om skade gøres medt Andens werie.

Huilen som gillbroder er, och har sitt werie i gildis gaardt, och nogen faar der skade aff, da giffue Hand 1 te øll thill wide, Som det thillhorde.

4) om Kniffue och wlofflig Kieppe.

Ithem Huo som gaar thill gildis Huß eller gildstestene, medt nogen waaben eller werie, med Kniffue eller wlofflig Kieppe. Dyligist, om nogen hindis med Ein Knif eller Anditt werie, effther ædt alldermænden hafue Saadant wdmæckit, da giffue 1 te øll thill wide.

5) om nogen ligger i Vaffue for anden.

Huo som ligger i Vaffue for sin gillbroder naar gildit drickis, eller henthur waaben eller werie, ædt gjøre Ein gillbroder skade medt, och det er bruißeligitt, da giffue Handt 1 te øll thill wide, och det effther icke vere gildit nærmere, end alle gillbrodre vill.

*) Saauel Litlebladet som den øvrige Indledning til denne Gildeskræe mangler i Originalen.
Afskrivernes Anmærkning.

1) St. Søren var en Bøndeson fra Jylland, blev Erkebiskop i Esbø, og efter sin Død canoniseret. See Holsts Provindsallricen Pag. 425.

6) om wbequem ordt och wlydt.

Huo som giffuer en anden wbequem Ordte i Gilldis Hus, eller paa gilldewey eller paa gilldteffne, giffue 1 te all thill wide. Och ligesaa Huo som giffuer allermanden, eller styrrer broderen ende ordt, eller gior thinnem wlydt: naar de taler Dyens och gilldens Sag och beste.

7) Huo, Som bander Sin gillbroder.

Om nogen bander Sin gillbroder i gilldis Hus, eller paa gilldiswep, eller paa gilldissteffne, eller i gilldisgaardt, eller giffuer onde ordt eller Knuter, hand bode derfor 1 te all thill wide. Ligesaa om nogen Løgter sin gillbroder eller taler i Hans ordt.

8) om Sueren och Vanden.

Item Huo Som wblueligen Suerer och bander, wanbrugendis Ihesu Hellige Dødt och pine, enhen i gilldis Hus eller paa steffne, da bode 1 te all thill wide, och skall Allders manden strax eller om anden Dagen tage Hans pant, om Hand ick wclluiligen wel vdelgge.

9) Om slett och Haarddrett.

Huo, som slaar Sin gillbroder, eller Drager Hannem i Haar; i gilldis Hus, gilldis gaardt, eller paa gilldis wey, Hand bode 1 te all for Huer Sinde.

10) Om gester bryder mod gillbroder.

Item bryder gest modt gilldtebroder eller imod anden gest, eller mod gillbroders budt, da bode Handt for Hannem, Som Hannem indbødte, som for gilldtebroder. Item Huo som bryder imod geste, Hand bode ligesom modt gilldtebroder.

11) Om gilldtebroders Budt bryder.

Bryder gilldtebroders Budt mod gilldtebroder eller gest, eller mod andens gillbroders Budt, da bode Høsbonden ligesom Hand det Sielliff Haffde gjordt.

12) Huorledis skindis skall thill gillis

Item skall Huer Hedske, som gilldshysken er, skinde en Kieppe Wiug thill gilldis korn, och Huert enverende foll, som will gaa till gillis, 1 Kieppe.

13) Huo allit skall brygge.

Item skall Huer gillbroder om aaritt, naar wi skinde wort gilldis korn, tage 1 pundt aff samme Korn adt brygge, først de i Dyen er, och gaa Eiden ret om.

14) Hvad der skall thill tonden.

Item skall gilldtebroders, som tager wort gilldis korn, Haffue 3 skr. thill Huer te.

15) Naar skydis skall.

Hullcken som ick kommer frem och skinder sit gilldis korn S. Blasi dagh, Som de alle vidtage, giffue 1 Kieppe Wiug thill wide.

16) Naar gilldsteffne skal holdis.

Skal addell gilldsteffne vere *) og da skule de oplegge Igang, som Eider derfor. Och Huo som ick kommer thill gilldsteffne, naar allermanden thillfuger eller thillbyder, da giffue i Kieppe Viug thill vide den, som kommer for Silldig. och Huo som ick kommer giffuer i Kiepper.

17) Naar Sillditt skal drickes.

Ithem Skal forne: gillde begyndis først paa vor Heris Himmelfarisdag, och Eiden effe ther Allermandens och gilldbrøderens tydte, och Skal Norup Wændt først oplegge deris øll och gaa siden ret om.

18) Om ont gilldis øll.

Ithem Huo som tager wort gilldis Korn, och brygger ick deraff gott øll, Hand bøde i fr. øll thill vide paa Huer tønde, Disligist Huo som legger ont øll op aff det, som Hand bør adt vdgiffue aff rette, thill vide, Igang, eller effue øll, daa Skal Hand haffue for Hicmegjældte, Hvad som bliffuer tappitt af tønden, for det bliffuer vrettet, och Skal giffue en fr. øll thill vide och siden gilldbrøderne anditt øll, Som land vere forsuarlitt.

19) Om tappis.

Huo som tapper aff tønden emod Styrebrøderens Winde, giffue i fr. øll thill vide.

20) Om nogen kaster tønden aff.

Ithem Huo som kaster tønden aff stolen, naar gilldet drickis, forendt stollbrøderen tager hinde aff, giffue i tønde øll thill vide.

21) Huor mange der maa gaa thill gilldet.

Ithem maa Bryden Siellff fierde komme thill gilldis, effther allis vor vedteet, och Lands boen Siellff anden; Hvem som flere tager med sig, da betalle Handt for dem, som forandre gæster.

22) Om oplastis.

Huileken som dricker thill offuerflodigheds, adt hand oplaster i gilldis Hufi off øll, giffue i fr. øll thill vide.

23) Om nogen handter wthillbørlig medt Hofstru och Hion i druckenskab.

Huo, som offuerretter sin Hustru i gilldis Hufi eller gilldis gaardt, eller paa gilldis vep, eller naar Handt kommer Hjem handter wstickelig med Hustrue och tiunde, Hand bøde i fr. øll thill vide.

24) Huo, som gaar aff sit Sæde.

Om nogen gilldbrøder setter Sig paa Qwindbenck, der ad sidde och vrefte medt Hoffi misfø snæ, och driffuer nogen gilldsøster aff Cirt sæde, Hand giffue i Kieppe Viug thill vide.

*) Ved dette Sted findes i Originalen en aaden Plads af samme Størrelse, som den her affatte. Formodentlig skule Eiden til Gildeskatten der have været bestemt.

25) Om Sebe i gillbette.

Ithem skal gillbroder sitte i gilldis Hush effter deris alder, och gilldisostre effter deris wiillse. Huo som Sig Her emod forbrøder, och andre nedterpder, giffue 1 fr. ell thill wide om paanlagis.

26) Om senge adt Sidde.

Huo som sidder senger i gilldis Hush, end som gilldis rettigheds er druckit, och tonden maalt, och glør hossonde og Hustru emodt, giffue 1 fr. ell thill wide.

27) Om nogen slaar ell i Andens skaalk.

Ithem Huo som slaar ell aff Sin skaalk och i en andens, medt sin fri villie, giffue 1 fr. ell thill wide.

28) om skaale eller stole Sanderlaaßs i gilldis Hush.

Huo som slaar skaale Synder i gilldis Hush eller gaardt, med sin villie, handt giffue ny skaale igien, och giffue 1 ott. ell thill wide, ligesaa ochsaa om nogen slaar stole eller andre tar Synder i gilldis Hush, eller gilldis gaardt, betale skaden och giffue 1 ott. ell thill wide.

29) Om vedt.

Ithem Huilken Mand eller Qvinde Som vedder i forsamlng, da skal det vedt fordrickis igien i forsamlng.

30) om nogen dyll gilldens Sager.

Ithem om allermanden eller skolebroderen dyller och tier gilldens sager, Saa adt det lunde befindis, da bøde 1 fr. ell thill wide.

31) Om tagsettemaall.

Huo som siger Sin gillbroder thill tagsettemaal imellom III strande, da skal Huer paa sin Egen fortæringh svilge sin gillbroder, om Handt er wden Singeseng och Herfæbs forfaaldt, och giffue Hannem eller Hinde 1 fr. thill Hielp. Huem det icke vill gløre, giffue 1 tunde ell thill wide.

32) Om Hielp i Singdom.

Ithem Huilcke gilldisfysken, som bo och bygge Haffuer for adt staa och ligger paa sin Sotreseng, og for skolebigheds skuldt icke lunde staa sitt Korn høstitt i tide, de skal Huer gilldisfysken Hielppe hannem eller Hinde medt en Dags arbeid i Huer mark paa sin Egen fortæringh, om Handt tilligis, eller giffue 1 te. ell thill wide, om Handt er wden Lofflig forfaaldt.

33) Om Hush adt resc, træ adt Laade, offne ad staa.

Huo som Haffuer sin gillbroders Hielp behoff, thill Hush adt resc, eller træ ad lade, da skal Hand vere forplictig, om Handt thilligis, enthen sielff ad hielppe hannem, eller laane hannem it ferrigt budt, vnder 1 tde. ell thill wide. Dilligist naar nogen lader offne opstaa, och begierer Hielp aff sin gillbroder, da skal Handt laane Hannem itt ferrigt budt

en Dag, eller Sielliff Hjelpen Hannem under 1 te. all thill vide. Ende drager nogen sig, och icke kommer frem, naar soell gaar op, giffue 1 fr. all thill vide.

34) Om illdebraandt.

Om nogen faar skade aff illdebraandt (det Gud forbyrde) eller kommer i anden offuenfaldt skade, da skall Huer gilldebroder Hjelpen Hannem medt en Dags arbeit paa sin egen fortæring, och giffue Hannem en traffue Langhallm, och itt gott Bygningstræ, eller giffue 1 te. all thill vide.

Om vansføre.

Ithetn skall meninge mandt age vansføre aff by, rett om, och huo det thillfallder, och Handt det icke vill giøre, giffue 1 fr. all thill vide, ligesaa ochsaa, Huo som fører sin nas boe dennem paa Soellbierig, och age dennem siden sielliff aff By.

35) Om Tærceferdt.

Ithetn Huillæen som finder Sin gilldebroder liggendis nogenstedt forhindritt paa tørre wey eller anditt stedt, som Haffuer brut sin vogn, eller i anden maade er kommen i Dræft, och handt icke vill Hjelpen Hannem op, giffue 1 tænde all till vide.

36) Huorledes Gilldebroder anden maa dese.

Huo som steffner eller deler sin gilldebroder thill tinge, før Handt deler hannem medt gillde steffne, giffue 1 fr. all thill vide, wundertagitt Herkabs Dele och kircke gillde.

37) Om vitterlig gillde.

Huillæen mandt som er en anden skyldig vitterlig giellde, aff gilldebroderne, da delis Hand først medt en mandt, och Eiden medt II, och leggis Hannem XIII Dage for, och Huadt Handt icke fornyer hannem der forinden, da vere sit gillde quit.

38) Om de sig lader dese aff gillde.

Ithetn Huo Eiz lader dese aff gillde, bøde 1 fr. all, om Handt vill bliuffe vedt Eitt gillde, eller IIII spr. Wiing, och da vere sit gillde quit.

39) Huo Vress maa bere, och tingsteffner vere.

Huo som berer Vress offuer Sin gilldebroder, for nogen fremmitt, eller saaner nogen fremmitt sitt Gud, sem icke er gilldebroder, thill ad vere lassue och tingsteffner offuer gilldebroder, giffue 1 fr. all thill vide for Huer Sinde.

40) Om Hion adt stede.

Huo som stæder Sin gilldebroders Hion, emod Hans minde, før endt Handt spær Hans nemt adt, giffue 1 tæ. all thill vide for Huer Sinde.

41) Om gillde systemen.

Ithetn naar gillde systemen bær, da skall gilldebroder och gilldebroder waage offuer dennem, om de thilligis, och Eiden Hjelpen adt grassue och ringe, och dereffther Hædigen syge beris sig thill grassue. Huem det icke vill giøre, giffue 1 tæ. all thill vide, om Handt er wden lofflig forfaltt.

42) Om Hion eller weisfarende dæer.

Ithem dæer gillbroders eller gilldøsters Hion, da maa gillbroders eller gilldøsters Hion, vaage ossuer dennem, och Eiden skall gillbroder och gilldøster Eidsiff komme, om anden Dagen, och Hiellpe dennem ad rydde Husitt, ad graffue och ringe, vnder 1 te. ell thill vide; Eigesaa skall och Høllbis, om nogen Bettler eller vepsfarende dæer.

43) Om crffue ell.

Naar gillbroder eller gilldøster er begraffuen, da skall deris arffuinge giffue gillbroderne 1 tde ell thill crffue ell, Samme affihen, eller firar der effther.

44) Om Aldermands Len.

Ithem Huillken af gillbroderne, som VIII aff de andre gillbrodre, huillke skall wdmelis aff aldermanden, de thill legger Aldermands Len och Handt icke will vere det aar omkring giffue 1 tde. ell thill vide.

45) Om styrebroder Len.

Ithem Huillken mandt som de thillegger styrebroders Len det aar, och icke vill vere, da giffue 1 tde. ell thill vide.

46) Om Steffne och gaardgangh.

Huillken Mandt som drager sig Hieme, naar allermanden ringer, eller byder thill steffne eller gaardgang, da bøde for gaardgangh 1 fr. ell, wden Hand hafuer Løfflig forsaalidt, och 1 ff. for Huer gang, Hand steffne forsømer.

Ithem naar Aldermanden ringer och byder falsk drest och vange drest thill ad driffue falseden, Huo icke da kommer eller Hans visse budt, da bøde 1 fr. ell thill vide. Eige saa ochsaa i vangen.

47) Om Eidsiffuaaren steffne.

Skall Eidsiffuaaren steffne Høllbis paa hellig træ Konger dag, Klendellmyss dag och wolls bormys dag, och anden piids dag, Huo icke da møder iden Hand er i Herkads forfeldt, giffue 1 ff. Ving thill vide. Høllbis och Eidsiffuaaren steffne paa Høllmyss dagh.

48) Om pant adt tage, och wlydigheb emod allermanden.

Ithem Huillke IIII mendi som allermanden wdmeler aff steffne adt tage nogens pant, och de icke ville, da giffue Huer, som icke vill, 1 ff. Ving thill vide.

49) Om truis naar pantis.

Ithem Huillken mandt som gillbroderne ganger thill ad pante for Hans vide, som handt er falden for, och handt eller Hans Husfrue eller ombudt giffue dennem onde ordt med truis ffell, bydendis Eig thill ad gaa dennem, giffue 1 tde. ell thill vide.

50) Om nogen veyrer sin rethedt adt vlegge.

Ithem Huo som gillditt gier, och sidder medt wor rethedt ad vlegge, och of den veyr, er, naar vi den begierer, och wijer of Him, giffue 1 fr. ell thill vide.

51) Om Sictis paa Aarsage.

Huo, som sictis paa sin aarsage eller paa skuffe, kand Handt offuerie Siellstredig, med vindielsbyrd aff VII Maaber, paa Helligens Ede *) med opracte sange, da bliffuer Hand aarsagitt.

52) Om Styldt.

Ithem om nogitt bliffuer stollen fra nogen giildshysken i Kønninge, da maa meninge Byr mendt Randsage Huer Mandz Husz och gaardt, wden Heridsfogeden, och wden all salldymaall i alle maaber, och Huillcke icke vill lade randsage, giffue 1 tde. all thill vide, och were siden icke disbedre betvoitt.

53) Om onde Offue.

Om nogen i Kønninge haaffuer en ondt offuen, da maa meninge Byr mendt randsage, Huor de ere, och dennem nedslaa, och dermed Huercken giøre voldt eller Heruerck. Huillcken, som sin offuen icke vill lade forsøge, giffue 1 tde. all thill vide.

54) Om Hegn och wonge gaarde.

Ithem Huillcken aff giildbrøderne der vorder thillsagdt, ad der er gaff paa Hans wonge gaardt, och der icke lucker inden anden dags middag, giffue 1 fr. all thill vide, och bøde for Huer gang og Huer Dag, Hand faar det ad vide, och icke Hegner. Noumarks wangs gegaarde skall vere sulldgjort thill woldermys och biugmarks wongegaarde thill pindge Daghs.

Ithem ingen maa fore mere qwig paa seleden, ende Handt foder paa Eitt foder om vintteren, wden handt haaffuer det i minde, Huo, som leyer græs paa seleden, skall giffue for Huert stort Høfde, Ko, hest och øg 8 β., for it Quin eller itt faar 2 β., ad betalle 8 Dage effther woldbormys, eller giffue danbelle.

55) Om Staffre.

Huo, som befindis ad tage staffre af en andens gierder, da bøde derfor 1 tde. all thill vide.

56) Om Hellige Heste och anditt queg.

Huo som fører Hellige Heste i vangen, fører alle giildbrøderne vorder derom thill eens, eller giv wægen med Quin, Gæs eller anditt queg, giffue 1 fr. all thill vide.

Ithem, huos som fører mere Queg i Elluidet end Hand ber affrette, giffue 1 tde. all thill vide samme affthen, och tage swar qwigit aff igen, vdiilige maade | om Ell. | vider.
mea Ingen fore mere Kere paa Kønninge seletre wden di haffe det i menige Byr mends minde, oc wden di hafft. greffred der imod.

*) En Esterfinag af Catholicismen, i hvis Tid Byeloven ventelig er forfattet, men efter Refor- mationen omformet overensstemmende med Lutheriske Grundfætninger. Saaledes finder man int t her at være bestemt til Sjælemæsser for afdøde Giildsødkende; som ellers i de Catholiske Gildsfræue stedse blev iagttaget.

57) Om queg tagis aff faalden.

Huo som tager nogitt fæ eller anditt Queg aff faalden, emod fællbefogedernis minde, giffue 1 tde. øll thill vide.

Ithem skall det gaa ret om ad vutte vongen, och, Huo som icke wutter om vongen ad vutte. giffue 1 fr. øll.

58) Om skou hug.

Ithem Huo som ser nogen hugge i en andens skou aff gillbrøderne eller andre, och tier for vilddt och vensfæls skyldt, och det paaklagis, giffue 1 tde øll thill vide, men den som paa en andens, torn, ryß, eller anden skou affhuger, giffue 1 tde. øll thill vide.

59) Om affspøyning, affslet, och affstørde.

Huo, som spøyer ossuer gamle recne, och paaklagis, giffue 1 tde. øll thill vide, och legge Jorden thillbage igien, Eaa er och, om affslet og affstørde slager nogen for øret, da giffue hand Sicuff det samme vdt.

Huo som taber Sagen, giffue de III Siunsmendt 1 fr. øll samme affthen. Ithem huo som slaar i marken, effther quegitt er komme i affrit, giffue 1 tde. øll, vden hand hafv suer det i alle gillbrødris minde.

60) Huo stige giør.

Om nogen ager, eller rider eller giør stige ossuer nogens eng eller korn, hand giffue 1 tde. øll thill vide.

Om Hør och Hamp ad Røde.

Ithem Huo, som legger Hør eller Hamp i Røde i nogle aff vore vanderinger, giffue 1 tde. øll thill vide.

61) Om bed och tøyring.

Ithem huo som tøyrer anden Mandis korn eller eng op, eller lader opbrøde med sin vilie, giffue 1 fr. øll thill vide, och betalle Staden igien.

Ithem Huo som tøyer fremmit nogen tøyring, vden alle gillbrødris minde, giffue 1 tde. øll thill vide.

Ithem om nogen befindis adt ligge och bede dag eller natt medt heste i vongen, hand giffue 1 tde. øll thill vide.

Ithem ingen maa føre queg i affrit for alle gillbrødre tager vidt, vnder 1 tde øll thill vide. Ithem maa ingen heste og Rier eller Stude i tøyer vnder 1 tde. øll thill vide, med mindre de Haffuer det i alle Mandis Minde.

62) Om stærcke tøyer.

Huo som setter sine Heste i tøyer, och setter denem icke i gode stærcke tøyer, de giffue 1 fr. for Huer gang de gaar Løß.

Ithem skall Huer Høelgaarmand Haffue 3 Heste i tøyer indtil Midsummer, och huer Høelgaarmand 10 Heste til forne tid, i tøyer, men effther Midsummer skal Huer Høelgaarmand

mand Haffue 4 Heste 3 tøyer, och icke flere, men Huer Halgaarmand skall 3 Åre Haffue uden to i tøyer altid vnder 1 tønde søl til vide.

63) Om tyreforn och tyrepenge.

Ithem skall Huer mandt giffue tyreforn och tyrepenge, effther gammell Seduaane.

64) Om dennem, som icke ville vdgiffue Hues de leggis for.

Huo, som leggis for vide for nogen sag, och icke welvilligen wil vdslegge, daa maa gildbroderne med allermanden strax om anden Dagen dricke Hans vide.

Ithem Huo som bryder nogitt aff dette i denne gildbistkraa, och hand lader sig affkyrre for huad vide som Hand er falden saar, och icke vill rette for sig, da maa vi dele Hannem Huis wi ville for 1 ide. søl, som for anden vittetlig giellidt.

Denne Byloff ville wi saa i aller sine artikkeler Bbrødeligen Holde, och holdit Haffue i alle maade, och dersom nogitt er forgietti, forne Byloff, da skall aldermanden vdmale III eller VIII menbt, och Huadt Mangell paa ferde er, skall gaac effther deris sigelse.

Huo, som Klager nogen sig for sin Husbund eller Hans faldmectige, som Byen vedkommer, for Hand klager for Aldermanden och sin Naboe, bade en tønde søl thill sine Gildbrodre.

Herpaa følger adskillige Vedtægter eller noiere Bestemmelser, denne Bylov angaaende, samt dens Vedtagelse for Asum Herreds Ret Aar 1601, hvilket omtrent kan vise os, naar nærværende Gildeskraae, saaledes som den findes indført i Bogen, hvoraf Striftet er taget, blev forfattet, uagtet den vist nok er ældre; men omdannet efter Tidernes Religionsbegreber, Sæder, Skikke m. m. Forhandlingerne følge ikke i den Orden, hvori de ere foretagne, hvilket Afkriveren ei heller vil rette; men lade Bogen beholde sin Originalitet. Hvad Bylovens Vedtagelse angaaer, da er den paa mangfoldige Steder skrevet saa ulæseligt, at der kun kan gives enkelte Stykker deraf, hvilket imidlertid kan være tilstrækkelig nok til at vise dens Tendens.

Disse effther skreffne Erre Byens haffuer aff gode Jorde, aff huilcke de giffuer dett efftherskreffne thill Leve af samme haffuer.

1) Peder Jacobson 1 sr. søl aff en Haffue vedt Smedens gaardt.

2) Peder Søffensen 1 te. søl aff en Haffue ochsaa vedt Smedens Gaardt, som haffuer gaadt aff stældghid aff.

- 3) Noch Marren Mieskes 1 fr. Som ligger ved Peder Høys Hus.
 4) Noch Bluff Loy 1 fr. aff en haffue Som ligger vedt Peder Søffrensens Haffue.
 5) Ithem maß Jesspersen 1 fr. aff en haffue Som ogsaa ligger ved Peder Søffrensens haffue.

- 6) Rasmus væssuer 1 otig søl nogitt Jord aff gaden.
 7) Ithem Hans Kremer 1 otting søl aff gode Jorbt.
 8) Noch Peder Høy 1 fr. echsaa for gaade Jorbt.
 9) Hans Mathen 1 fr. och 1 otting for 1 haffue.
 10) Jerp. Hindhøen *) 1 Tde och 1 ott. aff en haffue.
 11) Jørgen Skoumager 1 fr. søl aff en haffue.
 12) Hans Smedt 1 fr. søl aff 1 haffue Som blef beuilligitt thill Husit.
 Noch Dyrrelldt 2 §. aff itt plantebød, som Hand tog ind thill Haffuen.
 Ithem Peder Plog 1 §. for gode Jorbt.
 Nicks Mathen 2 §.
 Hans Nielsen 1 §.

Ithem 1 fr. søl aff præstegaarden aff en gyde vedt præstens Hus, naar der er Mong i Helliggiestidstoff. dette forn. skal vdgiffuis woldbormys Dag, eller giffue dobbilt.

Ithem den 30 Augusti stod alle Rønninge Mænd och gaff last og klage paa alle de tørre græssur, som Waare græssuen paa Kiungitt, Huadt skade di faar effther den Dag, paa Huig det er, skulle de betalle skaden igien, baade den som nu græssue ere, och her effther bliffue.

Anno 1618 den 2) Januari da vdmelte Aldermænd aff steffne 8 mænd, oc skulle Elge om Wik. Etvedet, som skal være Hartlig Inde; som vaare disse effthverskeffne mænd, 1) Peder Søffrensen. 2) Hans. Mass., Laurik Jørgensen, Mas Laurikss., Otte Hans., Peder Wogens, Anders Peterss, och Gregers Laurikss., och haffuer same. forne mænd ligk och lage der saa, at den skal gaffue Luckis 14 Dage for Wolbormys, ved 1 toud søl til wide, och suldluckis til Wolbormys ved en toud søl til wide.

Och haffuer same forne. mænd sametid samtyct, at huilcke kra som gaar offuer hans egen haffue Gierder, och kommer v vongen, och hand skal giffue 1 Otting søl til wide for huers haffder.

Ano 1624 Kyndelmise Dag til selfvaaren steffne, samtektet menige Rønninge Vmænd met Wrandre, at wer aff dennem skal være forplicket at tage ved Aldermænds Løn it aar igiennem, och for sin Waage skal haffue en Ro i Elffvedit och dersom nogen Weiger sig her ubi at Werre Aldermænd, da skal hand giffue tho toud søl til Wten, och end da Werre forplicket at tage ved Aldermændsløn, eller huilcken der icke Solf Wil Werre Aldermænd, skal Hand Werre forplicket at skaffe en anden i sin sted, Wnder forschreffne Wde.

*) Maakte han der i Dokumentet af 1601 nævnes som Rønninge Aldermænd.

Det næstfølgende Stykke er saa utydeligt skrevet, at Afskriversen ikke kan læse det fra Ende til andet; det for ham læselige følger hermed:

Adtt Jap Hindhens y Konninge aldermande ibid. stodt op idagt Innden thing, som Er thorpdagen ihend 13 Dagt augusti Aar 1601, at geff thell tiende, ad hand haffuer daa thell spurde hand forskrefue Konninge mænd, desligist — — — om dy dend uilde holde oet Eftther, kome, saauitt den Indeholder oet Formelber, oet for dem paa deris Byesteffne haffuer veridit oplest, daa Suaridtt dy sampligen adtt Saauitt Same deris Byeloug Indeholder oet Formelber — — — oet for them haffuer ueritt oplest dem vuille dy, udi alle made holde oet Epte therkome; der Epitther fremstodt Nafmus mahmed y perstrope paa hans hofsbunds Etilig oet welb. Brue Baatthe Oradis thell — — — *) hendes thienneres toeggne, suaridtt adt dersom det skall gelde hindhes Jordstodt skall hundthjemnem Jæke Sambtæde noghen ad besegle Samme deris Byelaugt, der thill Suaridtt adtt Jæke skall kome dend gode Brue hindhes Eghendom Eller los uidtt y noghen made, men alenist Jækun deris Byes Rett.

Derpaa følger Beseglingsmændenes Navne, af hvilke kan læses, pedet buk y thoruppe, Fogidt y Nafum Herid; hans Jæson ibid. hans persen y hophpe; Fredrich Muelc y othense, Anders Lange y Alderuppe, oet Jap Hansen y perstrope.

Neden under findes 6 Vorsegl, den 6te Beseglingsmand p. Jap. Hansen, har ventellig intet Signet havt, derfor er der paa hans Plads intet Aftryk i Vorseglet.

Anno 1633 Midfaste Søndag haffuer Meninge Mænd Deris til siellffueren steffne och da Bedtagit och samtæt, at Konninge Mac skall tagis i Hegn och gafflutis 14 Dage for Wolbor, mid under en Hallff tænde oel till wide och Quis kva som findes y forne. Mac thill Wolbor mis, skal giffue for huer Høffd 1 þ. for huer gang det findis. Ithem haffuer de Bedt tagen at sia same Mac thell forste gro till Wollsmis, siden den Dag maa huer saa sit uden Nøgep wide y alle Mandet.

Midfaste Søndag 1633.

Samme Dag haffuer de Bedtagen at Huilken Mænd som føder tyeren skall haffue sex ten skipper Ving Well Maald Midfaste Søndag, for Hand føder, derforuden skall Hand haffue 2 skipper Ving, och greff till in to y deris cluide och derfor skall Hand som føder

*) Navnet paa Fr. Brades eller Brades Gaard kan Afskriversen ei læse. Det synes at staae Agod, skal maaffee være Magaard, af hvilket Navn der gloes 2 danske Herregaarde, den ene i Siel land, den anden i Jylland; som man seer har hun etet Wændergods i Konninge.

tyeren giffue Hymendene, Naar Hand anammer Bygit in god tønbe ell, som Hand land forfuarer, och de Wille were foruogit med.

Anno 1637 Mandagen den 5te Juni paa almindelige Kønninge sognefestne blef samtøst af menige Kønninge Hymend, som da tilstode vaare, at hvilcken somhelst af Kønninge Hymands eller Qvindis persone, som nu er, eller herefter kommandis Vordet, Werre sig enten af gaarde, gadehuse eller Hushold, karls eller qvindis persone, der enten i Ødruffab eller Druffenfab, eller nogen god-samquem, sicer en anden paa hans nasn, are eller gode ryete, da skal den gifue en tønbe ell til deris Wy, och en ertug hafue til deris Høfbond. Och den som icke er goed for att udgiffue, straffis paa sin krop, och siden forvisis af Byen. Och det efter it tings Widen daterit Nasumherrixting, Torsdagen den 27de Juni Anno 1622. Ithem den som saaledis sicer, och land det icke bevis och blifver pantet derfor, da skal den self betale pantet.

Ano 1631 Torsdagen den 3 Martii, er paa almindelige Kønninge sognefestne och siden paa Nasumherrixting af menige Kønninge Sognemend samtøst och vedtagen, at de endeligen skalde holde deris Hunde i sterke iernlender bundne, saa ingen maa hafue lose hunde, Och dersom nogen findis at hafue lose hunde, dag och natt ofver, den gifue en tønbe ell til Widen til begge Byer, Och betale skaden, om nogen fangendes vorder. Och samme Widen som saa maade salder, maa Aldermanden pante for, Widen all Ørede enten Wold, Hærkerck eller andet. Och hvilcken der pantis, som enten biuder hug eller slag, den bøde dobbelt Widen tho tønder ell i Kligemaade.

Ithem Hvo som haffver Hvalpe at opføde, och forelagt at binde demnem, da det strax att efterkomme Wnder Widen, som foresigis.

Anno 1644 den 3 Julii samtøst Mening Kønninge Hymend, at naar nogen pant tagis for Widen, som nogen land Wre salden for, och den, som pantet eyer ick inden 3 Wger Løser samme pant, da skal samme pant were forbrot och icke skal Widere Krafue det.

Est paa Nasumherriething den 22 Januari 1646.

Anno 1648 alle Hølgens dag samtøst menige Kønninge Hymend at Hver som ployer och saar skal saa Arlingen 1 ftr. Erter, eller mere, under in Hal ts ell, och Hvo som befindis at plocke erter paa andens Grund enten i posser, Korfve eller anden gemme mere end en Haandsfuld eller in rusme, skal Haffue forbrut samme Widen.

Hartkornets Areal.

Paa hele Kønninge Sogns forantørte fri og ufri Ager og Engs Hartkorn 278 Tdr. 4 Skpr. Alb. og Skovskild 2 Tdr. 3 Skpr. 1 Fdrk. 2½ Alb., er et Areal af 2670 Tdr. land, som udgjør paa Tønde Hartkorn 9 Tdr. 4 Skpr. 3 Fdrk., men paa Ager og Eng allene ifkun 7 Tønder land.

Jordbundens Beskaffenhed.

I Rønninge Sogn er den $\frac{1}{2}$ af Jordbunden sandig og stenet og den $\frac{1}{2}$ leetagtig, altsaa i det Hele god Rugjord.

Jorden i Rønninge Sogn er, som man i Almindelighed kalder det, høj Jord eller sand; den er næsten overalt flad, dog er der allevegne fornødent Affald for Vandet. Mergel findes paa flere Steder i Sognet, baade Kalkmergel og leermergel, men neppe $\frac{1}{2}$ Alen dybt, undtagen i Lavindsgaards Løkker, hvor den findes et Sted at have en temmelig Dybde.

Folkeflægten.

Udi Rønninge Sogn er Folket af begge Køn i Almindelighed smukt og velvorent. De have velbannede Ansigter og legemer; her gives fast ingen Krøblinger. Mandspersonerne ere for det meste af en 64 a 66 Sommers Høide, enkelte ere 70 Tom. og derover, de mindst høie ere 61 a 63 Tom. lyst Haar er det almindeligste, ellers ere der ogsaa Nogle med sort Haar, men meget faa med rødt Haar. Huussiden er roesværdig overalt her i Sognet, især hvad Kvindfolkene angaaer; thi man seer dem aldrig ledige om Sommeren. Naar de gaae ud at malke i Marken, og hvor de ellers gaae hen, have de altid en Handske, Strømpe eller Trøie at binde, eller strikke paa. Om Vinteren sidde de om Aftenen i det mindste til Kl. 10, og sye, spinde eller vinde. De forarbejde alle de Klæder, som bæres af begge Køn i Huset, de gjøre smukt Bergarn, Klæde, Lærred, Badmel og Dynevaar, af hvilke 2 sidste Slags de undertiden sælge noget, naar Børnenes Antal vil tillade det. Mandfolkene passe ogsaa i Almindelighed og til alle Aarstider deres Forretninger rolig og vel i Huus og Mark. De kan hugge og gjøre Alt, hvad der kaldes Volsredskaber og det meste af Husets nyttige Ting. Dette vannes de til fra Ungdommen af, de lægge selv alt fornødent Tag paa deres Gaarde eller Huse. Om Vinteraftener gjøre de gjerne et eller andet til Gavn og Nytte, saasom at spinde Garn til Kæb og Trøir, som de siden selv forarbejde. De gjøre Træskeer, Trækso, Skobørster, nogle ogsaa Voierkurve m. m.; dog alt dette kommer meget an paa hvorledes Huusfaderen selv er, og finder især Sted, naar han har sine egne Sønner til at tjene sig. I min Præstegaard seer det alle Vinteraftener af Tjenestekarlene.

Hvad Bonbernes Klædebragt her i Sognet angaaer, ba afølger den vel ikke stort fra den almindelige Almuesmands her i Landet, dog for den Forandrings Skyld som den muligen udi Tiden kan blive og vist nok ogsaa bliver underkastet, vil jeg ikke unblade her at anføre, hvorledes den er paa nærværende Tid hos begge Kjøen.

Mandsfolkene, naar de ere blevene Mænd eller ere gamle, gaar i Almindelighed dagligdags med en lang hvid Vadmelstokste med overtrukne eller Metalknapper udi, hvorunder de bære en sribet Bergarns Brykstug, og under denne igjen en hvid ulden Tøie med Ermer udi; de have gjerne et uldent Klæde om Halsen; de gaar enten med korte Skindbuxer eller uldne Buxer, kun faa have lange Buxer; til daglig gaar de enten med en ulden høirød eller rødet Hue, med hvide Uldstrømper og Træsko. Til Keiser have de en lang blaa Vadmelstjortel og en grov Hat. Til Stads bære de en lang fin blaa hjemmegjort Klædestjortel med Overflag paa, og med enten overtrukne eller Kameelhaars Knapper udi, den er i Almindelighed drættet med Mulkum af samme Koulør som Ybertøiet, kun enkelte have Kast til Undersoder; under denne Kjortel bære de en Vest enten af smukt sribet Bergarn eller af Kramtøi, især rødtribet eller prikket Kasimir, med blanke Messingknapper udi.

Om Halsen bære de Gamle endnu de i mangfoldige Aar brugelige Halsklude af Lærred, eller og et Bomulds Tørklæde; de unge Mænd have gjerne et Silke Halsørklæde, en fin linned Krave enten broderet eller med Kryds paa. De gamle eller aldrende Mænd gaar i Almindelighed til Stads med blaa Uldstrømper og Esko, de yngre derimod mest med Stovler. De unge Karle og Drengene bære til daglig en kort blaa hjemmegjort ulden Tøie med Overflag paa og overtrukne Knapper, en sribet Bergarns Vest, lange enten hvide Lærreds, sribede Bergarns eller Vadmels Buxer, hvide Uldstrømper og Træsko. Til Stads have de en finere ligeledes kort hjemmegjort blaa Klædestrøle, med hvide eller gule Knapper udi, en Kramtøis Vest, som østest af Kasimir; fine broderede Kraver eller Kraver med Kryds, et koulørt Silkeørklæde om Halsen, et Bomuldsørklæde i kommen, lange fine hvide Lærredsbuxer om Sommeren, men blaa uldne om Vinteren af samme Tøi som Tøien, hvide Uldstrømper og en moderne Hat. Hatte sees i vore Tider kun sjelden paa de unge Karle, og

Drenge, da det nu er blevet Skif, at de fra deres Barndom af gaae bære hovedede; dog naar det er ondt Veir, have de dertil en Slørhat. Karlene have herforuden en lang blaa fin hjemmegjort Klædes Kjørtel, som de bruge naar de gaae til Gudsbord, til Offers, til Bryllup o. s. v., hvortil de have hvide eller koulorte Veste, lange Klædesbuxer, og blanke, saakaldte ungerste Støvler med Duffe paa, og Solbuhr med en smuk Kjebe ved. Hver Ungkarl har gjerne en Merskums selvbestaget Tobakspibe, mere til Stads end Brug; thi kun Jaa røge dagligdags.

Truentimmerne klæde sig omtrent som følger: de gamle og aldreende gaae til daglig med sribede hest blaa uldne strikkede Trøier med langeærmer ubi og dertil en sribet Bergarns Bul, det er et livstykke udenærmer, der hages om livet, en ulden Klotte og et sribet Bergarns Skjort, et blaasribet eller tærnet enten uldent eller linned Forklæde, paa Hovedet en Rattuns Hætte med lærred under, og dertil et fint lærreds Korsklæde. Til Søndags bære de en Bergarns Trøie og Skjort af et smukt Monster, men næsten forskjelligt hos hver, da den Enes har det smukkere end den Andens, et fint enten hvide eller blaataærnet Forklæde, en Hætte af Kramtøi og dertil et meget stort Korsklæde. Til Stads have de enten et fint rødt hjemmegjort Dreiels Skjort og Trøie eller samme af Stof, blommet Nettelbugs Forklæde, og Forklæde under Trøien af samme Slags, over hvilket de have et Silketorklæde; paa Hovedet have de en Silkehætte og et meget stort fint Korsklæde, til Hovedpynten mangler der ikke af de kostbareste brede Atlases Baand. Naar de følge lig af nærmeste Slægt have de en fort Maltums Kjørtel paa, men ved andet ligfølge kun en fort Trøie og Skjort; ved hvert ligfølge have de en fort Silkehætte paa, som bindes enten med sorte eller hvide Silkebaand.

Naar en Enke eller Pige staaer Brud, har hun altid en fort Kjørtel paa, den samme som hun har paa, naar hun gaaer til Gudsbord. Enkerne bære som Brud en fort Gløiels Hue med Guldgalloner eller Guldkniplinger om, og meget fint linned paa Hoved og Hals. Pigerne have derimod bart Hoved med opsat Haar og nedhængende frellede løkker foruden en Blomsterkrands, glimrende Naale o. s. v., de have derforuden om Halsen et Halsbaand af Perler, og undertiden Drenge i Drene; Piger staae altid Brud med bar Hals, de have

og saa altid et bredt Silke-Livbaand om livet. Ugiorte Fruentimmer af Bøndestanden klæde sig til daglig som Koner, undtagen at de i Almindelighed have en hvidtstrøket ulden Trøje med meget korte Ermer ubi, kostbarere linned paa Hovedet, og at deres Forklæde, som gjerne er af blaafarvet Lærred eller Bergarn, er saa stort, at det næsten gaaer ganske om dem for neben, og at det ikke bindes, men hænger i Seler over Skuldrene, de bære ogsaa til daglig en stribet Bergarns Bul. Til Søndags gaae de i Almindelighed med en meget kortlivet fin og smuk Bergarns-Kjortel eller Trøje og Skjørt, og fiint og udflaaende linned paa Hovedet over en liden Silkehætte; men til Stads have de enten en Rattuns Kjortel, eller, som dog kun er sjelden, en Silke Trøje, begge meget kortlevede, og dertil et rødt Stoffes Skjørt, et blommet Natteldugs Forklæde, et fiint blommet Natteldugs Forklæde af broderet Natteldug med fine brede Kniplinger om, og dertil kostbare Atlasens Daand; over Forklædet om Halsen have de enten et lidet Silke-Forklæde med Fryndser om, eller et sort Kastetorklæde af Silke, og et Bomuldstorklæde i Haanden. Baade gamle og unge Fruentimmer gaae til alle Tider med blaa Ulstremper, med Træsko dagligdags og med Sko om Søndagen og til Stads. Nppigheden tog stærkt til i Bøndestanden under den sidste Krig og nogle Aar derefter, medens Bønden fik alle sine Varer saa stærkt betalte, men da det Mobsatte nu finder Sted, falder den vist herefter bort af sig selv, imidlertid har den nærværende Slægt nu den anskaffede Punt og Stads, som kan vare saalænge den lever; thi Bøndestanden kan overmaade længe bevare deres Klæder og Sager.

I Profesors Begtrups Beskrivelse over Agerdyrkingens Tilstand i Jyen, Langeland o. s. v. fra Aar 1806 findes en Indberetning af mig om Bøndernes daglige Huusholdning her i Sognene, og om Beværtningen ved deres Bryllupper, Barseler, Begravelser, Høstgilder og i Julen; hvorfor jeg anseer det for overflødig her igjen at anføre samme ¹⁾.

I Rønninge Sogn findes adskillige gode Haandværksfolk, især Lemmermænd og Vævere, med mere end 20 Væver-Stole. Og alle herværende Haandværksfolk ere for det meste formuende, det man ogsaa kan sige om Bønderne i Almindelighed her i Sognet, naagtet Egnen er ikke den fordelagtigste.

¹⁾ 3de Bind Pag. 317.

I Rønninge Sogn er til denne Tid en Folkemængde af 522 Sjæle, af hvilke de 279 høre til Mandkjønnet og de 242 til Qvindkjønnet.

Communicanternes Tal er p. t. af begge Røn 313.

Siden Udfistningen i Sognet har Folkemængden, formeldt de mange ny Parcellsteder, tiltaget meget over 100 Sjæle.

Karligh fødtes i Sognet imellem 13 og 19 Børn af begge Røn, af Drengbørn 7 a 10 og af Pigebørn 6 a 9.

Karligh døde i Sognet en 9 Mennesker af begge Røn, som er omtrent Halvt imod de Fødtes Tal ²⁾.

Siden Vaccinationens Indførelse, hvilken hvert Aar fæer af Districts-Chirurgen, som boer og tal boe i Nyborg, har Dødeligheden iblandt Børnene i

²⁾ Det er endnu her en Skik bevaret fra Oldtiden af, at der driftes Urve-M. efter de Afskøde, og det helst samme Dags Aften som den Døde er begravet. Urvet er en Lønde godt sebt M., som gives af den Esterlevende eller ud af Stervboet efter afskøde Gaardmand eller Gaardfæne, men kun en halv Lønde efter Hundskolt, hvilket M. driftes af Bølaugst under følgende Ceremonie: Naar Gæsterne ere samlede, som gjerne er ved Kloften 6 om Aftenen, saa sætte de sig — saa mange som kan rummes — omkring Bordet i Sørge-Huset, men Talemanden; som enten er Sognekogden, Olvermanden eller en anden til Forretningen duelig Mand, sætter sig for den øverste Ende af Bordet, hvor da Mlet af en dertil beklisset Mand tappes af Lønden og frembæres til Gæsterne, og naar den halve Deel af Mlet er drukket, bliver der — som det i daglig Tale hedder, holdt Lyd, som bestaer derudi, at Talemanden, efter forudgivet Regn og under den største Længsel og Andagt af Gæsterne, holder udenad efter en trykt Formular en smuk og passende fort Tale, i hvilken, efter at Anledningen til Samlingen med et Par Ord er anført, der bedes for Kongen, Dronningen og det hle Kongehus, dernæst for Kongens tro Mand og Raad, for Landets geistlige og verdslige Forliged, for deres Brødt og Dren, for frugtfuldmælige Koner, for hvert Mand i Lauget og i Landet, der nedbedes Belsignelse over enhver Stand og Landet, der bedes om Lande-Fred, om et lykkelig og frugtbart Aar, Befrielse fra smitsomme Sygdomme og Landepleger o. l. v., til Slutning formanet til Broderkind, Enighed og Kjærlighed, hvorpaa han med opløstet Røst spørger Gæsterne: Har Nogen noget paa Mlet at klage, hvortil Alle med høi Røst svare: Mlet er godt, og da driftes det øvrige M. i Lønden. Som her er anført om Urvet, forholder det sig ogsaa naar Jgangs-M. driftes af Bølaugst, som fæer, naar Nogen er bleven giut og har faaet Gaard eller Huus, thi der ved Indlemmelsen han i Bølaugst, men dette Jgangs-M. driftes paa ubejæmt M. Hæledes, naar Herfæber give Gødsels Bønder Slaagllde; men dette, naar Velret tilfæber det, fæer gjerne paa aaben Mark uden for Gaarden, og leire da Mændene sig i en Kred omkring M-tønden paa Græsset, men Talemanden sidder paa en Stol nærmere Lønden. Bønde Kæle og Drengs ere tilfæde ved disse Samlinger og driffe med af Mlet.

Sognet meget kjendelig aftaget; og Forældrene ere meget villige til at lade deres Børn vaccinere og have Tilfroe til den. Den almindelige Alder, som Almuen opnaaer her i Sognet, er imellem 65 og 75 Aar, enkelte 80 ja 90 Aar og derover.

Dødsaaarsagen er meget forskjellig. Den almindeligste hos de Aldrende er Brykfvagthed, som jeg mener ikke saa meget kommer af Landets jævnlige taagede Luft, hvilken man vannes til fra Buggen af, som af tilfældig Forskjølelse, der ikke i Tide bliver taget i Agt.

Smitsom Syge, der oftest ved Uforsigtighed indføres i Sognet andetsteds fra, borttrykker ogsaa undertiden enkelte Mennesker, især dem, der først blive angrebne af den, fordi de fortie Sygdommen af Frygt for Lægens Medicamenter, som de fleste have for liben Tro til. Det er mødt mig, at en udenbys formuende Mand her i Sognet, som laae af Sprinter, havde, da han af de Nærværende hørte, at Doctoren den Dag skulde komme til ham, 13 Gange samme Dags Formiddag ridende Bud hos mig, for at sige mig, at han ingenlunde vilde have Doctoren til sig, og truede mig endog sidste Gang med sit bestandige Uvenskab, men Doctoren kom, og næst Gud helbredede Manden, der var nær ved Døden, og dog først efter nogen Tids Forløb tilgav mig min Haardhed imod sig.

Kirkevæsenet.

Konninge Kirke er forhen beskrevet. Den tilhører Major Lemvig til Kønningesøegaard; den holdes i god og forsvaerlig Stand indvendig og udvendig. Dens Indtægt af 1/2 Part Korntiende af Sognet er, efter den fæste Liende-Forening med Sognet ved Odense Amts Liendecommissairer i Aaret 1811, Aug 33 Ldr. 4 Skpr 11 1/2 Fdr., Vng 29 Ldr. 7 Skpr. 1/2 Fdr., og Havre 49 Ldr. 4 Skpr. 11 1/2 Fdr., hvoraf de 13 Ldr. 5 Skpr. 2 1/2 Fdr., af hver af benævnte 3 Sorter Korn leveres i Skjeppen; det øvrige betales efter hvert Aars Kapitelstart, paa libet nær, som betales efter Middeltallet af de 10 sidste Aars Kapitelstart. Derforuden er dens Indtægt 1/2 Part af Sognets Dvægtiende, som Aar om andet er 16 a 20 Rbdr. rede Solv.

Naar undtages en enkelt af Mandkjønnet, ere de andre af begge Kjønn flittige Kirkegjængere, og forholde sig altid sømmeligen i Kirken og aagtsomme

paa hvad der tales og læres. I enhver Menighed kan vel findes et enkelt raadent Iem; dette er Kønninge Menighed heller ikke fri for; men i Almindelighed fortjener Kønninge Menighed den Roes, at den har Agt for Religionen og viser gode Sæder. Især fortjene Gaardmændene med deres Koner og Børn, ogsaa Huusmændene med deres Koner denne Roes. Men disse sidste Børn ikke altid eller alle. Sønnerne, som i vore Dage blive tidlig Karle og maa-
 skee for tidligt, ere ikke altid saa sædelige, som de skulde og burde være; at bande til hvad de tale, at tømme jævnlige Glasfæt i Sammenlaug, at stadse over Ene m. m. er ikke sjelden deres Brøde, blot for at vise, at de ere Karle, og som altsaa ene er en Følge af deres endnu umodne Forstand, til at kunne skønne det Rette og Uretfulde. Døttrene have gjerne den Feil, at de alt for tidlig gjøre sig Umage for at faae Kjærestes, for at kunne blive ligesaa tidlig giorte, som Gaardmands-Datteren, det de ogsaa blive, men alt for ofte til deres egen Vee og Skade, og Fattigvæsenet i Sognet til Byrde; thi ikke sjeldent skeer det, at en saadan Pige giorte sig med en Karl, som hverken har Huus eller Hjem, og som ikke er i Stand til med sin Karlesøn at ernære hende, naar de ere komne sammen, og det saameget desto mindre, eftersom at Barnefødet gjerne kommer strax efter Bryllupet, hvorved hun er sat ud af Stand til at kunne hjælpe til at fortjene Noget til livets Ophoid. Ja der gives endogsaa dem, som giorte sig paa Fattigvæsenets Regning, og tør reent ud sige: kan vi ingen Huusleilighed faae, skal Fattigvæsenet skaffe os den, naar vi kun først have havt Bryllup. Dog siger jeg ikke dette om alle Huusmænds Børn i Almindelighed; thi der gives virkelig ogsaa mange iblandt dem, som i Sædelighed ikke vige for Gaardmandens. Det kommer meget an paa Forældrene, hvorledes de ere og iblandt disse gives der dog ikke saa retsfayne, som styre vel for deres Børn og give dem gode Formaninger og Exempler. Hvad der ellers meest er Aarsag til Forskjellen paa Sædelighed imellem Gaardmænds- og Huusmænds Børn er, at de sidste som oftest komme tidlig ud af deres Forældres Huus, for at tjene, og undertiden saa langt bort fra Forældrene, at de intet Tilsyn kan have med dem. Gaardmands-Datteren gaaer derimod, saavel som Sønnen, stille hjemme, seer og hører kun godt af Forældrene, og disse glemme heller ikke, at indgyde dem sand Uretfærdighed. Overalt lærer

Erfarenhed noksom, at man i Almindelighed er langt bedre faren, med at have et Gaardmands-Varn af hvilket som helst Kjen i sin Tjeneste, end en Huusmands. Ell Slutning vil jeg ikke unblade at tilføie, at det ogsaa er nu her faa vel som flere Steder gaar af Brug, at lade Vorn døbe i Kirken.

Skolevæsenet.

Skolen for Rønninge Sogn er i Rønninge By. Om Skolebygningen er foran handlet, den vedligeholdes af hele Sognets fri og ufri Hartkorn. Kirkesanger- og Skolelærere mderne ere her i Sognet samlede, hvad lønning der følger med samme, er ogsaa foran anført. Skolevæsenet her er p. t. i meget god Orden, det er organiseret efter den Kongel. Anordning af 29de Juli 1814, og den i Overensstemmelse dermed havende Forskrift af Amtsskoleinspektionen. Skoleungdommens Tal er 61 af begge Kjøen, deraf 36 Dreng og 25 Piger. Skoleungdommen er inddeelt i 2 Klasser, hver Klasse søger Skolen hveranden Dag i Ugen, med den befalede Undtagelse af de 3 Sommer-Maaneder. Offentlig Skoleexamen holdes 2 Gange om Aaret i Skolekommissionens Overværelse, nemlig sidst i April, og sidst i October Maaned. Ved denne Examen bliver Skoleungdommen examineret i følgende:

2den Klasse.

- 1) p. t. Biskop Valles lærebog med Kundskab derom, samt Luthers lille Katekismus.
- 2) Ortografi.
- 3) Mekanisk Læsning og Kundskab derom, samt Begrebernes Udvikling, p. t. af D. D. Lützens lærebog, Justes Haanbog og Prahls Fortællinger.
- 4) Det gl. og ny Testaments Bibelf historier af Thonboe.
- 5) Skrivning.
- 6) Striftslæsning.
- 7) Regning af Hovedet efter Nielsens Materialier.
- 8) Regning paa Tavlen.
- 9) Irærelandets Historie og Geografie, med Landkortet over Europa og det specielle Kort over Danmark.
- 10) Naturhistorie af J. Just.
- 11) Sang.

1ste Klasse.

- 1) Indenadslæsning med Rundskab derom, samt Begrebernes Udvikling.
- 2) Nogle Parter af luthers Katekismus.
- 3) Stavesøvelser.
- 4) Forstandsøvelser.
- 5) Skriftlæsning.
- 6) Skrivning.
- 7) Regning af Hovedet.

Hver Klasse har gjerne sin Underafdeling, og den øverste Afdeling i Klassen har altid noget mere i visse Ting, end den anden; saaledes har altid den 1ste Afdeling i 1ste Klasse nogle Capitler af lærebogen, og nogen Regning paa Tavle.

Naar Examen er forbi, faar Opflytningen fra 1ste Klasse i anden, og i October Maaned tillige deres Udskrivning af Skolen, som dertil have Alder og Rundskaber.

Skoleungdommen søger i det Hele flittig Skolen, helst om Vinteren, og der er i denne Henseende ingen Forskjel paa de Udenbys og dem i Byen, naar Vi og Veir tillader det.

Gjordemodervæsenet.

Udenfor Røyrup By her i Sognet boer den af Stiftamtmanden beffiktede examinerede Gjordemoder for det hende tilbedte Gjordemoderdistrict, og det næsten midt i samme. Dette Gjordemoderdistricts Hartkorn udgjør i alt 560 Tdr., og bestaar af hele Rønninge Sogn, dets fri og ufri Hartkorn, Rappedrup By i Rølsted Sogn, hele Virkinde Sogn tilligemed Hovedgaardene Veirup og Selleberg. Dette Hartkorns Beboere bekostede i Aaret 1817 et ved bemeldte Røyrup nyt og meget smukt indrettet Gjordemoderhuus med Have til, som kostede Districtet 1400 Rbd. R. W. Den nærværende Gjordemoder frabad sig den bestemte Græsningsjord til Huset; men i dens Sted indgik en Afford med Districtet, at give sig aarlig visse Tønder Rug og Byg, saavel for Græsning som Ildbebrandsel, som beleber sig pr. Td. Hartkorn til ½ Tdr. af Rug og Byg.

Fattigvæsenet.

Rønninge og Rølsted Sogne udgjøre eet Fattigdistrict. Fattigvæsenet her i Sognet tog sin Begyndelse 1ste Januari 1804, og blev fra den Tid af ordnet efter det befaalede provisoriske Reglement for samme.

De Fattige ere inddeelte ubi 3 Klasser, i 1ste Klasse ere de meest Evengende, de Gamle, som intet selv kan forhverve og hos hvem ingen Forbedring kan ventes, i anden Klasse ere fattige og faderløse Børn, i 3die Klasse de, som vel kan forhverve Noget, men ikke Alt til deres Underholdning, eller som til en Tid behøve Understøttelse.

I Aaret 1818 har Fattigvæsenet havt 11 Fattige i 1ste Klasse, og 3 i 3die Klasse at forserge; men ingen i anden Klasse. Disse Fattige have forset Fattigdistrictet i Victualier og Penge 180 lpd. Rugmeel, 124 lpd. 8 Pd. Malt, 19 lpd. Byggrryn, 18 lpd. Grubbemeel, 9 lpd. 8 Pd. Smør, 9 lpd. og 8 Pd. Fieff, 1 Tønde og 5 Skpr. Vter og 27 Rbd. 5 Mk. 4 s. i Penge. Den største Almisse har været 18 lpd. Rugmeel, 10 lpd. Malt 2 lpd. Rryn, 2 lpd. Grubbemeel, 14 Pd. Smør, 14 Pd. Fieff, 1 Skpr. Vter og 2 Rbd. i Penge; den mindste Almisse har været 12 lpd. Rugmeel, 8 lpd. Malt, 1 Skpr. Vter, 12 Pd. Smør, 12 Pd. Fieff, og 2 Rbd. i Penge.

Herforuden have 2 fattige Huusmænd, der havde mange Børn, faaet nogen Understøttelse i Meel og Malt, hvortil endnu kommer, at Districtet betaler for en fattig blind Pige aarlig, som det holder i Odense Hospital. Betalingen for hende har i Aaret 1818 været 117 Rbd. Ogsaa har Districtet i samme Aar betalt 32 Rbd. 3 Mk. 13 s. til Odense Hospital, for en sindsvag Karl i Daarelisten. Naar alt dette regnes sammen, har Fattigvæsenet i Aaret 1818 kostet Fattigdistrictet, Ildbrændselen 7 læs Løv in Natura iberegnet, den Summa 612 Rbd. 85 s.

Dyreriget.

I Kenninge Sogn findes de samme tamme firføddede Huusdyr, som i hele landet: Heste, Køer, Gaaer, Sviin, Hunde og Katte.

Hestene ere af en god Art, muntre, stærke, og i Almindelighed velstæbte. Jeg anseer Arten for en Blanding af fynske og sjællandske Heste. I hver Gaard holdes gjerne et Par Stadsheste af en 10 Qvarteers Høide og derover. Til Avingens Drift holdes i en heel Gaard 4 arbejdsføre Heste, hine Stadsheste iberegne, foruden 1 Klod og Jøl. I de større Gaarde holdes 2

Hefte flere. En Halogaard har ogsaa $\frac{1}{4}$ Hefte, thi Gaardens Aving udforer det. Derimod holder en Volsmand kun 2.

Hver Gaardbeoer sørger altid for, at han kan faae en reen, sund og velstabt Hingst til sine Hopper, ikke sjelden søges samme paa Herregaardene.

Køerne i Sognet ere i Almindelighed temmelig store og gode til Malkning. Bonden regner 1 Fjerding Smør af hver Ko om Aaret til Salg, foruden til egen Fornødenhed i Huusholdningen. Her i Sognet holder Bonden siden Udsættningen i Almindelighed 1 Ko paa hver Td. Hartkorn, da Hestenes Antal ved Selveiendommen af deres Gaarde er formindsket. Aarlig tillægges i en Halogaard 1 Kalo, i en Heelgaard 2 Kalve og i de større Gaarde 2 a 3 Kalve. Hver Gaardbonde sælger gjerne 1 Ko om Aaret, som erstattes af Ungkvæget, af hvilket undertiden ogsaa et sælges. Oidermanden holder altid Bytyren, for hvilket hver Gaardbeoer i Byen aarlig hver Kyndelmisse Dag giver ham 1 Skp. Byg. Huusmand holde paa deres Huuslod, som her er $3\frac{1}{2}$ Skpr. Hartkorn, 1 Ko.

I Gaardene staae altid 2 Køer i en Vaas. Udi Køhuset er i Almindelighed kun lavt til Slyden, paa hvilken findes He.

Faarene her i Sognet ere overalt af den engelske Race, og have lang og god Uld. En Gaard har gjerne et Par Faar flere end Tønder Hartkorn. Faarene føde som oftest 2 lam om Aaret, og i den Henseende holdes helst en Tvillingvæder. Hver Gaardbonde sælger aarlig nogle Stykker lam enten til Slagterne i Kjøbenhavn eller heri Byen. Faarehuset i Vøndergaardene er hverken meget stort eller luftigt, det gøres kun eengang reent om Aaret. Sjelden har Huusmand Faar.

Svinene her i Sognet ere af Middelførrelse, men en god Art; thi de blive lettelig fede. I nogle Gaarde tillægges om Efteraaret de til næste Aar udfordrende Stiefviin, og veier et saadant Sviin, naar det slagtes, imellem 8 a 10 Ipd., enkelte mere. I andre Gaarde lægges først Grisene til om Foraaet, som slagtes ved Aarets Slutning, og Stykket af disse veier da imellem 6 a 9 Ipd. Gaardbonden behjælper sig i Almindelighed med 2 Fede-Sviin om Aaret til sin Huusholdning. Enkelte opføde en Sommergris, som slagtes halvvooren, enten til et af deres Avingejilder, eller til Julen. Kun faa

holde Griseføer; Tillægsgrisene maae altsaa kjøbes af dem, som holde Søer. Galtgrise søges meest til Tillægsvin, fordi de blive federe end Sogrisene. Ifkuns een Orne holdes i hver By, hvilket Ornehold gaaer efter Omgang i Byen, og den, som holder den, faaer hver Kyndelmisfe Dag af de andre Gaardbeboere 1 Stp. Havre, som kaldes Ornehavre.

Hundene hos Vønderne her i Sognet ere de almindelige Kettere, eller saakaldte Vøndehunde; de ere ikke meget store, men tro og vagtsomme. De have alle Hundekoulerer og ere enten sletthaarede eller langthaarede. Sjelden har en Vønde sin Gaardhund længere end til den er 8 eller 9 Aar; thi Vønderne have i Almindelighed den Overtro, at hvis den bliver ældre, lever den, som de sige, paa Mandens Alder; men den rette Aarsag er vel, at, naar Hundene bliver ældre, taber den af sin Hørselse og Vagtsomhed.

Kattene her i Sognet ere de almindelige. I hver Gaard findes gjerne 1 a 2 Katte, hver Huusmand og Indsiddet har ogsaa 1 Kat.

Af Hjaederfræ haves her i Sognet som Huusdyr: Gæs, Høns, Wænder, Duer og Ralkuner; dog denne sidste Sort ikke hos Vønden. Gæsfene her i Sognet ere de almindelige. En Halvgaard har gjerne 2 a 3 Gæs og 1 Gæse; en Heelgaard 3 a 4 Gæs og 1 Gæse, Tillægsgæs. 1 Gaas kan, naar ikke Ræven eller Gaafesygge kommer imellem, have aarlig indtil 12 Gæslinger; men det er meget sjældent at de alle leve og komme til Gavn. De smaa saakaldte Gaasbiller ere meget skadelige for Gæslingerne. De unge fuldvorne Gæs sættes paa Sti midt i October Maaned, og til hver Gaas at fede regnes 2 Stpr. Havre. Naar Vønden har flere af dem end udfordres til hans Huusholdning, sælger han dem enten magre til Andre, eller fede til Kjøbstæderne, især til Mortens Aften. En Gaardbonde slagter aarlig til egen Huusholdning fra 10 til 20 Stykker, eftersom han har mange eller faa Børn og Tjenestefolk til. Paa en Vøndegaard a 6 til 8 Ldr. Hartkorn er, naar ikke haves Børn, i Almindelighed kun 5 Mennesker: Mand, Kone, Karl, Pige og Dreng. I enhver Gaard holdes en halv Snees Høns, mere eller mindre, og 1 Hane, der sælges gjerne aarlig nogle Kyllinger og Wg. Wænder og Duer findes kun paa enkelte Steder.

Af firføddet spifeligt Wildt falder her i Sognet Raadhr og Daadhr, fom dog kun ere Streifdyr, Harer og Pindsvin, dem Bønderne gjerne fage Suppe paa.

Af andre firføddede vilde Dyr ere her i Sognet: Ræve, Oddere, Maarer, der i de sidste 10 Aar faa meget have formeret sig, at de nu næsten ere i enhver Gaard, og der gjøre megen Skade paa smaa Creature, Egner, Bøsler, Ildere, Muldvarpe og, foruden Rotten og den almindelige Muus, ogsaa Mark- og Skovmufen, saavelsom Flagermufen.

Af spifeligt Fuglevildt gives her Svaner og Wildgæs, fom kaste sig i Søerne; Wilddander af forskjellige Sorter, Skovduer, Agerhøns, Vagtel, adskillige Arter af Sneyper, saasom: Skovsneyper, og den større og mindre Lekkasin; desuden Støren, flere Arter af Lærker og Kramsfugle, Drokfugle og Wiber.

Af andre Fugle ere her: Storke, Rordrummer, Heirer, Orne, Høns- og Spurvehøge, Gletter, Muusvaager, Ravn, Krager, Allier, Stader, fom meget formindskes, det man giver Maaren Skyld for, Ugler, Skovfæder, Tornfæder, Gjægen, Bubberen, Lerner, Trappfæder, Kjærnebider, Havrevimper, Gjerdesmutter, Guldspurve, Graaspurve, Nattergale, Trister, Stillsider m. fl.

Af Fiske i Søerne, Aaen, og Damme findes her i Sognet: Gjedder, Foreller, Aborrer, Bræfener, Sudere, Aal, Silrer, Rudsfaller og andre Skaller og Elritser.

Af Amphibier gives her Kloftekroen eller Peder Dres Kro, Luder, Siirbeen, Snøge, Hugorme, Staalorme m. m.

Af Insekter: Starnbasser, Gaasebiller, Oldenborrer, Brandenborrer, Ergghorte, Mariehøns, St. Hansorme, Drentvister, flere Arter Sommersfugle, Møll, Guldsmede, Hvepser, Bier, Gedehamse, Myrer, smaa og store Fluer af mange Sorter, Myg, Vederkopper af forskjellige Slags, Krebs, Tusindbeen m. fl.

Af Orme: Ruber, Regnorme, Snegle m. fl.

Planteriget.

Af oekonomiske Planter ere her: Hvede, den almindelige Rug, Sommerug, fom saaes St. Hansdag, Lyg silre- og toradet, Himmelbyg, den

gule Havre, almindelige Urter, og Sukkerarter, Boghvebe, Biffer, rød og hvid Kløver, Hør, Hamp, Rummen, alle Sorter Raal og Haveerter, Humle, Kartofler, Bønner, Jordbær, Lyttebær, Brombær, Blaabær, Pors m. m.

Af Farveplanter: Engsfjær og Skarntyde; men foruden disse bruges ogsaa Boghvedeblade og Ellebart til Farvning.

Af Medicinske Urter: Bukkeblade, Kockleare, Malurt, Kameelblomster, Røllike, Hypericum, Krusemynte, Hjertensfrø, Løvetand, Salvie, Kongehø, Weibred, Føllefod, Angelika, Grenpriis, Reinsfan m. m.

Fræer og Buskarter i Skovene.

Disse, allerede paa sine Steder anførte, ere: Ege, Bøg, Anebøg, Ahorn, Uetre, Løn, Røn, Elle, Bønved, Løstetræ, Poppel, Birk, vilde Uble- og Kirsebærtræer, Hæfetræ, Hassel, Slaantorn, Hvidtorn, Åst, Bæverasp, Fyr, Gran, Lærketræ og canadisk Poppel er blot senere Plantninger. Ved Byerne og de udslyttede Gaarde og Huse, Pile af forskjellige Slags, Hylde, Kastanietræer og lindetræer.

I Haverne findes Uble: Pære- og Blommetræer, af forskjellige Slags i enhver Hauge. Apriskoser, Ferskener og Morbærtræer; dog disse 3 Sorter ikke i Bønderhaugene; sorte Kirsebær i Bønderhaverne, men af de andre Sorter Kirsebær tillige i Andres Haver, Ribs, Stikkelsbær, røde og hvide, Solbær, gule og røde Hindbær, Berberisfrø, Burreum, Syrener, Jasminer, Ligustrum, røde, hvide og gule Roser m. m. Sorte Bønderkirsebær, friske saavel som tørrede, er næsten den eneste Frugt, som sælges her i Sognet.

Mineralier og Steenarter.

Af Mineralier fortjener ikkun et Slags Pottemagerleer at anføres, som findes i Rønningesegaards Have; i øvrigt træffer man her, som overalt i Fyen, større og mindre Stykker af Granit og Gneis, saavel som af sort og rød Flint. Her har været Mængde af Steen paa alle Marker i Rønningesogn, det de mange Steengjerder, som alle vegne findes i Sognet, kjendelig nok bære Vidne om, saavel som ogsaa de Steenledepæle, som nu næsten her hos Alle ere almindelige. En eneste Møllesteen er her for en Snees Aar siden tilhugget af en Steen paa Rønninges Mark, og brugt i Holts Mølle; men Stenene til dette

Brug, af dem som falder her i Sognet, ere ellers for haarde. Uagtet de mange Steen, som ere anvendte til Steengjerder her i Sognet, findes der dog ikke saa og det store Steen hist og her paa Markerne; men, da der aarlig tages bort af dem, vil der muligen om saa Aar ikke blive mange synlige tilbage. Selveiendommen, som er almindelig her i Sognet, gjør, at de ikke faae Roe at blive liggende. Før end denne saaes næsten ikke et Steengjerde.

Oldsagn.

Udi Kønningesøegaards Skov, Langekøvs kaldet, her i Kønninge Sogn, skal, efter almindeligt Sagn i Sognet, for dums have staaet et Slot, som skal have heddet Iviab Slot. Man seer en temmelig stor indgrovet Plads, hvor det skal have staaet, og vist er det, at man ved at grave, det jeg selv har ladet gjøre, finder brændte Muurstens-Brokker paa Stedet, og Grundstenene, som sidde over 2 Al. i Grunden. Efter Sagnet skal dette Slot være nedbrudt, men hvad Tid vides ikke, og Kølsted Kirke være bygget af Stenene, som ere glatte og tilhuggede, og Grundstenene under bemeldte Kirke ere ogsaa smukkere og jirligere end de i Almindelighed ellers findes under en Landsbykirke. De have for oven en indhulet Kant eller Karnis, og paa 2 af dem findes 2 Menneskehoveder udhugne, og et Kors ved Siden af det ene. Har det været et Slot, som har staaet paa ovennævnte Plads, da har det lagt overmaade smukt i Ranten af en Fjøn Skov, hvorved der er en stor Eng eller Aamae, igjennem hvilken Kønninge Aa paa langs slynger sig i adskillige Bugter, endog ganske nær det formeenste Slot. At dette Slot har hedt Iviab Slot, kan mulig være, fordi det har staaet ikke langt fra Iviab, som er et temmelig stort og dybt Vand, hvor begge de Aaløb, som udgjøre Kønninge Aa, samles og blive een Aa.

Adskilligt.

Udi Kønninge Byes tilforn kaldte Gladagermark, i en af de Sanderumgaards Bønders Jøtter mod Røyrup Sø og det gl. long, er et Agerstykke, som kaldes Krigsagrene¹⁾; man mener, at der i de ældre Tider skal være hol-

¹⁾ Kønninge Byes Opmaalings-Protokol.

det et Jædtflæg, og, hvis saa er, har vel Jenden været Svensken; thi det er tilførladeligt, at Rønninge By i Kong Frederik den 3dies Tid, det jeg foran har viist, blev plyndret af de Svenske.

Ikke langt fra benævnte Krigsagre ere nogle Agre ogsaa i bemeldte Bøndes Løffer, som kaldes Ulvegravsagrene ¹⁾, upaatvovlelig forbi at paa det Sted i de ældre Tider har været kastet en Ulvegrav, og altsaa kan dette tjene til at bekræfte den Formening, at her i Byen ogsaa tilførn har været Ulve; ja som jeg troer, har i de ældre Tider førend landet mistede sine store sammenhængende Skove, været ikke allene Ulve, men ogsaa Bjørne her. Man finder jo endog Steder her i landet, som føre Navn af Bjørne, saasom Bjørnemose.

Læt ved Rønningesøegaard, naar man gaaer ud af dens Bagport, og over den Bro, som der haves over Gaardens Grave, blev saa Skridt fra disse for en 10 Mar siden, ved at oprense en Grøft, opdaget en med brændte Muursteen muret Kabning eller Gang, i Kanten af og ind under en derværende lille aflang Bank, der næsten ligner en opkastet Vold. Kabningen er ei større, end at et Menneske kan krybe ind af den. Men hvortil den har været, og hvor langt den gaaer ind i Banken, veed man for Tiden ikke; thi da den nærværende Eier af Gaarden paa den Tid, da den blev funden, som var i Krigens Tid, havde Trang paa Arbeidsfolk, og han siden efter er bleven saagelig, saa er videre Opdagelse deraf overladt til en af Gaardens tilkommende Eiere.

Efter som Binding, Bjerge og Nasum Herreder steds indtil Aaret 1816, saalænge de have været samlede og udgjort et Herredsfogderi, have havt Ring eller Ringstue her i Rønninge Sogn, under Navn, snart af Binding- Bjerge- og Nasum-Herredsting, snart af langestovs Ring, og snart af Røyrup Ring, og har, som tilførn er anført, været først ved disse Herreders Skjalstene, derefter strax uden for Røyrup By, og tilsidst i et Huus i bemeldte Røyrup; saa anseer jeg det for passende, her at anføre de Herredsfogder, som det har været mig muelig at faae at vide, og som jeg viist veed have pleiet Retten for

¹⁾ Rønninge Byes Opmaalings-Protokol.

bisse Herreder her i Sognet udi den Tid, som det er mig bekjendt at de have været samlede og udgjort et Herredsfogderi ¹⁾, og bliver da den:

1) Jens Peder Galt, som var Herredsfoged for disse Herreder Anno 1680 og nogle; thi i Rønninge Kirkebog nævnes han udtrykkelig 1687 at have været det. Ligeledes i et Ringsvidne her i Præstegaardens Archiv af Aar 1690; men jeg kan ikke sige for vist, om han har været den allerførste, under hvem Herrederne have været, eller ere blevene samlede. Han boede først i Rønninge, derefter i Færrikslev By, hvor han døde i Aaret 1694 ²⁾. Han var gift med en Fr. Anne Sophie Scheffers; med hvem han havde Børn, men som jeg intet veed om.

1) Peter Dsthorn formener jeg blev Herredsfoged for bemeldte Herreder efter Jens Peder Galt. I det mindste veed jeg Ingen, som har været imellem dem. Efter et Ringsvidne, ligeledes her i Præstearchivet, var Peter Dsthorn det Anno 1705, og jeg formoder, at han har været det indtil Aaret 1718; thi jeg veed Ingen, der har været imellem ham og hans anførte Esgermand.

3) Salomon Lindegaard blev Herredsfoged over Binding Djerge og Aasum Herreder Anno 1718. Han var født i Odense 1689 den 24de Januari, hvor hans Fader Peder Lindegaard var Kjøbmand. Hans Moder hedte Anne Lauridsdatter. Før end bemeldte Salomon Lindegaard blev Herredsfoged, var han Gudsmægtig i Søecommissariatet. Han var Herredsfoged indtil 1741, da han frasagde sig Embedet, formodetst at han var bleven Eier af Hovedgaard den Hellerup i Binding Herred, paa hvilken Gaard han døde som Justitsraad Anno 1757 den 12te Januari i sit 70de Aar. Anno 1719 indlob han sig i Hgteskab med Fr. Frederiche Christiane Scharving, en Datter af Sognepræsten Mag. Lars Scharving til Kholmte i Sjælland; ved hende blev han Fader til toende Sønner og en Datter. Den ældste Søn, Otto, som var født 1720, blev 1768 Eier af Hovedgaarden Lykkesholm, hvor han døde som

¹⁾ I et Document i Rønninge Præste-Vechto findes en Anders Albotzen i Møglund, at have været Herredsfoged for Aasum Herred allene Anno 1665.

²⁾ Møllsted Sogns Kirkebog.

Frigræd Anno 1778. Han var gift med Jfr. Anne Cathrine Bendz fra Ferriksleegaard, med hvem han havde en Søn, som er den nærværende Eier af Ippfesholm, Cancelliæraad Salomon Lindegaard. Den anden Søn hedte Lauris, som var født 1721 i den nu nedlagte Paarupgaard i Ellinge Sogn. Han var i adskillige Aar Vice-landsdommer i Fyen og Justitsraad. Han eiede Hovedgaardene Jerstrup og Junstou i Fyen, paa hvilken sidste Gaard han døde 1796. Han var gift med en Jfr. Ebbesen fra Nislinge. De efterlod sig en Søn ved Navn Eschild af Karakter Generalfriggscommissair. Han havde været gift med en Froken Petronelle Sehestedt, men uden Børn. Han døde i Odense Anno 1811. Datteren Anne Elisabeth, som i Aaret 1722 ogsaa var født paa benævnte Paarupgaard, var gift med Tolder og Postmester, siden Etatsraad Christoffer Otto Schmidt i Nyborg, ved hvem hun havde adskillige Børn. Hun døde 1759 og han den 13de August 1779. Hans lig blev ført til Hellerup Kirke, hvor det staaer i den derværende aabne Begravelse; han var født i Lurup ved Aarsens 1702 den 8de October. Justitsraad Salomon Lindegaards Enkefrue, som var født i Røholt Præstegaard den 20de August 1690, døde paa Hellerup den 5te August Anno 1768.

4) Hans Peder sen blev Herredsfoged efter fornævnte Salomon Lindegaard Han kjøbte Hovedgaarden Hindemæe efter Admiral Seneca Hagedorns Død 1750, hvilken Gaard han beboede indtil Aaret efter, 1751, da han døde. Han var gift, men uden Børn, med Jorpagter Mads Jørgensen Dircks Enke paa Ippfesholm, Karen Jacobsdatter, en Datter af Mølleren Jacob Jacobsen i Rilde Mølle; af hendes havde 4 Mænd var han den 2den 1).

5) Heinrich Bus blev Herredsfoged efter bemeldte Hans Pedersen. Han var født i Faaborg Anno 1699, blev gift 1730 med Jfr. Charlotte Sophia Christensen fra Brahesborg, hvor hendes Fader var Jorvalter, de havde 11 Børn tilsammen, af hvilke de 9 overlevede Forældrene. Herredsfoged Bus eiede hele Bispestorup By i Schjellerup Sogn, af hvis Gaarde han selv beboede den ene, som efter ham steds har været beboet af Folk uden for Bøndestanden, til hvilken Gaard de andre i Byen gjøre Hovning. Hans Kone døde

1) Schjellerup Kirkebog.

il Bispestorup Anno 1765. Han afflod Embedet for Albers og Skrobelligheds Skjold i Aaret 1773, og døde paa bemeldte sin Gaard 1782, 83 Aar gammel ¹⁾).

6) Ivar Ivarsen, en Præsteføn fra Lorfenge, blev Herredsfoged over Winding Bjerge og Asumherreder efter fornævnte Henrik Bus. Han ægtede i Aaret 1777 den ældste af dennes Døtre, Eleonora Hebevig Bus, med hvem han havde 2 Sønner, af hvilke den ældste ved Navn Henrik, døde 1801 som Student i Kjøbenhavn, den yngre døde halvvoeren. Herredsfoged Ivarsen kjøbte Bispestorup tilligemed tilliggende Gods af sin Svigerfader, da denne fratraadte Embedet, hvilken Gaard og Gods han bekostede udflyttet, og meget forbedrede. Han byggede ogsaa 2 hele langder Huus af Gaarden, hvilke den næste Eier Rasmus Petersen siden flyttede, da han flyttede hele Gaarden, og af ny opbyggede det øvrige af den. Herredsfoged Ivarsen blev i sine sidste Aar meget frøbelig, desaaftag han i Aaret 1800 fratraadte Embedet. Han var nogle Aar, før end han døde, bleven Birkedommer og Skriver ved Ulrichsholms Birk. Han døde paa Bispestorup Anno 1806 i sit 66de Aar. Hans Enke, som mange Aar havde haft et svageligt Helbred, døde sammesteds i Aaret 1811 ²⁾).

7) Gustav Ludvig Baden, Doctor juris og Landsdommer, en Søn af den lærde Jacob Baden, Professor ved Universitetet i Kjøbenhavn, blev Herredsfoged efter Ivarsen, over Winding Bjerge og Asumherreder, samt Birkedommer og Birkeskriver ved Ulrichsholms Birk, hvilke Embeder han forestod indtil Aaret 1816, da han efter Ansøgning blev Raadmand og Bysskriver i Odense. Men nu derefter er han bleven Birkedommer og Birkeskriver i Hirschholms District i Sieland. Han boede som Herredsfoged først i Nyborg og til sidst i Odense. Hans Kone hedder Francisca Margrethe Ramus, hun er en Datter af Hr. Christian Ramus, som var Provst og Præst i Stochmarche paa Laaland, med hvem han har en Søn og adskillige Døtre. Da han havde fratraadt Herredsfogderiet, bleve Winding Bjerge og Asum Herreder stillet fra hinanden saaledes, at Winding Herred blev et Herredsfogderi for sig selv, forenet med Herredsskriver-Embedet, og Bjerge og Asumherreder bleve eet Her-

¹⁾ Sjøllerup Kirkebog.

²⁾ Sjøllerup Kirkebog.

herredsfogderi for sig, hvis Herredsfogder er den første Raadmand i Odense, der tillige er Byfoged og Politimester sammesteds. Herredsstinget holdes nu i Felge Kongel. Befaling ubi Odense. Den første Herredsfoged for Bjerger og Aasum Herreder, efter denne ny Indretning, er Peter Frieledt, som er født i Jylland Anno 1778 den 7de Februar, og givet med Inger Kristine Reiersen. Den første Herredsfogder er Rancellie-Assessor Heinrich Christian Hansen, Raadmand, Byfoged og Politimester i Odense, som er givet med Hfr. Catharina Thaaer, født paa St. Thomas i Vestindien.

Jeg slutter disse mine Efterretninger om Rønninge Sogn med, saavidt det gaar til mig, at bevare fra Forglemmelse: at Nordvest i Rønninge By ved den gl. Bymøde er en eenlig liggende Gaard, som hedder Glambachgaarden, hvis Beboere, saalænge kan huskes, indtil den nærværende, alle efter Gaarden have havt Tilnavn, Glambach, hvilken Gaard upaatvivlelig i de ældre Tider har tilhørt og været beboet af en eller flere af den gl. adelige Slægt Glambach, som uddøde 1595, og maaskee til den Tid været en Herregaard; thi den stod, indtil Byens første Udskiftning, for 12 Tønder Hartkorn, og havde adskilligt Tilliggende frem for de andre Gaarde i Byen.

II.

R o l f s t e d S o g n .

Dets Beliggenhed.

Rolfsted Sogn, som er Anneret til Rønninge, ligger i Aasum Herred, og er, tilligemed dette, mod Østen det yderste Sogn af Aasum Herred og Odense Amt. Fra Rolfsted Kirke af, som næsten er Middelpunktet af Sognet, er en tiiv halv Mil til Rønninge By. Naar længden tages fra bemeldte Kirke af, har Rolfsted Sogn paa lidet nær 2 Mile til Odense, 2 Mile til Nyborg, 2½ Mil til Kjerterminde og 4½ Mil til Svendborg. Sognet støder mod Østen til Ellinge Sogn; mod Sønden til Herrested, Hellerup og Solinge Sogne; mod Vesten til Næraa og Davinde Sogne, og mod Norden til Rønninge Sogn.

Kolffsted Sogn bestaaer af Kirkebyen Kolffsted, af Rappedrup, Hudevab og Ferrislef Byer, og de fra disse Byer udlyttede Gaarde og Huse. Enhver af disse Byer og Steder anføres nu stykkeviis.

I.

Kolffsted By, dens Benævnelse, samt hvormange Gaarde den indeholder.

Kolffsted By, af hvilken hele Sognet har sit Navn, troer jeg kaldes saaledes efter en fornem Mand, som har heddet Kolf. Min Tro grunder sig derpaa: at der er en Gravhøi i Nærheden af Byen, som hedder Kols Høi ¹⁾, og ligeledes en Kilde noget uden for Byen, som hedder Kols Kilde. Dette gjør det næsten upaatvivleligt, at Byen af eller efter denne Kolf har faaet sit Navn, hvorfor jeg ogsaa stedsse har kaldet Byen Kolffsted, og ikke Kolfsted, som den i Almindelighed kaldes.

Kolffsted By bestaaer af 8 Heelgaarde, foruden Degneholigen og 2 Huse med Jord til, samt 2 uden Jord. Dens Jorde blev tilligemed hele Sognets udskiftede i Aaret 1795 af Stiftslandinspecteur Johannes Berg, men opmaalte af Landmaaler Thornseld, Degn i Gudme. Førend Udskiftningen var Hartkornet i Byen meget ulige; da stod begge Kolffstedgaardene hver for 17 Tdr. Hartkorn, Møllen havde kun 6 Tdr. 3 Skpr. 1 Fdk. Hartkorn; der var et Bølssted, som kaldes Kolighed, paa 1 Td. 2 Skpr. 2 Alb. Hartkorn, men efter Udskiftningen er der nu, som sagt, 8 Heelgaarde og 4 Huse, foruden Degneholigen, hvis Hartkorn er 2 Skpr. 2 Alb. frie Hartkorn. Af disse 8 Gaarde høre de 7 til Hellerup, og den 8de til Rønninge Præsteskald, som Annergaard, med 6 Tdr. 3 Skpr. 2 Alb. Hartkorn til. De 5 af Hellerups Gaarde have hver efter Udskiftningen 8 Tdr. Hartkorn, hvorunder Møllen i Byen er indbøfattet, saavel som Bølsstedet Kolighed, der ogsaa blev en Gaard med 8 Tdr. Hartkorn til, og kaldes nu Kolighedsgaarden, opbygget af ny paa det Sted, hvor Bølsstedet Kolighed før stod. At dette blev kaldet Kolighed, skal efter Sagn i Sognet være kommet deraf, at der var en Mand, som havde begge

¹⁾ See længere nede.

Kolffstedgaarde samlede for omtrent 150 Aar siden, og, da han blev gammel, deelte han Gaarden lige imellem sine toende Sønner, og selv flyttede han til et Sted en 2 a 300 Skridt derfra, med et Hartkorn af 1 Td. 2 Skpr. 2 Alb. til, ventelig Eiendom, hvor han opførte en Bygning, som han kaldte Kolighed, fordi han der vilde søge Ro i sin Alderdom. Kolffstedgaardene, som nu efter Udskiftningen hver have 12 Tdr. Hartkorn, var i gl. Dage en Herregaard med 34 Tdr. Hartkorn til, og har været beboet af Adelsmænd, saafom en Borchard Schinckel, der var med paa Herredagen til Nyborg at hylde Dronning Margrethe, som sees af Arild Hvitfeldts Kronike in Folio, Pag. 574, saasog af en Oluf Daae, som eiede den Anno 1590 tilligemed Fraugdegaard og Naunstrupgaard ¹⁾, og en Friis, som sees af en ligprædiken over laurig Brochenhuus til Bramstrup og Egeshou, i hvis Slægtregister en Oberst Friis til Kolffstedgaard findes. Ved Slutningen af det 17de Aarhundrede skal der have boet paa Kolffstedgaarden en Mand, som hedde Schriver, og som indtil denne Dag endnu benævnes med det Navn den sorte Schriver, hans Enke kaldes i Kirkebogen 1690 Maren Schriters, og en Skovhave til Gaarden kaldtes indtil Udskiftningen Schriters Have, men hvem denne Schriver ellers har været, og hvorfor han kaldes den sorte, veed man ikke. Til Kolffstedgaard hørte da den Pjønne Skov i Sognet, nu Hellerup tilhørende, som staaer ikke langt fra Løvad tæt ved R. Seegaards Skov, LangeSkov, som kaldes Kallehaugskoven. De toende Huse i Byen med Jord, som ogsaa tilhøre Hellerup, have hver 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn; men desuden er endnu i Byen et Jordløst Huus og et andet Huus, (p. i. have's fattige udi begge), ogsaa Hellerup tilhørende.

: Ved Udskiftningen bleve 2 Huse udslyttede fra Kolffsted By, nemlig Huset i Rappedrup Gyde med 3 Skpr. 2 Fdkr. Hartkorn til, som kaldes Lundsghuset, efter bemeldte Gyde, som ogsaa kaldes Lundsghyde, og Langebergshuset, kaldet efter Stedet, det staaer paa, ogsaa med 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn til. Dette Huus ligger tæt ved Rønninge Mark, og noget af dets Hartkorn er Kirkejord, Kolffsted Kirke tilhørende, men liggende paa Rønninge Sognegrund,

¹⁾ Blochs Gyenske Gekligbedss, 2det Bind S. 32 og 102.

som ved Udflistningen blev lagt tæt ved Huset, og den øvrige Huset tilhørende Jord. Begge disse Huse tilhøre Hellerup.

2.

Rappedrup By, dens Benævnelse, samt de Gaarde
og Steder den indeholder.

Jeg veed ikke, hvad der har givet denne By sit Navn. Den blev udflistet tilligemed hele Sognet 1795. Byen bestod da, ligesom endnu, af 10 hele og halve Gaarde, de 3 med et Hartkorn hver af 8 Tdr., tilhøre Hellerup; 3 Gaarde, af hvilke de 2 hver med 6 Tdr. 4 Skp. 2 Fdfr. og den 3die med 3 Tdr. 1 Fdfr. 1 Alb. Hartkorn, høre til Sanderumgaard; 4 fra Fraugdeggaard i Admiral Kaases Tid kjøbte Gaarde, som nu ere Eiendoms-Gaarde, af hvilke een har 6 Tdr. 5 Skp., een 5 Tdr. 5 Skp. 2 Fdfr., een 4 Tdr. 6 Skpr. og een 2 Tdr. 6 Skpr. 3 Fdfr. 2½ Alb. Hartkorn. Denne sidste Gaard havde, da den blev kjøbt fra Fraugdeggaard, 5 Tdr. 7 Skpr. 1 Fdfr. 2 Alb.; men den første Selveier af Gaarden folgte strax Hartkornet fra den, indtil de benævnte 2 Tdr. 6 Skpr. 3 Fdfr. 2½ Alb., til tvende Huusmænd i Byen, som ogsaa vare Selveiere fra Fraugdeggaard af, 4 Skpr. 2½ Alb. Hartkorn til hver af dem; saa at disse Huse, med deres forhen havende Eiendoms Hartkorn, nu har den ene 1 Td. 1 Skp. 3 Fdfr. ½ Alb., og den anden 7 Skpr. ½ Alb. Hartkorn. Desforuden opstode der af bemeldte Gaards folgte Hartkorn 2 nye Selveierhuse i den ved Byen værende Gælledeffov, det ene med 4 Skpr. 1 Fdfr. ½ Alb., og det andet med 1 Skp. 1 Fdfr. 2½ Alb. Hartkorn til.

I Rappedrup By kaldes de 3 hørste i Byen mod Westen værende Gaarde Skovballe, ventelig fordi der er Skov strax bag ved Gaardene. Der gives flere Skovballe i Landet, som allevegne ere Skovgaarde, eller nær ved Skov beliggende.

Hudevad By, dens Benævnelse, samt hvormange Gaarde og Steber den indeholder.

Hudevad, eller som den ogsaa i gl. Skrifter benævnes, Hudvad By, kaldes af Vonderne Hujevaad, og dette troer jeg er Byens ældgamle og rette Navn, og at den er kaldet saaledes, kommer maaskee deraf: at, da man skal over Aaen, som gaaer tæt forbi Byen, førend man kan komme ind til Byen fra den rette Side af, og denne Aa, hvor Veien falder over den, ikke blot er temmelig dyb, men Veien endog i høit Vandet saa ujsjendelig, fordi Vandet staaer over den Eng, som falder ved Aaen, at ubekjendte Folk lettelig kunde drukne i Aaen, hvis de kom uden for Veisporet, saa har det tilforn været Tilfældet, at saadanne forlegne Folk raabe eller rettere hujæ ad Folk i Byen: at de skal komme og vise dem Veien over Vandet. Dette troer jeg har givet Anledning til Byens Benævnelse.

Byen blev udsfistet tilligemed hele Sognet 1795. Førend Udsfistningen var der i Byen 5 Gaarde og 3 Huse; samme Tal af Gaarde er der endnu; men siden Udsfistningen er der nu 5 Huse og derforuden 2 ny Bolsteder. Af de 5 Gaarde høre 2 med hver 10 Eder. Hartkorn til Torpegaard, 1 Gaard med 6 Eder. 2 Skpr. 2 Fdfr. Hartkorn til Hellerup; de øvrige 2 ere Selveiergaarde, kjøbte fra Fraugdegaard, medens Admiral Raas eiede Gaarden. Den ene af disse Selveiergaarde har 7 Eder. 6 Skpr. 2 Fdfr. 1½ Alb., den anden har 7 Eder. 1 Fdfr. 2½ Alb. Hartk. Af det Hartkorn, som disse tvende Gaardens Eiere folgte, efterat de havde kjøbt deres Gaarde, opstode de 2 fornævnte Bolsteder, det ene med Hartkorn 1 Ed. 5 Skpr. 1 Fdfr. 1½ Alb., som ligger Norden for Aaen ved Byen, og det andet med Hartk. 1 Ed. 1 Skpr. 2½ Alb., som ligger lidet ude fra Byen mod Westen. Af de 3 Huse, som høre til Torpegaard, hver med Hartkorn 3 Skpr. 2 Fdfr., ligger egentlig kun det ene i Byen, det andet strax uden for, og det 3die ved Tarup By.

Af Selveierhusene, som ere i Byen, kjøbte fra Fraugdegaard af, eller opstaaede af tilkjøbt Jord fra de fornævnte 2 Selveiergaarde, har eet 4 Skpr. 2½ Alb., eet 3 Skpr. 3 Fdfr. 2 Alb., eet 3 Skpr. 1 Fdfr. 1½ Alb. Hart-

forn. Den Gaard, som hører til Hellerup her i Byen, afbrændte i Aaret 1799, ved hvilken leilighed den nye Gaard blev flyttet og opbygget Norden for Aaen, men ligger dog strax ved Byen, hvorved den nu er befriet for den daglige Kjørsel over Aaen, og tillige ligger i sine Forde.

4.

Ferritzlef By, dens Benævnelse, samt hvormange Gaarde og Steder den indeholder.

Ferritzlef Byes rette Navn er Ferridsøfse; thi saaledes findes det skrevet i alle gl. Documenter, og i Sognets Kirkebøger. Bønderne udtale det Færreslov. Der falder megen Færsel eller Kjørsel igjennem Byen fra de Byer, som ligge Østen for Svendborg til Odense, Kjørteminde og Dinegnen af samme. Hvis ikke dette fra de ældste Tider af har givet Anledning til dens Navn, veed jeg ikke, hvoraf den har det. Ferritzlef var i de ældre Tider et Kirkesogn for sig selv, hvortil, efter Sagn i Sagnet, hørte Vekstrup-Gaardene og Husene i Ellinge Sogn. Ferritzlef Sogn hørte da til Vinding Herred. Sognets Kirke, som laae i den vestre Ende af Byen, og hvis Ringmuur omkring Kirkegaarden endnu er paa Stedet, er nedbrudt omtrent 1570, og Sagnet derefter henlagt til Kølfsfled Sogn. Kirkeporten var for saa Aar siden endnu til, og laae til Slyde i en af Byens Gaarde.

Ferritzlef Sogn havde, før end det blev henlagt til Kølfsfled, sin egen Præst og Degn. Præstegaarden laae tæt op til Kirkegaardsmuren, Sydost for Kirken. Den beboes nu af en Fæstebonde under Hellerup Gods. Den stod da og, indtil for nogle og 30 Aar siden, for 8 Tdr. Hartkorn, med godt og stort Tillæg til; nu derimod, da den er gjort lige med de andre Hellerup Gaarde i Hartkorn, som ere deri Byen, har den kun 7 Tdr. og 4 Skpr. Denne Forandring er dog uden Skade for Præsten i Rønninge; thi man maa lægge Mærke til, at, da Sagnet blev henlagt til Kølfsfled, blev Præstegaarden tillagt Sognepræsterne i Rønninge som en Mensal-Gaard, eller, som den kaldes i Præstegaardens Documenter, Anner-Præstegaard, og det med al Herlighed, Vegt og Arbeide, hvilket endog saa silbigere, nemlig

efter Souverainiteten i Aaret 1662, blev paa Kongens Begne stadfæstet, hvorefter om findes et Document blandt Præstegaardens Papirer, saaledes lydende:

Paa hans Kongl. Majest., min allernaadigste Herris og Kongis vegne, haffter ieg Un, derstrefue Efter hoiet bemeldte hans Kongl. Mayst. Naad. Privilegie Gæstligheden giffent og meddeelt, hermed bevilget och tilladt: Att Anner Prestegaarden vdi Ferridslev, beliggende, som Niels Naasmussen nu paaboer, herefter skal følge Sognepresten i Rønninge med Herlighed Ege och Arbeide; Dog saaledes: Att han aarlig skal yde och giffe thi Skiepper Høuse til Nyborg Slot, efter Nyboris Slots Jordbogs formelding. Til Vitterlighed med Egen Haand vnder strefuidd; Actum Nyboris Slot den 13de Septembr. 1662.

A d o l p h F u c h s m. p.

Lest ind. Binding herristing den 17 Juni 1663.

At ved den i foransførte Document nævnte Herlighed alle 3 Parter af Korn- og Dvægtiende har været forstaaet, synes upaatvivlelig af følgende Document, som ogsaa findes blandt Præstegaardens Papirer.

Jeg Johan Christoffer von Kiarbis til Hellerup, Ridder, Hans Kongl. Majests Rigs- Naad, Rigs-Marsskalk, Ræfessor vdi Krigs Collegio og Amtmand osuer Kjøbenhavns og Roskilde Amter, Kiender og hermed vitterliggiør: at efter som aff Anner Prestegaarden vdi Ferridslev formeddelt en Jordskjeld, som aarlig hafuer Skjeld til Nyborg Slot, 10 Skpr. Høuse, En Tid lang hied til Er Sueret Tiende aff Samme Gaards Aukting till Den, nem Ferridsleif Tiende haaffuer haft i første; Da Efterdi att Samme Jord, bemeldte 10 Skpr. Høuse ydis af, men befindis till en anden Mand ved Naufs Knud Pedersen i Hudevad at være bortseft, og vdi Ordinandis dend 6te Artikkel dend 151 blad, Ithem flere steder daade vdi Ordinanden, saavelsom Accensen og de til Præsterne nu seenske giffue privilegier thill holder, de for Tiender af Deres Egen og Anner Præstegaarden skal være forstaaet, vill jeg formeddelt Ferridsleif tiender hosi mig nu findes under fester, intet i Nogen maader paa Anner Præstegaarden vdi bemeldte Ferridsleif for nogen tiender Fordring fremdelis hafue at prætere, mens af mig eller nogen paa Mine vegne skal vere og bliffue Kraftsløs Dis til vitterlighed vnder mit Signete og Egen Haand, Datum Hellerup denn 20de 9 br. Anno 1662.

J. H r. v o n K i ø r b i t z

m. p.

Iffe bestomindre har Præsten i Rønninge kun $\frac{1}{2}$ Part af denne Gaards Kornstiende, men derimod alle 3 Parter af Dvægtienden, hvilket sidste noksom viser, at han ogsaa tilkom alle 3 Parter af Kornstienden. Den øvrige Gaardens Herlighed med Indfæstning, Vegt og Arbeide er ogsaa gaaet fra Præsten til Hellerup, saa han nu ene har aarlig af den 2 Ldr. 4 Skpr. Rug, 3 Ldr.

Byg og 10 Skpr. Havre Landgildebørn, og alle 3 Parter Dværgliende. Naar og hvoreledes denne Gaarbs Herlighed er gaaet fra Præsten i Rønninge, kan ikke bestemt siges; dog synes det af Tinglæsnningen paa foranstøtte Adolph Fuchses Document, enten at være skeet i Provst Otto Rasmusens Embedstid, eller at være af ham først paaanført, men uden Felge, uagtet Rjorbjæges nysansøgte Fræstirning af Gaardens Tiende; muligt kan det ellers være at den stolte og mægtige Corstis Ulfeld, som eiede Hellerup, forend Rjorbjæ af Kong Frederich den 3die fik dette hans confiskerede Gods¹⁾; har draget dem ind under Hellerup, uden at daværende Præst i Rønninge har turdet vove at movere noget imod ham i den Henseende.

Ferrigles By blev udfikstet af Fælledsfæbet tilligemed hele Nollsted Sogn, Anno 1795. Forend Udfikstningen bestod Byen af 16 Gaarde og 8 jordløse Huse; nu bestaar den af 14 Gaarde og 7 Huse, hver med 3 Skpr. 2 Jdfr. 2 Alb. Hartkorn til. Af Gaardene høre de 10, hver med 7 Jdr. 4 Skpr. Hartkorn, til Hellerup, af hvilke dog 2 desuden have lidet Eiendoms-Hartkorn af den udfikstede og udparcellerede Løystrupgaard, den ene har 6 Skpr. og den anden 1 Skp. 1 Jdfr. 2 Alb.

Nyborg Kirke har 2 Gaarde i Byen, den ene med Hartkorn 5 Jdr. 2 Skpr. 2 Jdfr. 2 Alb., den anden med Hartk. 4 Jdr. 1 Skp. $1\frac{1}{2}$ Alb., hvorforuden denne sidste Gaard har 1 Jd. 4 Skpr. 2 Jdfr. $\frac{1}{2}$ Alb. tilkjøbt Eiendoms-Jord af fornævnte Løystrups udparcellerede Gaard. En Eiendoms-Gaard er her i Byen, som indtil Aar 1805 ogsaa har tilhørt Hovedgaarden Løystrup, dens Hartkorn er 6 Jdr. 5 Skpr. $1\frac{1}{2}$ Alb. Denne Gaard havde tilforn 2 Skpr. 3 Jdfr. Hartkorn mere; men samme er solgt til en Mand, der har bygget et Huus ved Byen paa Grunden. Til Smedden i Byen, Hellerup tilhørende, er 4 Jdr. 1 Jdfr. $2\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn, af hvilket de 2 Jdr. 2 Skpr. 1 Jdfr. $1\frac{1}{2}$ Alb. tilhører Hellerup, det øvrige Hartkorn derimod er Smedens Eiendomsjord, tilkjøbt af den fornævnte udparcellerede Løystrup Gaard.

Fra Ferrigles By er efter Udfikstningen udfikstet først Thørbellegaarden, kaldet efter Agerfikstet den staaer paa, den har 7 Jdr. 4 Skpr. Hartkorn, og

¹⁾ vide Pontoppidans Atlas VI Tom.

tilhører Hellerup, hvis høie Eier har ladet den opbygge af ny 1796. Den anden fra Ferriglesf udflyttede Gaard er Tvivadsgaarden, strax ved Tvivad, den har 7 Tdr. 4 Skpr. Hartkorn, og er ligeledes opbygget 1796 af Hellerups Eier, hvem den tilhører; saavel denne som den næstforrige Gaard, ere begge store og velbygte Gaarde.

Til Udflyttet fra Ferriglesf By regnes ogsaa Kallehauggaarden ved Kallehaugskoven, af hvilken den har sit Navn. Denne Gaard er opbygget Anno 1793 af dens første Beboer, har 7 Tdr. 4 Skpr. Hartkorn og tilhører Hellerup. Af denne Gaards Hartkorn svares der kun 5 Tiende til Præsten i Konninge af de 4 Tdr. 5 Skpr. Hartkorn, som Gaarden fik af Kollsted Sognegrund ved Sognets Udflytning, af det øvrige Hartkorn har Hellerup derimod ene alle 3 Partier Tiende, fordi de 2 Tdr. 7 Skpr. Hartkorn, som Gaarden blev bygget paa, var fri Hovedgaardsjord under Hellerup, som ved Haundrup Byes Udflytning ved Magelag kom ind til de andre Hellerup Løkker.

Denne Gaard tilhører ogsaa Hellerup. I Kallehaugskoven er strax ved denne Gaard et Skovfogedhuus med 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn, Hellerup tilhørende. Den oftmeldte udparcellerede Tøjstrup Gaard var en Selveiergaard, som tilforn havde tilhørt Eierne af Hovedgaarden Tøjstrup. Hovedparcellen af denne Gaard, som dens første Selveier udparcellerede, blev Anno 1811 udflyttet paa Ferriglesf Mark med det tilbageblevne Hartkorn 2 Tdr. Gaarden heds der Ferriglesf Boel.

Af ny nævnte udparcellerede Tøjstrup Gaard er endnu herforuden opstaaet 2 ny Selveierhuse, eet i den østre Ende af Ferriglesf By, med Hartkorn 1 Skpr. 1½ Alb., og eet, lidet fra Byen, med Hartkorn 4 Skpr. 1 Fdkr. 1 Alb. opbygget Anno 1809. Dette Huus kaldes Ferriglesfhuus. Endelig ere ogsaa følgende 4 Huse alle Hellerup tilhørende, hver med et Hartkorn af 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb., opstaaede ved Ferriglesf Byes Udflytning, og af ny opbygte paa denne Byes Grund, nemlig begge Husene i Sønderstov, Nymarks huset og Navnemosehuset.

Til Ferriglesf hører ogsaa den nogle faa 100 Skridt fra Byen liggende herlige Gaard, som siden Udflytningen har 12 Tdr. Hartkorn, nemlig Ferriglesf-gaard, Hellerup tilhørende, beliggende nær ved en herlig Skovhave, som hø-

rer til Gaarden. Denne Gaard har efter Sagn i Sognet i de ældre Tider været en Herregaard, og vist er det, at den har været beboet af adelige Personer, blandt andre især af en Erich Hardenberg, der forærede den store Kirke, Klokke i Kollsted Anno 1573 til bemeldte Kirke. Han kaldes den fattige Hardenberg, og maatte forlade Gaarden formedelsk Gjæld; thi, da han havde pantsat Gaarden for 1000 Daler til Niels Bild paa Kaunholt, og ikke kunde tilbagebetale Pengene, tog denne Gaarden ¹⁾. Saalangt Kollsted Kirkebøger gaae tilbage i Tiden, har Ferriglefsgaard, efter Aneignelse i samme, steds været beboet af Gøst uden for Bøndestanden, endog efter at den er kommet under Hellerup.

Overkrigssecretairinde Rjörbig boede paa den det første jeg kan huske, og hun døde der Anno 1760 i sit 81 Aar. Ligeledes boede i nogle Aar paa den Krigsraad Otto Lindegaard, som siden kjøbte Lykkesholm, hvor han døde.

Selv Gaardens Bygning især Stuehuset, som har 2 Sidesloie med smukke Værelser udi, viser, at den ikke er bygget til Bønder. Ladegaarden har tilforn været større end den nu er. Den nærværende Fæster af Gaarden, som er en Bønde, har gjort den mindre. Ved Gaarden var tilforn en stor vel-anlagt lyst- og Frugthauge, med mange Skjonne og gode Frugttræer udi; men den er nu kun som en Bøndehave; et herligt stort Fiske-dam er endnu tilbage. Gaarden har alle sine Jorde tæt ved sig, saavel som ogsaa den til samme liggende Skov.

Saavel Kollsted som Rønninge Sogn har i forrige Tider hørt under Rytterdistriktet.

Sognets Kirke, som maaskee i Følge Inscriptionen paa den mindre Kirkeklokke turde hedde vor Frue Kirke eller Maria Kirke, er i Kollsted By, og tilhører Frue Geheimconferentsraabinde Lucie Charlotte de Sehested Juel, fød Grevinde af Scheel, Decanesse ved Walløe Stift og Eier af Hellerup. Choret og den egentlige Kirke af den er bygget af Kvaderskæne. Taarnet derimod er opført af brændte Murskæne, og hele Kirken er tækket med røde Teglskæne. Efter Sagn i Sognet skal Kirken være bygget af det nedbrudte Trivads Slots

¹⁾ Blochs Fyende Skift. Hft. 2det Bind Pag. 101.

Stene, hvorom tilforn er talt, men Tiden naar den er bygget, vides ikke. Kirken er af Middelsstørrelse. Den har indvendig 4 Hvalvinger, 1 i Choret, 2 i den egentlige Kirke og 1 i Taarnet. Kirkens hele længde indvendig er 40 Al. og 18 Tommer.

Dens Brede er 11 Al. og 11 Tom., Chorets længde er 11 Al. og 2 Tom., Dets Brede 8 Al. og 17 Tom., og dets Høide under Hvalvingen 9 Al. 13 Tom. Den egentlige Kirke er 20 Al. og 7 Tom. lang. Dens Brede 11 Al. og 11 Tom. og dens Høide under Hvalvingerne 10 Al. og 9 Tom., Taarnets længde er 9 Al. og 9 Tom. Dets Høide under Hvalvingerne 8 Al. og 6 Tommer.

Kirken har i Aaret 1819 faaet indvendig en Hovedreparation, hvorved den er bleven som ganske ny, og er nu som landsbykirke meget smuk.

Altartavlen, som er ret smuk, er af den Slags som findes i de fleste landsbykirker, den hælder ud foroven og støttes af 4 Søiler eller Piller, den er ved nysnævnte Reparation malet lyseblaa med Oliefarve og graa Marmorering. Paa den øverste Deel af Altartavlen er en firkantet mørkeblaa Trætavle, paa hvilken er sat Almagtsøiet med forgylbte Straaler. Tværs over Midten af den ere 3 firkantede fortmalede Trætavler, den midterste større end de 2 andre, paa hvilken midterste er meget smukt malet Kristus korsfæstet paa Golgatha. Ved Jesu Kors staae 4 Personer, 2de paa højre og 2de paa venstre Side. Paa højre Side staaer Johannes med udstrakte Arme og Hænder, seende op til Jesus. Ved samme Side staaer et aldrende Fruentimmer, der vender Ansigtet bort fra Jesus og Korset, og skjuler Ansigtet med den venstre Haand (formodentlig Jesu Moder). Ved venstre Side, nærmest Korset, sees et Fruentimmer knælende, med sammenfoldede Hænder, og stirrende op paa Jesus og Korset, bag denne staaer en anden qvindelig Stikkelse med sammenlagte Hænder og seende ned mod Jorden. Alles Ansigter bære Præget af den dybeste Sorg og Bedrøvelse. Neden under Korset staaer et Kar, med en svømmende Svamp. Jerusalem sees i Baggrunden.

Formodentlig er det de Personer, som navngives hos Ev. Joh. 19 Cap. 25de B. Men Maleren har vist nok havt Tiden for Die, som Mathæus anfører 27de Cap. 45 B., da man sees Jesus, Korset og Alt næsten indhyllt i Mørke.

Paa enhver af de andre 2 Tavler er anbragt et Sprog af Bibelen med forgyldte Bogstaver. Denne Altertavle er af ny bekostet Anno 1596, hvilket Karstal stod med forgyldte Tal paa den førend den nylig blev malet, og staaer endnu med forgyldte Romertal paa den, efter at den er ommalet.

Paa Alterbordet er en fin hvid Dug med fine brede Kniplinger om, en ny fin Messesjærk og 2 store Messinglystestager med Worslys paa. Messesjægelen og Forhænget for Alteret, som sidst i Aaret 1819 er skænket til Kirken af dens Eier, Frue Geheimeconferentsraabinde de Sehesteds Juel til Hellerup, er af nyt merkeblaadt Bløiel med blaadt Taft under 'og med brede Sølvgaloner baade til Korsket, Kanterne, og Alterklædet, saavel som og den lille Skammel, som Præsten knæler paa for Alteret. Communionbageret, som er af Sølv indvendig forgyldt, er Anno 1679 bekostet og skænket til Kirken af daværende Sognepræst til Rønninge og Nollsted, Provst Otto Rasmussen, men om han tillige har bekostet og givet Sølvfadet, som herer dertil, veed jeg ikke, thi det synes troligt. Dette Communionbæger er siden efter udi Aaret 1740 fornyet og forbedret af Kirkens daværende Eier, Justitsraad Salomon Lindegaard til Hellerup. Baade dette saavel som at Provst Otto Rasmussen har bekostet det af ny, findes det Første paa Nanden og det Sidste paa Foden af det.

Skristestolen og Kirkesangerstolen staae paa hver sin Side af Alteret, den første mod Norden og den anden mod Sænden. De ere begge gjorte af Nytt ved sidste Kirkeparation, malede ligesom de andre Kirkestole, og have grønne Rastens Garbinder til 2 Sider. Kirkesangerens Stol stod førend den sidste Reparation neden for Alterfoden, den var meget stor, og der var meget Witdhugerarbejde paa den, den var bekostet og skænket til Kirken af en daværende formuende Kirkevæger i Nollsted, og følgende Skrift var udhugget paa den:

RS. HAANSE SÖFRENSTÖN KIERKEVIRE 1575.

Knæsalbet for Alteret, som tilforn var lige tværs over Choret, er ved fornævnte Kirkeparation blevet buedannet. Raskærket ved samme er nyt og smukt, det er for oven og neden malet ligesom Kirkestolene. Choret er ved denne Forandring blevet smukkere end tilforn, ligesom der ogsaa nu kan rummes flere Communicanter ved Knæsalbet end forhen.

I Choret er ved begge Sidermurene Bænke til Drengene, som skulde synge ved Gudstjenesten, ogsaa disse ere malede som Kirkestolene.

Døbefonten staar strax inden for Chorsdøren mod Norden, den er en smuk og veltilhugget, graamalet og med sort Farve marmoreret Kampsteen, hvilende paa en anden ogsaa vel tilhugget Steen, der tjener den til fod. Rundt omkring den øverste Deel af Stenen ere lutter ophængte Kors af et godt Qvarteers Længde udhugne paa den. Udhulingen i Stenen indeholder samme Rum som den i Kønninge Kirke, og man er af den Formening, at de i de ældre Tider have været brugte til at maale Kirkens Korn udi. Fontbækkenet, som er af Messing, er Anno 1613 skænket til Kirken af Caspar Marchdanner og Frue Sophie Oldeland til Kønningesøegaard, begges Navne og Waabener tilligemed benævnte Årstal findes paa det. Paa Bunden af Bækkenet seer, inden for en Cirkel af 7 Tom. i Diameter, Syndefaldet afbildet, nemlig Adam paa venstre Side af Rundskabets Træ med Slangen omslynget i samme og Eva at række efter Frugten. Uden omkring denne Cirkel læses paa latin med Munkeskrift det samme som findes paa Kønninge Fontbækken. Uden om Skriften er en Kreds af Blomsterhoveder, og paa Randen af Bækkenet er den indre Kreds med Blomsterhoveder og den ydre med lilier. Bækkenets Diameter er 16½ Tomme.

Prædikestolen staar paa den søndre Side tæt uden for Chorsdøren i den egentlige Kirke, den er ret smuk, fuld af zjirtligt Bildhuggerarbejde, og malet guulbrunn. Den er forfærdiget Anno 1593; thi dette Årstal findes udhugget paa den. Saavel Prædikestolen som Altartavlen troer man er skænket til Kirken af en af Nollstedgaards Eiere, som, efter Årtallene paa den at regne, vel ikke kan være andre end fornævnte Oluf Daas.

Kirkestolene i hele Kirken ere gode, rummelige, og smukkere end de Almindelighed findes i Landsbykirker, de have baade For- og Bagklædning. Der ere 15 Mandes- og 19 Fruentimmerstole, de ere malede lyseblaa med Blifarve ved den oftnævnte Reparation, som Kirken i sidstafvigte År har faaet. Den øverste Mandestol og de 4 øverste Fruentimmerstole have laager eller Dørre, og der har tilforn været laase for nogle af dem, hvilke Stole i de ældre Tider have været til Afbetjening for Hershæberne paa Nollstedgaard og Terrigsegaard.

Udi Enden af Kirken er et Pulpitur for de unge Folk af Mandkjønnet i Sognet, hvilket unægtelig er kommet der, da Færligst Sogn blev henlagt til Rolsfled Sogn, det er malet som Kirkestolene.

I Kirken ere 2 Trækuller med Laager til, et i Choret og et underst i Kirken, for at holde Fugtighed fra Kirken, hvilke ogsaa gjøre den tilsigtede Nytte.

I øvrigt er intet mærkeligt ved Kirken indvendig; thi der gives ingen aaben Begravelse, ingen Iyskrone, ingen Ligtene o. s. m.

Der er kun een Indgang til Kirken, hvilken falder mod Sønden. Den inderste Kirkebor, der er malet ligesom Kirkestolene, er af Jyr og bekostet af nyt 1819. Den yderste er en gammel, men stærk Egdoor.

Opgangen til Kirketaarnet, som har Middelførrelse, er paa dets søndre Side, og Taarntrappen er af de gammelbuds snegetanne.

Udi Kirketaarnet hænge 2 temmelig store, meget vellydende Klokker, hver i sit Indhul.

Paa den mindre findes disse Karakterer:

XOYBA WRIA* ORYBPLDAR.

Paa den største af dem staar:

Verbum Domini manet in Eternum. Erich Hardenberg, Henrich Thram 1573 og strax der neden under: Hans Serrensens.

Bemeldte Erich Hardenberg eiede og beboede 1573, som forhen er anført, Færligstgaard, upaatvivlelig var han af den gamle adelige Familie af dette Navn, der uddøde Anno 1603. Hvem Henrich Thram var, veed jeg ikke, han kan maasse have været Eier af Rolsfledgaard; derimod troer jeg vist, at Hans Serrensens har været den Kirkeværger, som forhen er anført at have stænket Degnestolen til Kirken. Dersom jeg her dommer rigtig, saa have disse 3 Mænd rimeligviis været lige gode om at bekoste denne Kirkekloffe, omendstjondt Hardenberg ene tillægges Vren detsfor. Rolsfled Kirke tilhørte vist paa den Tid Kongen, jeg slutter det først deraf, at Sognet tilforn hørte til Rytterdistrictet, dernæst, at saa mange private Folk have gjort Forøring til Kirken, saasom af Kirkekloffen, Communionbøgeret, Degnestolen og Fontænnen, men hvad Tid Kongen har solgt Kirken til Hellerup, veed jeg ikke, dog troer jeg at det om-

trænt har været paa samme Tid, som foran er anført, at Kønninge Kirke er solgt til R. Søegaard, og altsaa i Rigsmarskalk Rjorbiges Tid.

Kirkegaarden, som er stor og rummelig, blev i Aaret 1815 planeret og forsynet med de fornødne Gange og et pæsende Jortog omkring Kirken. Gangene blive af og til efter Omgang stussede af Bønderne i Sognet. Efterat Kirkegaarden er bleven planeret, har ingen Mand sit visse Leiested paa Kirkegaarden, men Ligene blive begravede i Rader jævnsides ved hinanden og Begyndelsen dermed blev taget Vesten for Enden af Laarnet og fortsattes Norden om Kirken.

For Kirkegaarden ere 2 Staffitporte, som hænge i smukke tilhugne Steenpæle og ved Siden af disse ere 2 stærke og magelige Træstænter, een ved hver Port. Kirkegaarden er beplantet med Æfetræer, alle de mod Østen, Søndsten, og Vesten ere plantede stavretyffe i Aaret 1780. Ringmuren om Kirkegaarden er af store Kampstene.

Sønden for Kirken og ifkun faa Skridt fra dens Ringmuur er Kirkesangerens og Skolelærers Bolig næsten kirkebygget, og paa faa Fag af Stuehuset nær, meget god og velbygget. Det meste af Stuehuset er af Nylt opbygget 1818 af Skolebistrictet, og opført af godt fært Egetømmer med brændte Steen i Murene, og smukt og beqvemt indrettet. Ved Boligen er en velanlagt Hauge med unge og gode Frugttræer udi, plantede af den nærværende Kirkesanger og Skolelærer. Til Embedet er 11 Tdr. Land for det meste god Jord, strax uden for Byen. Her ydes Degnetraven, som er Byg in Natura, men gives intet Ringeforn, da samme er gaaet fra Kalbet for næsten 100 Aar siden. Paaferenten finder dog endnu Sted og bestaaer i et godt Brød og en Snees Æg. I øvrigt har Kirkesangeren og Skolelæreren ingen Indtægt, uden af Offer og Accidenter.

Sognets offentlige Skole er ibygget Skolelærers Bolig, den er en stor rummelig Bygning bestaaende af 5 Fag, opført af godt Egetømmer og brændte Steen, hvilke begge Dele Skolepatronessen Frue Geheimeconferentsraadinde de Gehestedt Juel til Hellerup staaende Skolebistrictet, da dette i Aaret 1818 byggede Skolen af Nylt fra Grunden af, og kostede den Bistrictet at bygge, denne vigtige Gave naaget, 806 Rbd. 44 sk. Skolen er bygget anordningsmæssig. Den har godt 4 Al. indvendig fra Gulvet af til Bjelkerne, Hjellegulv,

en 2de Etages Kuffelovn, paa dens 3 udvendige Sider 6 Karme og paaefnende nye Vinduer, med 2 Karme paa hver Side. Der er Carnis om Dørrerne, den udvendige Dør til Gaden er stor og smuk, og der ere 3 Trappetrin op til den af lange fløvede Trappestene.

Indvendig er Skolen malet med lyseblaa Oliefarve.

De Degne, eller som de nu kaldes Kirkesangere og Skolelærere, der have været ved Holsteds Kirke og Skole, forsaavidt samme ere bekjendte og have i en Optegnelse fra de ældre Tider af udi en af Sognets Kirkebøger, fortsat af mig indtil denne Tid, ere:

- 1) Hans Andersen, som var Degn fra Aar 1596 til Aar 1635.
- 2) Rasmus Tage fra Aar 1635 til Aar 1671.
- 3) Rasmus Mathiasen fra Aar 1671 til Aar 1680.
- 4) Nicolaus Oluffsen fra Aar 1680 til Aar 1719.
- 5) Christen Eggert; blev Degn Aar 1719; men løb bort fra Kalbet i Aaret 1728.

6) Poul Resen, efter hans egne Ord af Biskep Resens Familie, blev Degn efter Eggers Anno 1728. Han havde været Student, var en god Skolelærer og en agtværdig Mand i enhver Henseende. Han var gift med en Jomfru fra Lybfland, som tjente paa Hellerup. De havde mange Børn tilfammen, af hvilke 6 Døttre overlevede Forældrene, og da disse havde givet dem en god Opdragelse, kom de ogsaa alle vel an og gjorde fordeelagtige Givtermale, saasom:

- a) Charlotte Sophie, fød den 28de December 1729, blev 1765 gift med Hans Severin Steenstrup, som var Eier af Engesholm i Jylland.
- b) Johanne Sophia, fød den 3die Marts 1732, blev gift 1775 med Eftermanden i Embedet, Andreas Schjet.
- c) Frederiche Christiane, født den 22de Februari 1734, blev gift med en Forvalter Rikshos.
- d) Wilhelmine Maria, fød 1738, blev gift med Arens Steenstrup, der bode som Justitsraad og Borgemeester i Aarhus.
- e) Anne Dorthea, fød 1740, blev gift med Christian Eggers Degn i Holsteen.

6) Johanne Elisabeth, fød! den 25de November 1742, blev 1767 givet med Hans Wendelboe, Borger og Bager i Kjersteminde.

Anno 1777 resignerede Poul Nesen, og drog til sin Datter, som var givet med Degnen i Holsteen, hvor han tilligemed hans Kone, efter faa Aars Forlob, døde i en hei Alder.

7) Andreas Schjot, som var Student, sit Anno 1777 Degneembedet efter den gl. Poul Nesen, og tillige hans Datter Johanne Sophia Nesen; men hun døde i Aaret 1781 i sit 50de Aar, uden at have havt Børn. Schjot givtede sig anden Gang endnu i samme Aar med en Jomfru Sara Margrethe Gram, med hvem han havde en Søn og en Datter. Andreas Schjot døde den 26de April 1808 i sit 71de Aar.

8) Christian Gronemann, Seminarist, blev kaldet til Kirkesanger og Skolelærer efter Andreas Schjots Død 1808. Han var givet med en Jomfru Johanne Ortmann fra Odense, men ikke længere ved Embedet end til Aaret 1812, da han selv frasagde sig det, og flyttede til Odense.

9) Lars Mogensen, Seminarist, sit 1812 efter Gronemann Kirkesanger- og Skolelærerembedet i Kollsted. Han indlob sig kort derefter i Ægteskab med Fr. Anne Sophia Berthelsen, en Datter af Kammerraad og Tolber Berthelsen i Asfens. I deres Ægteskab ere de indtil denne Tid velsignede med 4 Døttre: Laurine Dorteia, født d. 20de December 1814, Lucie Charlotte, født den 22de November 1815, Anne Margrethe Hebevig, født den 17de Juni 1817, og Petrine Kirstine, født d. 22de Juli 1819.

Levninger i Kollsted Sogn fra Hedeneskabet af.

1.

Paa Gaardmand Niels Mikkelsens Grund i Kollsted er en aflang Gravhøi, 24 Alen i Længden og 7 Al. i Bredden, i hvis Midte er en stor Steen, hvilende paa 4 andre; den er omgivet af en Række temmelig store Stene. Høien har tabt sit Navn, den kaldes blot Steenhøien; den er beskadiget paa den ene Side, hvor nogle af Stenene ere borte.

2.

Paa Rolighedsgaardens Grund ere tvenbe Hedenſte Høie:

a) En aflang, 58 Al. lang og 16 Al. bred, omgivet af 39 ſtore Stene med 3 Stene i Midten, paa hvilke har lagt en ſtørre Steen, ſom nu er borte. Høien er meget beſkadiget, den kaldes Rolfs Høi og fra denne Rolfs troer jeg at Rolfsſted By og Sogn har ſit Navn. Denne Høi ligger Veſten for Gaarden Rolighed paa Hjørnet inde i Løkken, hvor man dreier om til Hudevad af den almindelige Kjørevei.

b) En anden Høi 28 Al. lang og 14 Al. bred, indſatt af 16 ſtore Stene, i hvis Midte ligger en ſtor Steen, ſom ikke ſynes at hvile paa andre, eller ogſaa at dieſe ere ſunkne ſaa dybt ned i Jorden, at de ere blevne uſynlige. Denne Høi er ogſaa noget beſkadiget, den kaldes Hunnehøien, muligt at det ſkal ſige: de Hunners Høi, muligt ogſaa at Rolfs Kone kunde være der begravet, efterſom at den ligger lige over for fornævnte Rolfs Høi, og ifkun Kjøreveien imellem begge.

3.

Paa Ferriſtes Byes Grund, ganſke nær ved Byen, er paa Gaardmandens p. t. Hans Rasmuſſens Gaards Grund en meget ſmuk og ubeſkadiget Høi, 46 Al. lang og 16 Al. bred, indringet af 41 ſtore Stene, med en endnu ſtørre i Midten, hvilende paa 6 andre Stene. Høiens rette Navn er nok tabt. Nu kaldes den Griſemoſehøien. Den er den eneſte, ſom er gjort til Fredehøi i Sognet.

4.

Paa Selveier Dolsmandens p. t. Hans Knudſens Grund i Hudevad er en Høi, 48 Al. lang og 14 Al. bred, omgivet af 44 ſtore Stene; i den ene Ende af den er en ſtor Steen, ſom hviler paa 3 andre, og i den anden Ende en ſtor Steen, ſom hviler paa 4 andre. Den er meget lidet beſkadiget, ifkun 2 af Ringſtenene ere borte, den hedder deels Willeberg, deels Hedeſhøien. Marken hedder Hedemarken. Denne Høi ligger paa høire Haand ret inden for Gjerdet, naar man drager af den rette Kjørevei til Hudevad.

Paa Rolfsſted Sogngrund har været mange hedenſte Levninger af opreiſte Stene; men de ere nu næſten ganſke, paa de anførte nær, forſvundne. Jeg

selv har seet de fleste af dem; thi de ere først forsvundne efter Udflytningen i Sognet.

Aaer, Bæklob, Indsøer, Moser og Kilder paa Kollsted Sognegrund.

I Kollsted Sogn er en Aa, som løber igjennem samme, og som her fører Navn af Kollsted Aa. Den giver Sognets Mølle, som ligger i Kollsted By, og som har baade Ovenfalds- og Nebenfalds-Dværne, samt et Stønt Grubbeværk, sit fornødne Vand Sommer og Vinter. Den har sit Udspring fra Freløste Mose i N. Lyndelse Sogn, som foran ved Rønninge Aa er anført. Her i Sognet ere især 3 ikke ubetydelige Bæklob, som alle falde i Kollsted Aa, nemlig eet, som kommer fra det bekendte Lindtjør, hvilket løber i Aaen ved Hudevad By; eet som hedder Funkebækken, der kommer fra Helle-mose i Herrested Sogn, løber igjennem den østre Ende af Ferrigles By og derfra i Aaen, og eet som hedder Vulbrobækken, der kommer allerførst fra Ege-skovs Løvmose, hvorfra det løber igjennem Angerskov, der ligger i Skjellet imellem Ferrigles og Herrested Marker, hvorefter det, naar det er løbet igjennem den søndre Ende af Ferrigles By, falder i Kollsted Aa. Foruden disse 3 Bæklob gives der nok et, Stønt mindre, som kommer fra Rappedrup Kilder og Skove af, hvilket løber i Aaen ved Rønninge By, efter at det først er løbet igjennem Rønninge store Løvmose, gl. kong kalder.

Af Kilder gives der adskillige, som ere lige indholdsrige Sommer og Vinter; især er der en herlig Kilde imellem Kollsted og Ferrigles Byer, som hedder Kolls Kilde; den kaldes ogsaa Efteheiskilde efter Stedet, den er paa; men dens rette Navn skal være Kolls Kilde, hvilket Navn har været en Aarsag mere for mig at troe, at Byen har Koll at takke for sit Navn.

Denne Kolls Kilde er paa et Agerstykke, som fra de ældste Tider af har hørt til Kollsted By, men som ved Sognets Udflytning kom ind under Ferrigles By, den er nu i en af p. t. Gaardmand Hans Rasmusens Løkker i den meldte By.

Udi Rappedrup By ere mange herlige Kilder; især er paa en aaben Plads midt i Byen 7 ved Siden af hinanden, over hvilke ere satte hule 1) Al. høie

Træer, og der kunde blive mange flere; thi Grunden er fuld af Rildevald: Disse Rilder ere de vigtigste i Sognet, Skøndt der gives flere.

Kolffsted Sogns hele Hartkorn er 319 Lønder 3 Skpr. 1 Jldr., af hvilke 2 Skpr. 2 Alb. ere fri Jord, liggende til Kirkesanger- og Skolelærers-Embedet.

Arealet paa Sognets Hartkorn har jeg ikke kunnet faae at vide; men det veed jeg, at der er libet Jord paa Hartkornet; man vil neppe antage 6 Ldr. Land paa 1 Lønde Hartkorn.

Kolffsted Møllers Mollethylb er 6 Ldr. Hele Kolffsted Sogns Liendetaxt er 25 Ldr. 7 Skpr.; deraf er det gl., eller egentlige Kolffsted Sogns Liendetaxt 17 Ldr. 5 Skpr., som er agtet til Afgiwt i Korn, Rug 7 Ldr. 4 Skpr., Byg 8 Ldr. 2 Skpr. og Havre 3 Ldr. 6 Skpr.

Ferrigles Byes eller forrige Ferrigles Sogns Liendetaxt er 8 Ldr. 2 Skpr., som er agtet til Afgiwt i Korn, Rug 3 Ldr. 6 Skpr., Byg 4 Ldr. 4 Skpr.

Hele Kolffsted Sogns Opmaalning og Udskiftning i Aaret 1795 kostede til Stiftelsinspecteur Johannes Berg og Landmaaler Thornseld 1139 Rbd. 85 Sk., som var pr. Ld. Hartkorn 3 Rdr. 3 Mk. 6 $\frac{2}{3}$ Sk.

Jordbundens Beskaffenhed.

Lil Kolffsted By falder Jorden især mod Norden temmelig god; den er der deels leer, deels Sandmuld. Paa den søndre Side af Byen er vel ogsaa samme Slags; men der falder meget saakaldet Spyvand i den, som gjør den kold og suur; mod Vesten er meest Sandmuld; mod Østen deels leer, deels Sandmuld; men endeel af den dog siid og kold.

Lil Rappedrup er god Sandmuld, undtagen i Skovhaverne, hvor der falder meget Pleieland; der er den suur og kold.

Lil Hudevad er Jorden mod Norden sand; og steenagtig, mod Sønden falder mere Muldjord.

Lil Ferrigles er Jorden for det meste leeragtig; dog haves ogsaa her noget Sandjord og noget siid og kold Jord.

Mergel veed man ikke at der gives i Sognet. Det skadelige Vand kan allevegne godt afledes.

I Kollsted Sogn gives i Almindelighed bedre Byg og Havre, end Rug, og bedre Byg og Havre, end i Rønninge Sogn, hvor derimod Rugen falder bedre.

Enge og Moser.

I Kollsted Sogn gives ingen egentlige Enge. Den Eng, som falder her i Sognet, er kun i Engkjære, som ikke haves mange af og ved Aaen, som løber igjennem Sognet, der kun for enkelte Mænd kan være af nogen Betydning, ligesom det ogsaa kun ere enkelte Mænd, hvis Jorde gaar til Aaen. Kløverhø er altsaa det meste og vigtigste her i Sognet.

Folkeslægten.

Kollsted Sogn bliver regnet blandt et af de agtværdigste i landet, i Henseende til Sædelighed, Orden, Iyhighed mod Nærrigheden, samt Flid og Bindelighed. Det glæder mig meget, at jeg som dets Lærer med Sandhed kan bekræfte det. Hvad ellers foran er sagt om Folket i Rønninge Sogn, gjælder ogsaa om Kollsted; allene dette kan lægges til, at i Færrisles By har altid Mandkjønnet været større og stærkere, og Qvindeskjønnet i Almindelighed smukkere, end i den øvrige Deel af Sognet.

I Færrisles By var tilforn, indtil for 50 Aar siden, en offentlig og Kongel. privilegeret Kro; den var paa den aabne Plads i Byen, hvor Smedden nu staar, i et Huus, som skjøndt meget forringet endnu er der, og som er det eneste Huus der paa Pladsen. Etatsraad Schmidt til Hellerup fik denne Kro neblagt, og det var en sand Velgjerning for Byen; thi saalænge den var der, vare Færrisles Mænd overmaade drukkelsige, og, som en Følge deraf, forarmede; men saasnart Kroen var neblagt, bleve de Lid efter anden ædruelige og velhavende Mænd, og ere nu i enhver Henseende agtværdige Folk. Hvad Færrisles Kro forhen var for Færrisles Mænd, er Oldermændene noget nær endnu allevegne, hvor han tillader sig at holde Kro og Drickelaug. Ielighed, som det hedder, giver Lyve.

I Kollsted Sogn ere nogle, skjøndt ikke mange Haandværksfolk iblandt Huusmændene, der ere 4 Bøvere, 2 Træskomænd, 1 Hiulmand, 1 Bød-

fer og 1 Skæder; foruden 2 Smede, hvoraf een i Ferriglef og een i Rappedrup; men fordi der er kun saa faa Haandværkere, ere Huusmændene i Kollsted Sogn i Almindelighed heller ikke saa velhavende, som de i Rønninge Sogn; thi det er næsten en Umulighed at en Huusmand, der enten er blot Dagleier, eller som kun har faa Karletjeneste, kan i vore Tider med Kone og Børn have det Nødtørftige for sig og Sine.

Folkemængden i Kollsted Sogn er for nærværende Lid 481 Mennesker, af hvilke de 239 ere af Mandkønnet og de 242 af Kvindkønnet. Communikanternes Tal er p. t. af begge Køn 298.

I Henseende til de aarlige Fødte og Døde finder det samme her Sted, som er anført om Rønninge Sogn. Hvis der er nogen Forskiel, er det denne, at i Kollsted Sogn fødes gjerne aarlig vel saa mange Børn som Drengene, hvilket er omvendt i Rønninge Sogn.

Levealderen er ogsaa lige i begge Sogne, saavelsom Dødsarsagen; men i Henseende til smitsomme Sygdomme er det mærkeligt, at i Rønninge, Kollsted og Rappedrup Byer har samme flere Gange raaset i min Embedstid; derimod har i al den Tid, som er over 40 Aar, ingen smitsom Syge været i Røyrup, Lavindsgaard, Ferriglef og Hudevad Byer; dog dette anseer jeg kun for et Tilfælde; thi alle smitsomme Sygdomme udbredes ene ved Smitte; desaaarsag Indspærring af besøgte Steder er særdeles velgjørende, eftersom at Almuen anseer det for Synd, ikke at besøge deres syge Venner, om de endogsaa ligge af den meest rasende Syge, og at medbringe noget vederkvægende til dem, der især bestaaer i gode tykke Pandekager eller Smørkrummer.

Kirkevesenet.

Kollsted Kirke er foran beskrevet, den hører til Hellerup og holdes altid i god Stand ind- og udvendig. Dens Indtægt er en tredie Part af Sognets Korntiende, paa Annergaarden nær i Kollsted, af hvilken Præsten i Rønninge hører ene alle 3 Parter Tiende af alle Slags Korn. Kirken har ogsaa $\frac{1}{2}$ Part af Sognets Dørgtiende, paa bemeldte Annergaards nær. Korntienden af dette Sogn ydes endnu in Natura.

Til Sognets Berømmelse vil jeg ikke efterlade at anføre, at saavel Mand- som Qvindelkjønnet søge flittig hele Aaret igjennem Kirken, omdøbfjendt flere end de $\frac{3}{4}$ have næsten $\frac{1}{2}$ Mil til Kirken.

Skolevæsenet.

Skolen er i Kirkebyen Kolsfled, den er foran beskrevet. Kirkesanger- og Skolelærer-Embederne ere her forenede. Skolevæsenet er godt og velordnet efter den Kongel. Anordning desangaaende, lige som er anført om Rønninge. Skole- ungdommens Tal er for nærværende Lid 94.

Gjordemodervæsenet.

Gjordemoderen, til hvis District de 3 Byer Færighesf, Kolsfled og Hude- vad i Kolsfled Sogn høre, boer i Larp By udi Næraa Sogn. Til dette Gjordemoder-District hører Sønder-Næraa Sogn med Torpegaard til, og nys- nævnte 3 Byer af Kolsfled Sogn. Dette Gjordemoder-District har 614 Løn- der Hartkorn med 140 Familier paa. Gjordemoderens Bolig blev af Nytt opført i Larp By Anno 1814; den kostede Districtet 1350 Rbb.

Fattigvæsenet.

Om dette kan sees foran, hvor Rønninge Fattigvæsen i Forening med Kolsfled Sogns er anført; efterføm begge Sogne udgjøre eet Fattigdistrikt.

Dyreriget.

Herom kan ikke siges mere eller andet, end hvad der er anført om Rønninge Sogn.

Planteriget.

Dette er ogsaa ligesom i Rønninge Sogn, og findes foran anført, und- tagen, at her ikke findes Urten Pors og ingen Lyttebær.

Skove.

I dette Sogn er endeel Skov; dog meest Gjerdselskov.

Lil Kolsted By hører FælledsKoven af omtrent 45 Tønder lands Størrelse; den indeholder allene Gjerdsel.

Kolsted og Ferrigles Byer have GjerdselsKoven Løbskov af en 12 Tønder lands Størrelse i Fællig med hverandre.

Rappedrup By har ogsaa en FælledsKov af en 12 a 14 Tønder lands Størrelse med Gjerdsel udi, desuden er der endeel Gjerdsel i Skovhaverne Kæverberg, Eskelunge og Bagved, i hvilke ogsaa er Agerland.

Hudevad By har allene GjerdselsKoven, Haven kaldet, af omtrent 10 Tdr. lands Størrelse.

Ferrigles By har, foruden foranstøt, Andeel i Løbskov:

1) SønderKov, hvor allene i Sognet er stor Skov foruden Gjerdsel; den er af 30 Tdr. lands Størrelse, det Halve af den er Fædeskov.

2) GjerdselsKoven Nyløkke, omtrent 8 Tønder land.

3) GjerdselsKoven Tvilløkke, en 3 Tdr. land.

4) GjerdselsKoven Bakkeskov, 20 Tdr. land.

5) GjerdselsKoven Haveløkke, 20 Tdr. land.

Træarterne i Kolsted Sogn ere de samme, som i Rønninge Sogn, undertagen at her gives ingen Færsten- og Apriskostræer.

Mineral- og Steenriget er ligesom foran anført om Rønninge Sogn, med den Forskjel, at der i Kolsted Sogn intet Pottemagerleer gives, og at der i Sognet findes mange flere store Stene paa Agrene, især paa Kolsted og Hudevad Byers Marker, end i Rønninge Sogn; Skjøndt der er ikke saa Steengjærder reiste hist og her.

Bakker.

I Udkanten af Kolsted FælledsKov, og ifkun 100 Skridt fra det foranstøt Langebjerg i Rønninge Sogn, er en lang Bakke, som ogsaa kaldes Langebjerg; den er omtrent 140 Al. lang og 30 Al. høj, og dens Længde gaar ogsaa Øster og Vester ligesom hiin; der pløies og saaes paa den.

Trykfeil og Rettelser.

Side 2	Linie 25,	Kavnehøi læs Kavnehøi
— 5	— 18,	Galbagermarkt l. Glabagermarkt
— 5	— 20,	Galbagermarken l. Glabagermarken
— 18	— 28,	Sanderum. l. Sanderumgaard
— 56	— 8,	nden af hans l. anden af hans
— 61	— 7,	Thole l. Thale
— 5	— 39,	Søgaard l. Søgard
— 75	— 26,	Friedenreich l. Friedenreich
— 80	— 7:8,	Præstegaarden l. Præstegaardens
— 5	— 25,	tilligemed 3 Skpr. 3 Fdfr. l. tilligemed fornævnte 3 Skpr. 3 Fdfr.
— 87	— 24,	ligger l. laae
— 95	— 13:14,	han herom allerunderdanigste l. hans herom allerunderd.
— 104	— 3,	gilldteffne l. gilldsteffne
— 138	— 11,	efter „saa bar det tilforn været Tilfælde“ tilføjes: og steer endnu undertiden
— 140	— 20,	G. H. v. von Kierbitz l. J. Chr. von Kierbitz
— 145	— 22,	Kalkes Gardiner l. Bombasings Gardiner
— 146	— 24,	paa den paa dem
— 147	— 4,	underst l. nedest
— 149	— 1:2,	6 Karme og passende nye Vinduer, med 2 Karme paa hvert Side l. 4 Karme passende nye Vinduer, 2 Karme paa hver Side
— 150	— 14,	men ikke længere l. men han var ikke længere.